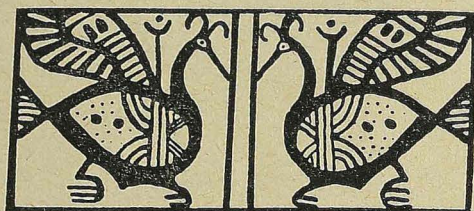

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

28

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Λήδρας 114, Λευκωσία.

Έτησία συνδρομή £ 1,250 μίλς
Έτησία συνδρομή εξωτερικού £ 1,500 μίλς
Τιμή τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Βίωση καὶ παιγνίδια (ποίημα)	σελ. 125
Φ. ΣΤΑΥΡΙΔΗ: 1963 (ποίημα)	125
Π. ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Ἔξη ποιήματα	126
ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Ἀγωνία (διήγημα)	128
Μ. ΛΥΓΓΙΖΟΥ: Σκοτεινὴ σελίδα (ποίημα)	134
Δ. ΧΑΜΠΟΥΤΙΔΗ: Ζητῶ (ποίημα)	134
Κ. ΚΤΡΡΗ: Αὐτοβιογραφία ἀπέλπιδος ἀνθρώπου τοῦ καιροῦ μας (ποίημα)	135
ΧΡ. ΚΑΜΕΡΗ: Μερικὰ γιὰ τὸν Σάξπηρ (μελέτημα)	136
ΟΡΑΤΙΟΥ (μετ. Ἡρ. Ἀγγελίδης): Δύο ὄδες	138
Μ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ: Ἑτυμολογία τοῦ βουρῶ (γλωσσολογικὸ)	139
Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ: Συνέντευξη μὲ τὸν Φῶτο Γιοφύλλη	140
Κ. ΚΟΥΤΣΟΚΟΥΜΝΗ: Ἀποστάγματα σὲ ρυθμὸ ρουμπάτο (ποιήματα)	142
Ν. ΡΩΣΙΔΟΥ: Μετριοπάθεια (ποίημα)	144
Φ. ΚΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ: Αὐλή — Ἀρχάγγελος — Μῆλα (λάδι)	145
Κ. ΛΑΓΚ: Πόθος φυγῆς (ποίημα)	146
Μ. Ι. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Πότε θὰ ξημερώσει.... (ποίημα)	146
Λ. ΕΤΘΤΒΟΥΛΟΥ: Τολεῖο (λάδι)	146

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Φρ. Βράχα: Οἱ κλασσικοὶ κα' ἔμεις — Κ. Χρυσάνθη: 1963, Σόλων Μιχαηλίδης, Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Γλαύκου Ἀλιθέρση — Φρ. Βράχα: Τὰ 250χρονα τοῦ Ρουσσώ — Φρ. Βράχα: Ἑλλάδα κα' Εὐρωπαϊκὴ Ἔνωση — Ν. Σπανοῦ: Δ. Βερναδάκη «Καποδίστριας καὶ Ὅθωνας — Σ. Λαζάρου: Κ. Κάση «Ἀνθολογία ἀπὸ τὸ ἔργο του» — Μύρ. Χριστοφίδη: Ἀθ. Μαρτίνου «Θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐγκυκλοπαίδεια» — Κ. Χρυσάνθη: Οὐίλλ. Σαρσγιάν «Ἐ ἐσεῖς ἐκεῖ ἔξω» — Σ. Λαζάρου: Μ. Πανὸλ «Οἱ ἔμποροι τῆς δόξας» — Κ. Χρυσάνθη: Ἰοβ. Σόου «Ὁμορφος κόσμος» — Γλ. Βιολάρη: Συμπληρωματικὰ στὸ σημεῖωμα τοῦ Κ. Πιλαβάκη — Π. Παναγιωτόπουλον: Πινακοθήκες — Ρ. Δεναῖα (μετ. Κ. Κων)νίδη: Τριακόσια χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Pascal — Ν. Χατζηϊωάννου Κουρῶ: Ἐπάνοδος στὴν περιπέτεια μὲ τὸν Κάλβο — Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ (Στ. Χρυσῶ, «Φῶς» Καίρου, Σπ. Παπαγεωργίου) — ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Γ'

ΓΕΝΑΡΗΣ 1963

ΑΡ. 28

ΒΙΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ

Ν' αστράφτει ὁ Λόγος καθαρὰ: Νοησιαρχία.
Τίποτε ἀλλότριο, μὴ ἀνακατευτῆ.
Μὰ ὅταν ἡ Μουσικὴ μιᾶ, Στίχε, ἄκουε! Ἴσοσταθμία
καὶ νᾶστε σὰν τὸ στόμα πρὸς τὸ αὐτί.

Δύο σὺν δύο, τὸν ἴδιο κάνουν πάντοτε ἀριθμό:
Ἄλγεθρα — Θεωρητικὴ — καὶ Γεωμετρία.
Μὰ συχνὰ στῆς ποιητικῆς σου Φαντασίας τὸ ρυθμό,
δυὸ καὶ δυὸ, θὰ βρῆς πὼς κάνουν πέντε... ἢ τρεῖα...

Τὰ λυρικά, τοῦ πυρετοῦ σου, ρόδα,
στεφάνια εἶναι, Ποιητῆ, γιὰ τοὺς νεκρούς...
—Μὰ ἡ δᾶδα αἶμα χορεύω, καίω, φωτίζω,
τὴν ἀθλιότητα καὶ τοὺς μωρούς.

Ἄσε τὸν ὄχλο νὰ γελᾷ
καὶ νὰ σὲ κρίνει ἡλίθια σὰν ἀφέντης.
Κράτα τὸ μέτωπο ἀψηλά.
σωστὸς λεβέντης!

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

1963

Πρέπει λοιπὸν νὰ πετάξουμε τὰ ρούχα
ν' ἀπορρίψουμε τούτη τὴν ἐπίβουλη συμβατικότητα
τῆς φορεσιᾶς, διάφανοι
ἀπὸ κακίες καὶ ἀσκοπα πείσματα
ν' ἀναζητήσουμε μιὰ συμπιλίωση μὲ τὸν ἑαυτό μας.

(Δὲ θὰ φορεῖτε πιά τίς ἐπικίνδυνα καλὲς προθέσεις σας
δὲ θὰ φορῶ τὴν καταστρεπτικὴ δειλία μου πὸν τῆ φοβᾶστε)

Γυμνοὶ ν' ἀντικρουστοῦμε, νὰ μὴν ἔχουμε
κανένα πρόσχημα γι' ἄμυνα ἢ γιὰ ἐπίθεση
καμμιά ὑποψία β ε β α ρ υ μ έ ν ο υ παρελθόντος.

Γιατὶ δὲν πρέπει τὰ παιδιά μας πὸν γεννήθηκαν
νὰ μεγαλώσουν δίχως παραμύθια.

ΦΟΙΒΟΣ ΣΤ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

ΕΞΗ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΠΙΘΑ

Μουδωσε η θάλασσα ένα κοχύλι νάκούσω εκ βαθέων
 την φωνή της· μουδωσε ο σκοτεινός έγγραμος ένα κυκλάμινο
 να διαβάσω τις δεκάξη πληγές της έποποιίας του,
 να διαβάσω το συναξάρι της παρθενικής του άθλήσεως.

Μουδωσεν η αίθρια τον τρυλλισμό του κορυδαλλού
 — Λευτεριά, αναγνωρίζεις το αρχαίο σου Θούριο; —
 Μουδωσε η στάχτη την τελευταία της σπιθα...

Θά την κρεμάσω στον ουρανό ν' ακτινοβολήσει σαν άστρο·
 θά την ρίξω στα κύματα να ζεστάνουν τη θάλασσα·
 θά την φορέσω στο στήθος
 νάκούσω να κτυπά η καρδιά μου!

ΟΣΟ Ο ΥΠΝΟΣ ΚΑΙ Τ' ΟΝΕΙΡΟ

Σε άναζητήσαμε παντού, στο νερό και στην πέτρα
 ψάξαμε να βρούμε τ' όνομά σου στη φλούδα του πλάτανου,
 στον παράλιον άμμο. Σε καλέσαμε με τα πιο τρυφερά
 κοριτσιστικά όνόματα· 'Αγάπη, Πατρίδα, Ουρανέ...
 'Η ήχώ ξαναγύρισε τον κούφιο αντίλαλο.

Μά που ήσουν; Σε ποιο θαλάσσιον άνεμο
 στέγνωνες τα μαλλιά σου; Σε ποιά ρεμματιά
 δρόσιζες τα δεκαοκτώ καλοκαίρια σου;
 Σε ποιο περιβόλι ζητούσες το λησμονημένο 'Αφρόμηλο;

Κάποιος όδοιπόρος μάς ειπε·
 Την είδα να ακολουθεί τον δρόμο των πληγωμένων πουλιών
 την είδα να ράθει με το βελόνι του πεύκου
 το έντάφιο σάβανο του τελευταίου ζιζικιού,
 την είδα να βαδίζει σε ύφάλους και κύματα
 να προλάβει το πλοίο που ταξίδευε φορτωμένο λυκόφως...

“Όπου κι' αν πās θά νοιώθωμε δίπλα μας
 την ζεστή παρουσία σου· θάκούμε τα παρηγορα λόγια σου
 με την φωνή του 'Ελεγείου· θάκούμε τον παρθενικό στεναγμό σου
 κάθε που έρχεται η άνοιξη· θάκούμε το λυπημένο τραγούδι σου
 κάθε π' άνοίγει παράθυρο στην πρωϊνήν ευδοκία του 'Ηλιου·
 θά πίνωμε από τη στάμνα νερό με τα χείλη σου.
 Είσαι τόσο μακριά, όσο ο ύπνος και τ' όνειρο
 γιατί· είσαι κοντά μας όσο η Σ κιά με το φώς...”

ΟΙ ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΒΟΥ

Στον 'Ωκεανό έβούλιαξε η φωνή του
 και το παληό λαγούτο του· το κρεμεζί γαρύφαλλο
 στ' αυτί της μαύρης σμέρνας· Κι' η κεντημένη πίπα του
 καπνίζει άχνό και σύννεφο χωρίς φωτιά και στάχτη·

Τ' άγιο νησί με τις έλές, τα σχοίνα, τα ξωκκλήσια του
 ξορκίζει την πνεμική, την όστρια, Δράκου γένα,
 μέλι της τάξει και κρασί να γλυκαθεί τάχειλι της
 με δυόσμο και βασιλικό σταυρώνει τα Εικονίσματα
 μ' άνθόνερο και θυμιατό καλωσορίζει τάρμενα·

Στον κάβο μες' το σύθαμπο τα όρνεα και τελώνια
 χρόνια κυτούν το πέλαγο·
 να ιδούν τον φλόκο, τάρμπουρο να κελαιδεί στον άνεμο
 να λουλουδίξει μες το φώς, κοράλλια και γαρύφαλλα·
 να ζευγαρίζει τον άφρο και να σκοντάφτει σ'άστρα...

Μαρμαρωμένες καρτεροῦν
τῶσπο πανί πού τύλιξε τὸ λείψανο τοῦ Ἡλίου,
τὴν πλώρη πού ἤπια τὴν ὄργη κι' ἔγινε χελιδόνι...

Στὴ νύχτα τοῦ ἄτρυγου βυθοῦ τὰ μάτια φωσφορίζουνε
στὴ νύχτα τοῦ ἄχανου βυθοῦ τὰ σταυρωμένα χέρια
στὴ νύχτα τοῦ ἀναστρου βυθοῦ μαργαριτάρια κόλλυθα.

Κι' οἱ πετρωμένες καρτεροῦν
ῶρνεα στοὺς κάθους, παγανά, μαῦρα πουλιά, τελώνια
Σκιές πού τρέμει ἡ Ἀπάνω Γῆ
κι' ἀρνιέται ὁ Κάτω Κόσμος...
Δόντια π' ἀλέθουν τὸν ἄφρο καὶ στίβουνε τὰ φύκια.

ΤΟ ΑΙΜΑ ΤΩΝ ΕΝΝΗΑ ΦΕΓΓΑΡΙΩΝ

Ἔχετε γειὰ καταρράχια ἤρθε ἡ ὥρα νὰ πεθάνω στὴν θάλασσα
Ἀποχαιρετάει ἡ νεροσυρμὴ τοῦ δρυμοῦ
Ἔχετε γειὰ πεταλοῦδες, βραγιές, δέντρολίθανα
Ἀποχαιρετάει τὰφρολουλούδι τῆς κερασιάς Πάω νὰ γίνω ρουμπίνι!

Ἔχετε γειὰ ἀποχαιρετάει τὰ γονικά τῆς ἡ νηόνυμφη
Πάω νὰ γίνω γυναικά Πάω νὰ καρπίσω τὸ αἷμα
τῶν ἐνηνά φεγγαριῶν μου Πάω νὰ γίνω σκιά
κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο μιὰς κούνιας!

Η ΤΡΥΦΕΡΗ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

Τί λέει τῆδόνι στοῦ μεσονύκτιο φεγγάρι
κι' ἀναρριγεῖ ὁ δρυμός;
Τί λέει τὸ τριζόνι στὴν πέτρινη βρύση
καὶ σουσουρίζουν στενακτικὰ τὰ βουνίσια τῆς κρύσταλλα;
Τί λέει στοῦ μανταλωμένο παράθυρο ἡ ἀρχαία βροχή,
καὶ τυμπανίζει τὴν ἔξοδο;
Τί λέει ψιθυριστὰ στὴν ἀκοὴ τῆς ἀγάπης
ἡ τρυφερὴ ἐξομολόγησι
κι' ἀντηχοῦνε χρυσὰ κι' ἀσημένια κουδούνια,
λιτανεύουν στοῦ φρέσκο χορτάρι οἱ πυγολαμπίδες κι' οἱ γρύλλοι
τὰ μεσονύκτια ἄστρα,
γιομίζουν τὰ μαῦρα Ἰστία τῶν κυπαρισσιῶν
μὲ πανιά, μουσικὴ καὶ θαλάσσια ὄνειρα;

Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Θέλω νὰ σὲ πιστέψω Ἐθέλω νὰ ὁμολογήσω τὴν δόξα σου
μὰ πῶς; Μὲ ποῖο τρόπο νὰ μαντεύσω τὴν παρουσίαν σου;
Μιλᾶς μὲ τὸ φῶς; Ἀναστενάξεις μὲ τὴ βροχὴ καὶ τὸν ἄνεμο;
Βαδίζεις μὲ τὴν νεροσυρμὴ;
Εἶσαι τάνοιχτό ἢ τὸ κλειστό παράθυρο;
Ἡ σκιά πού κατεβαίνει ἀπὸ φύλλο σὲ φύλλο
σάν μουσικὴ τοῦ θανάτου, ὁ καπνὸς π' ἀραβωνιάζει
τὴν γῆ μὲ τὸ σύννεφο;
Ἀπλώνω τὸ χέρι, ἂν εἶσαι ἡ δροσὸ τοῦρανοῦ ἢ τῆς θάλασσας
γιδίμισε τὴν παλάμη μου διαμάντια ἢ δάκρυα.
Ἄν εἶσαι τὸ φῶς, κάμε νὰ γλυστηρήσει ἀπὸ τὴν χαραμιδα
τὸ πρῶνόν σου χαμόγελο. Ἄν εἶσαι τὸ σκοτάδι
κρέμασε στὸν οὐρανὸ τὸν ἀποσπερίτη σου.
Μ' ἂν εἶσαι ὁ φίλος πού μ' ἀποκαλεῖ ἀδελφό του
βύθισε στοῦ πλευρὸ μου τὸ φαρμακερὸ σου στυλῆτο,
ἢ κόλλησέ μου στὴν πλάτη ἕνα ζευγάρι φτερά!

ΑΓΩΝΙΑ

I

Ἄν μούλεγες τουλάχιστον τὸνομά σου θὰ ἀποκοτούσες μὰ κάπως ἐνισχυμένη προσωπικό-τητα. Ἄν μπορούσες νὰ μούλεγες τὸνομά σου δὲν θὰ κόμπαιζα κάθε φορά πὸν θάθελα νὰ πιάσουμε κoubέντα καὶ δὲν θὰ κατάφευγα σ' ἐκεῖνο τὸ ἀκαθόριστο στὴν οὐσία καὶ ἀφηρημένο «φίλε». «Φίλε». Αὐτὸ δὲν λείπει τίποτα. Ἐγὼ ἓνα ὄνομα, καὶ τὸ κοινότερο ὄνομα, θάταν δικό σου ἀπόλυτα, θὰ σοῦ ταίριαζε, θὰ τῶχες μόνος ἐσὺ ἀπ' ὅλον τὸν κόσμο. Θάχες αὐτὸ τὸνομα δεμένο μὲ τὰ χαρακτηριστικά σου καὶ τὸν χαρακτήρα σου.

Αὐτὸ τὸ «φίλε» πὸν σοῦ ἀπευθίνα δὲν τὸ καταλαβαίνεις πὸς θὰ μπορούσα νὰ τὸ ἀπευθί-νω σὲ δυὸ χιλιάδες ἀνθρώπους πὸν ἐλάχιστα νὰ τοὺς ξέρω; Κι αὐτὸ τὸ «ἀδελφὲ» πὸν μοῦ ἀπευθίνας ἐσὺ δὲν τὸ καταλαβαίνεις πὸς δὲν τὸ δέχομαι ἀπόλυτα; Ἐγὼ εἶμαι κάτι ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὸ «ἀδελφὲ» κι ἐσὺ κάτι ἄλλο πάλι διάφορο ἀπὸ τὸ «φίλε».

Ἄν σὲ λέγαν γιὰ παράδειγμα Ἀντρέα καὶ μοῦ τῶλεγες, καὶ τὸ μάθαινα, τότε στὸ μυαλό μου θὰ σχημάτιζα τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀντρέα: Μπόι ἓνα μ' ὀγκόντα, σγουρὰ σὰν νέγρου μαλ-λιά, μουστάκι λεβέντικο, λεπτὸ σῶμα νευρώδες, γερὰ μπράτσα κι ὅλα μαζί δεμένα σὰν σὲ πυρῆνα γύρω στ' ὄνομά σου, στὸ Ἀντρέας σου. Αὐτὸς τότε θάσουν ἐσὺ. Δὲν θάσουν λει-πὸς σὰν τώρα.

Ὡ, ἂν σοῦ τῶλεγα ὅλα τούτα πὸν σκέφτομαι θὰ νόμιζες σίγουρα πὸς μοῦ σάλεψε. Καὶ θὰ μοῦ τῶλεγες, σὲ ξέρω: «Ἀδελφέ μου, τὴν ψώνισες». Ὅμως φίλε μοι δὲν τὴν ψώνισα καθόλου. Θὰ μᾶς ἔβγαζε ἀπὸ πολλὰς σκοτούρες ἢ ἀποκάλυψη τοῦ... μεγάλου μυστικοῦ, τῆς ἐπικέτας, δηλαδή, πὸν μᾶς κόλλησε αὐθαίρετα ὁ νουνός μας μὲ τὴ βοήθεια τοῦ παπα. Καὶ ὄχι γιὰ τώρα μόνον, μὰ καὶ γιὰ ὕστερα, ἂν ζήσουμε, νὰ θυμώμαστε διάολε πὸς τὶς δύσκολες στιγμὲς κάποιου δύσκολου πολέμου περάσαμε σ' ἓνα κρησφύγετο, σὲ μιά ἀπρόσιτη πλαγιά, ἐγὼ μὲ κάποιον Μιχάλη (ἂν σὲ λὲν ἔτσι) ἀπὸ τὴν Δεμεσὸ (ἂν εἶσαι ἀπὸ κεῖ), κι ἐσὺ μὲ κάποιον Βασίλη (ἂν μὲ λὲν ἔτσι) ἀπὸ τὴν Λευκωσία (ἂν κι ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ κεῖ).

Κι' ἀκόμα, στὸ κυκλόφερμα τοῦ χρόνου, νὰ ξέρω τὴν δική σου μέρα — ὅλοι ἔχουμε μὰ μέρα ἀπὸ τὶς τρακόμεις ἐξηνταπέντε τῆς χρονιάς δική μας — γιὰ ἓνα τόσο δὰ δωράκι.

Ἄχ καὶ σὰν φτάνη τὸ ξημέρωμα νὰ μπορούσα νὰ σὲ καλημέριζα: «Καλημέρα Μιχάλη» καὶ σὺ ἀγουροξυπνημένος νὰ μ' ἀπαντοῦσες: «Καλημέρα, ἀλλὰ γιατί μὲ ξυπνάς βοὲ Κώ-στα;» Κι ὕστερα νὰ μπορούσα νὰ σοῦλεγα «Μιχάλη μου, εἶδες καμιά φορά φίδι μὲ δώδεκα κεφάλια;» Θὰ γελούσες καὶ θὰ μούλεγες: «Ἄ, ἐσὺ εἶδες ποτέ μου;» «Ναί, θὰ σ' ἀπαν-τοῦσα, χθὲς στὸν ὕπνο μου εἶδα ἓνα τρομακτικὸ ὄνειρο: Ἐνα φίδι μὲ μιά ντουζίνα κεφάλια, τόσο μεγάλο, μᾶς ἔφραξε τὴν εἴσοδο τοῦ κρησφυγέτου καὶ μεῖς λουφάξαμε τρομαγμένοι ἐδονά στὴ γωνιά. Πῆρες τὸ ὄπλο νὰ οἰξῆς μὰ σὲ σταμάτησα: «Μὴ τρελλέ, θὰ μᾶς ἀκούσουν, χα-θήκαμε». Καὶ ξύπνησα».

Τὸ ξέρω πὸς ἐσὺ δὲν μπορεῖ νᾶσαι ἓνας κοινὸς «τρομοκράτης». Θαρρεῖς πολλοὶ μπορούν νὰ γεμίσουν καὶ ν' ἀδειάσουν τόσο εὐκόλα ἓνα στὲν καὶ νὰ τὸ λύσουν σὲ πέντε δευτερόλεπτα; Θαρρεῖς πολλοὶ θὰ μπορούσαν νὰ γυρίσουν τὸ πιστόλι τόσο γρήγορα στὸν δεξιὸ τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ; Θαρρεῖς πολλοὶ θὰ εἶχαν τὸ θάρρος σου νὰ κρατήσης μάχη διαρκείας στὶς δυὸ μας ἐνέδρες τὴν ὥρα πὸν σχεδὸν μᾶς εἶχαν περικυκλώσει οἱ Ἑγγλέζοι;

Ἐγὼ θὰ εἶχα νὰ σοῦ προτεῖνω κάτι: Ἀντὶ αὐτὰ τὰ «φίλε» καὶ τ' «ἀδελφέ», πὸν ἀπευθί-νομε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, δὲν θάταν καλύτερα νὰ μὲ φάναζες ἄς ποῦμε ἐσὺ Νίκο κι ἐγὼ ἐσένα Δημήτρη κι ἄς μὴ μᾶς λὲν ἔτσι. Θάχαμε ἔτσι τὸν ἀναγκαῖο πυρῆνα, τὸν ἄξονα τῆς προσω-πικότητάς μας.

Τρομάζω στὴν ιδέα πὸς μπορεῖ, ἀπὸ τὴν μὰ μέρα στὴν ἄλλη, νὰ πάρουμε διαταγὴ πὸν νὰ λήη πὸς ἐσὺ ἢ ἐγὼ θὰ πρέπη νὰ φύγουμε γι' ἄλλο κρησφύγετο, γι' ἄλλη ομάδα. Δὲν θέλω ἀλήθεια· νὰ χωρίσουμε γιὰτι ἐδῶ συνήθισα τὴ δική σου συντροφιά, σὲ θεωρῶ πὸν δυνατὸ ἀπὸ μένα καὶ σὺχῶ ἐμπιστοσύνη.

Πόσο θαυμάζω τὴν ἡρεμία σου, ξέροντας πὸς αἴριο ἔχουμε μὰ ἐπιχείρηση πὸν δὲν εἶναι καθόλου «παίξε γέλασε». Πολλὰ ἐρωτηματικὰ σχηματίζονται στὸ μυαλό μου γιὰ τὸ ἂν θὰ μπορούσαμε νὰ κρατήσουμε τὴν μάχη ὡς τὸ τέλος, μιά, πὸν γιὰ νᾶχουμε ἐξασφαλισμένα τὰ νᾶτα μας, θὰ πρέπη νὰ μὴν ἀφήσουμε πίσω μας οὐτ' ἓνα πιστόλι νὰ μᾶς χτυπᾷ. Κι ὅμως ἐσένα σὲ βλέπω νὰ χαμογελάς. Καὶ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ πῶ: «Μήτσο μου πὸς τὰ κατα-φέρνεις;»

Φυσικά, ἂν δὲν τὰ βγάλομε πέρα στὴν ἐνέδρα, ὑπάρχει ἡ περίπτωση κάποιου ἄλλου ν' ἀκούσουν ἓνα δροσερὸ Κυπριώτικο ἀπόγευμα τὸ ἐπίσημο ἀνακοινωθὲν νὰ λήη: «Εἰς καμτὴν τῆς ὁδοῦ Τροόδου ἐστήθη περὶ τὴν μεσημβριαν ἐνέδρα ὑπὸ τρομοκρατῶν ὅτινες ἔβαλλον διὰ ριπῶν πολυβόλων κατὰ τῶν δυνάμεων ἀσφαλείας. Οἱ στρατιῶται, καίτοι βαλλόμενοι ἐκ δύο σημείων, ἀπήντησαν εἰς τὰ πυρὰ μὲ ἀποτελεσμα νὰ φονευθοῦν δύο τρομοκράται. Οὗτοι μετα-

φροθόντες εις τὸ Νεκροτομεῖον τοῦ Νοσοκομείου Δευκωσίας ἀνεγνωρίσθησαν ὡς οἱ ἐπικηρυγμένοι διὰ ποσῶν πέντε χιλιάδων λιρῶν Νικόλαος Παναγίδης ἐκ Κυρηνείας καὶ Στέλιος Ἀνδρέου Μοίρας ἐξ Ἐγκώμης ἀμφότεροι ἡλικίας εἰκοσιενὸς ἔτους».

Ἡ ἀκόμη ὑπάρχει καὶ ἡ χειρότερη περίπτωσις: Ν' ἀκούσω ἐγὼ ἀπὸ τὸ φορητὸ ραδιοφώνου μου πὸς ἔγινε ἡ ἐνέδρα, ἀπάντησαν τὰ Ἑγγλεζάκια καὶ πὸς ὁ ἕνας τρομοκράτης «ὅστις εἰκάζεται ὅτι τελευταῖος ἀνεχώρει τῆς σκηπῆς τοῦ ἐπεισοδίου κληθεὶς νὰ παραδοθῆ καὶ μὴ συμμορφωθείς ἐφονεύθη δι' ὁμαδικῶν πυρῶν αὐτομάτων ὄπλων». Καὶ ν' ἀκούσω πὸς κάτω: «Ὁ φονευθεὶς διετέλεσε τομεάρχης εἰς πλείστας περιοχὰς καὶ βαρύνεται μὲ φόνους καὶ ἐνέδρας καθ' ἃς ἀπώλεσθησαν ἀνθρώπιναι ζωαὶ καὶ προεκλήθησαν ζημίαι εἰς περιουσίαν. Πρόκειται περὶ τοῦ Χριστοῦ Μιχαηλίδη ἐκ Δευκωσίας ὅστις κατεζητείτο ἀπὸ τοῦ 1955. Πιστεύεται ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἐν λόγω τρομοκράτου θὰ ἔχη ὡς συνέπαιαν τὴν ἐξάρθρωσιν τῶν ὁμάδων κρούσεως τῶν τρομοκρατῶν εἰς τὴν περιοχὴν Τροόδους».

—Χριστο μου, ἀδελφέ μου.

2

Ἦταν ἓνα χωματένιο θαυόλωμα στὰ σπλάχνα τῆς γῆς. Ἀρχίζε μὲ μιὰ στορογγυλὴ τρύπα πού μόλις χωροῦσε ἀνθρώπινο σῶμα κι' ἀνοίγε πὸς κάτω ὅσο πού νὰ χωρῆ δυὸ - τρεῖς κορμιά. Μύριζε μούχλα καὶ ὑγρασία ἀνακατωμένη μὲ τὴ μυρουδιά τῆς νοπῆς λάσπης. Γιὰ νὰ κατέβη κανεὶς ὡς κάτω στὸ θαυόλωμα θάπρεπε νὰ τσαλαβουτήσῃ στὶς λάσπες πού σχηματίζαν λίμνη κοντὰ στὴν εἴσοδο.

Ὁ ἄντρας ζύγασε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ κορμὶ του κι' ὄστερα ἀφέθηκε ἀπὸ τὸ στορογγυλὸ ἀνοίγμα. Ἡ μαυριδερὴ λάσπη πιτσιλίστηκε γύρω. Λίγοι ὑγροὶ σβῶλοι φτάσαν μέχρι τὸν μαῦρο ὄγκο τῆς γωνιάς.

Προχώρησε πὸς πέρα ὁ ἄντρας. Χτύπησε μιὰ - δυὸ φορές τὶς μπότες στὸ στέριο χῶμα τῆς πατωσιάς τοῦ κρησφυγέτου κι' ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὸ βάρος τῆς λάσπης. Βραχνὴ ἢ φωνὴ τοῦ ἀκούστηκε.

—Σχῶρα με φίλε. Σὲ πτοίλησα. Μὰ φταίει ἡ βροχὴ.

Ἀνασηκώθηκε λίγο ὁ μαῦρος ὄγκος τῆς γωνιάς καὶ στὸ λιγοστὸ φῶς τῆς λάμπας πῆρε περίγραμμα ἀνθρώπου.

—Κι' ὅτι κόντευα νὰ κοιμηθῶ, ἀποκορίθηκε.

—Λοιπὸν ὅλα ἐντάξει ἐκτὸς ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ τὴ λάσπη. Οἱ περίπολοι φύγαν κι' οἱ προβολεὶς σβύσαν. Τὸ μονοπάτι εἶν' ἀνοικτὸ γιὰ τὸ δάσος. Μὰ ἡ λάσπη...

Σῆκωσε τοὺς ὤμους σὰ νὰ δοκίμαζε ἓνα ἄσχημο αἰσθημα. Ἐνοιωσε νὰ τὸν λούζουν μὲ λάσπη ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Κάτι πῆγε νὰ πῆ ὁ ἄλλος μὰ ὁ δῆχας τοῦκοψε τὰ λόγια.

—Κι' εἶναι καὶ ἡ βροχὴ μονολόγησε ὁ πρῶτος πλησιάζοντας στὴ μικρὴ λάμπα.

Στὸ καχεκτικὸ φῶς φάνηκαν τὰ ὄμορφα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἄντρα. Δὲ θάταν πάνω ἀπὸ εἰκοσι χρόνων. Τὰ ξανθὰ του μαλιὰ ἦταν ἀνακατωμένα μὲ χῶματα καὶ λάσπες. Κάθισε σταυροπόδι κι' ἄδραξε τ' ὄπλο του. Πῆρε νὰ τὸ περιεργάζεται στὸ ἀδύναμο φῶς σὰ νὰ τῷβλεπε γιὰ πρῶτὴ φορά. Σὰ νὰ μὴ εἶχε δέσει μαζί του τὴ ζωὴ, τὴν τιμὴ καὶ τὴν περηφάνειά του. Τράβηξε τὴ σφαιροθήκη καὶ βάληκε νὰ μετράει τὶς χρυσαφίδες σφαῖρες. Μιὰ... δυὸ... τρεῖς... πέντε... δέκα... δεκαοχτὼ... εἰκοσι... βαρέθηκε. Ἀρχισε νὰ ξαναγιومیτρη τὴ σφαιροθήκη. Ὁμορφα πού σοφίλιασαν τὸ ἓνα πλάι στὸ ἄλλο τὰ μολύβια. Ἀρμονικὰ πού σοφίλιαζε ὁ ροζιασμένος δαίκτης τοῦ χειριοῦ στὴ σκανδάλη.

—Ξέρεις κάτι; εἶπε ὁ ἄλλος πλησιάζοντας.

—Τί, ἀπάντησε ἀφηρημένα ὁ ξανθομάλης ρίχνοντας ρυθμικὰ τὶς σφαῖρες στὸ μακαζίνου.

—Νά, ἓνα ὄνειρο. Νά λίγο προτοῦ ναρθῆς μισοξυπνητὸς μισοκοιμισμένος ὄνειρευόμουν.

Καὶ πῆρε νὰ ξηγῆ τ' ὄνειρο.

Ἔτανε λέει στὸ χωριὸ του. Ἰούλης μῆνας. Βούτζε ὁ τούγος. Μεσημέριζαν ἀπὸ δοξασιμὸ οἱ ἀμπελοφυτεμένοι λόφοι σὰ στῆθια πρωτοερωτευμένης κορασιάς. Καὶ καθόταν, λέει, στὴν ὄχτη τ' ἀμπελιοῦ. Καὶ διάβαιναν, λέει, οἱ κοπελιὲς μὲ τὰ πανέγια γιομάτα σταφύλια. Κι' ἀπόθεταν ἡ κάθε μιὰ στὰ γόνατά του ἀπὸ ἓνα τσαμπὶ. Μὰ τοῦτος τὰ πατοῦσε καὶ τῷλωνε σὺν πεισματάτικο παιδί. Ὡσπου πρόβαλε ἀπὸ ἀπικρὸν μιὰ τετραξάνθη κοπέλλα. Τοῦτη δὲ βαστοῦσε σταφύλια. Πορευόταν ἀργὰ πρὸς τὸ μέρος του...

Μὰ ἐδῶ τὸν πῆρε ἡ ὄγρη λάσπη πού πέταξαν οἱ μπότες τοῦ ξανθομάλλη. Καὶ ξύπνησε.

Ἀπόμειναν γιὰ δυὸ στιγμὲς ἀμίλητοι.

—Δὲ ξέρω νὰ ξηγῶ ὄνειρα, μὰ βίσιω πὸς τοῦτο δῶ τὸ δικό σου σημαίνει καλὸ. Μὴ νὰ σημαίνῃ πὸς τοῦ χρόνου θὰ τραγγήσουμε στὸ χωριὸ λεύτεροι;

—Πρῶτα ὁ Θεὸς ἀπάντησε ὁ ἄντρας μὲ τὸ πέτσινο σακάκι.

—Λένε κάποτε πὸς τὰ ὄνειρα εἶναι σημάδια θεϊκά. Ἄμα τὰ στίψεις μορεῖς νὰ τὰ ξηγήσης.

—Μπορεῖ, μίλησε ὁ ἄλλος ἔτσι γιὰ νὰ πῆ κάτι.

—Μπορεῖ... γιὰτι ὄχι. Νὰ τοῦτο δῶ, δὲ ξέρω, μὰ μοῦ δροοῖζει τὴν ψυχὴ.

Σάπασαν. Τί νά λέγαν; Ἐδῶ στό χωματένιο τοῦτο βαθούλωμα καί στήν κρυφή ζωή τὰ αἰσθήματα δέν ἐκφράζονταν μέ λόγια μὰ μέ τοῦτο δῶ τό μαῦρο σιδερικό. Ἡ μεγαλύτερη φλυαρία πού μπορεῖ νά γίνη εἶναι ἕνα ὄνειρο. Τοῦτο δέ νοιώθει ἀπό ἀποστάσεις, ἀπό βάθη, ἀπό λάσπες καί βροχές. Ἀμα εἶναι νάρθη δέ μπορεῖς νά τό ἀποφύγεις. Κι' ἄμα δέν τό θέλεις δέν μπορεῖς νά παλαίψης μαζί του σά μέ τόν ἐχθρό. Μ' ἐκείνον μπορεῖς. Μά τοῦτο εἶναι μαμαπέσικο πράμα. Γι' αὐτό καί σέ πιάνει στόν ὕπνο.

Ξαναμίλησε πρῶτος ὁ Ξανθομάλλης.

—Κάτι μοῦ λέει πὼς θά περάση ἀπόψε «ἐκείνο». Τέτοιες νύχτες τίς διαλέγουν.

Ἄλλος ἔτριψε τὰ μάτια, ἔφερε πέρα δῶθε τό βλέμμα κι' ἀνακάλυψε στή γωνιά τ' ὄπλο του. Τό πήρε καί Ξανασίμωσε στή λάμπα.

—Δοιπόν, λέει περνώντας τό δάχτυλο στή σκανδάλη, λοιπόν ἔτοιμος γιά κάτω;

Δέν ἀπάντησε ἀμέσως ὁ Ξανθομάλλης. Ἀναρροχήθηκε μέχρι τήν τρύπα τῆς εἰσόδου. Βάλθηκε νά πῆν ἄπληστα τό ἀσημί φῶς τοῦ φεγγαριοῦ γιά λίγο. Γύρισε μέσα. Ἄδραξε τ' ὄπλο κι' εἶπε:

—Πάμε γιά «κεῖνο». Ἡ βροχή σταμάτησε.

Βγήκαν. Τό φεγγάρι λές καί κατέθηκε νά πῆ νερό ἀπό τὰ βαλτονέρια τσαλαβουτώντας στή λάσπη.

Τούτη ἡ κυριώτικη νύχτα ἦταν φοβερή. Σέ τούτη τήν ἀλλόκοτη νύχτα τίποτε δέν μποροῦσε νά ξεκρίνης παρά ἕνα μάτσο ἀχιτίδες τοῦ φεγγαριοῦ κι' ἕνα δίσκο χρυσαφένιο, τή λάσπη.

Οἱ δύο ἴσκιοι προχωροῦσαν ἀργά στό λασπωμένο χῶμα. Γιά δύο στιγμές φαίνονταν σ' ἕνα ξέφατο τοῦ δάσους μὰ ὕστερα γίνονταν ἕνα μέ τίς λάσπες καί τοὺς ἴσκιους τῶν δέντρων. Γιά δύο στιγμές στέκονταν. Οἱ μαῦροι ὄγκοι ἔμοιαζαν σά καρφωμένοι στή χρυσαφιά γῆ. Σάν κάτι ν' ἀφουγκρῶζονταν, καί προχωροῦσαν.

Εἶχε μὰ ἀμφίβολη στερεότητα ἡ ἐπιφάνεια τούτης τῆς λάσπης—ἴδια σάν τήν ἐλπίδα— πού ἀνάγκαζε σ' ἕνα βήμα ἀργό. Τέσσερις βαρεῖς μπότες χώνονταν στή λάσπη, Ξανάβγαιναν μέ δυσκολία γιά νά χωθοῦν πῶ πέρα. Μικρά ποταμάκια νερό ἔτρεχαν νά γιομίσουν τό ἀποτύπωμα τῆς μπότας. Τό περλάτημα κρατοῦσε γιά ὥρα. Τ' ἀποτυπώματα κρατοῦσαν σέ μᾶκρος. Γιομάτα μέ νερό μοιάζαν ἀσημένια καρφιά σέ χρυσαφί πάτωμα.

Ἄδρῳμος πού ἀπλωνόταν μπροστά τους ἔμοιαζε μέ μαχαριά στά στήθια τοῦ δάσους. Τὰ κυπαρίσια καί τὰ πεῦκα πάνωθι του σχημάτιζαν παράξενα συμπλέγματα καί μπόδιζαν τό φεγγάρι νά κατέβῃ μέχρι τήν μαῦρη ἄσφαλο.

Ἡ χωματένια ὄχτη ἀρχισε ἀπό κάτω στόν δρόμο κι' ἔβγαυνε ἴσαμε τίς ρίζες πάνω τῶν δέντρων, πεντέξι μέτρα ὕψος.

Οἱ δύο ἴσκιοι ἔφτασαν μέχρι τήν ὄχτη. Στάθηκαν γιά λίγο κοιτάζοντας μὰ τόν δρόμο καί μὰ γύρω τό δάσος. Ἦταν τοῦτο ἕνα δάσος παράξενο καί τήν παραξενιά του τή δυνάμονε ἡ νύχτα δεμένη μέ τή λάσπη.

—Ἐδῶ, νά ἐδῶ, μίλησε ὁ ἕνας, κι' ἔδειξε τήν ὄχτη πλαί του.

—Καλά... καλά. Ὅχιουμε βοηθό τό ψήλωμα. Ἄλοι σ' ἐκείνο» ἄν τολμήση νά φανῆ, γέλασε ἕνα ξερό γέλιο.

Δέν εἶπαν τίποτε ἄλλο. Φαίνεται πὼς ἡ δουλειά τους δέν σήκωνε πολλά λόγια.

Περνοῦσαν οἱ ὄρες. Τὰ βλέφαρά τους βάβαιναν παρ' ὄλο πού ἡ ὕψη γεύση τῆς ὀμίχλης δροσίζε τὰ μάτια. Ἄλλοι κοιτάζουν τίς ὄρες στή δουλειά τους' τοῦτοι δέν τίς κοιτάζαν.

Ἄ θόρυβος καμιονοῦ πού πλησίαζε, τοὺς ἔκαμε νά συνέλθουν. Ἡ ἀνάστροφη τῆς παλάμης πῆγε κι' ἤρθε στά μάτια διώχνοντας τό ποῦσι.

Οἱ ῥόδες στήν ὕψη ἀνηφορική ἄσφαλο ἄφηναν ἕνα παράξενο μακρόσυρτο βοητό.

—Νά εἶναι «ἐκείνο»; ρώτησε ὁ ἕνας.

—Μοιάζει... μοιάζει.

—Θά δοῦμε...

Τούτη ἡ πηχτή ἀγωνία ἦταν βαρύτερη ἀπό τή λάσπη. Καί κατέβαινε στό δείχτη τοῦ χειροῦ πού ἀγκάλιαζε σφιχτά τήν σκανδάλη.

—Νά πάση ἡ δογῆ, Ξαναμίλησε ὁ ἕνας σπάζοντας ἕνα ξερόκλαδο νευρικά ἀπό πλάι.

—Σιγά μπορεῖ νά εἶναι.

—Δέν εἶναι... δέν εἶναι. Νά τό νοῦμερό του. Καί Ξανακάθισε.

Τόν μιμήθηκε κι' ὁ ἄλλος. Στρέψανε τό βλέμμα κατὰ τό δάσος, καί βάλθηκαν νά μετράνε τὰ δέντρα καί τ' ἄστρα. Ἐξ ἄλλου γιά τώρα ὁ δρόμος δέν εἶχε ἐνδιαφέρον γι' αὐτούς. Τοῦτοι κρατοῦσαν ὄπλα καί σφαίρες μὰ ὁ δρόμος εἶναι ἀηχό, πέτρινο πράγμα. Νά εἶχε ζωή; Τότε μάλιστα.

—Τί ὥρα νά εἶναι; εἶπε ὁ ἕνας, περισσότερο γιά νά σπάση τή σιωπή παρὰ ἀπό ἐνδιαφέρον.

—Στό διάολο ἡ ὥρα, μίλησε ὁ δεύτερος περισσότερο γιά νά δώση δύναμη στόν ἑαυτό του παρὰ γιά ν' ἀπαντήση στόν ἄλλο.

—Καλά φίλε, θαρρεῖς μέ νοιάζει. Ἐτσι μοῦ ἤρθε, παραπονέθηκε ὁ πρῶτος.

—Συχώρεσέ με. Δέν ἦταν γιά σένα. Γιά τόν ξρημο δρόμο' μαλάκωσε ὁ ἄλλος.

Ἔ, ὄχι δά! Τώρα δὲ θάβγαιναν γελασμένοι. Νὰ τὰ παράξενά μάτια τοῦ αὐτοκινήτου ποῦγλυφαν τὴν ἄσφαλτο.

—Τράβηξε πὺρ κάτω μὴ σὲ πάρῃ τὸ φῶς, σύστησε ὁ ἕνας.

—Καλά. Σπρώξε τὴ σφαιροθήκη, μὴ πάθουμε ἐμπλοκή.

—Ὅπως εἶπαμε, ἔ; Πρῶτα τοὺς μπροστινοὺς κ' ὕστερα τοὺς ἄλλους πίσω μὲ χειροβομβίδες.

Ὁμορφο πρᾶμα τοῦτες οἱ «μίλς». Τὰ χεῖλη ψηλάφισαν τὴ γυαλιστερὴ καμπυλότητά τους καὶ τὰ δόντια σφίξαν τὸ κρικέλι τῆς ἀσφάλειας. Τίς ἐτοίμασαν. Ἔνα μονάχα τράβηγμα κ' ὁ πυρακτωμένος θάνατος θ' ἄρχιζε τὸ τραγούδι.

Μιά κοικουβάγια λάλησε ἀπὸ πέτρα. Ἄδραξε ὁ ἕνας μιά πέτρα καὶ τὴ σφεντόνισε πρὸς τὰ κεῖ. Θέλησε νὰ πῆ: «κακὸ σημάδι», μὰ μετάνοισε. Δὲν ἦταν ὦρα.

Ἐκεῖνο» ὀλοένα πλησίαζε.

Γιὰ μιά στιγμή τὰ τερετίσματα σμίχτηκαν μὲ τὸ βουητὸ τῶν τροχῶν στὴν ὑγρὴ ἄσφαλτο. Καὶ τὰ μολύβια ἀπάντησαν στὴν ὄχθη ἀπὸ «κείνο». Τὰ πυρακτωμένα βλήματα σακάτευαν τίς ρόδες καὶ τὸ ἔκαναν νὰ καρφωθῇ στὴν ἀντικρινὴ ὄχθη ἀναποδογυρίζοντας.

Ἀπλώθηκε ἡσυχία. Ἐκεῖνο» στραβομουτσούνιαζε σακατεμένο. Τίποτε δὲ κουνιόταν κοντά του. Ἦταν φανερὸ πὺρ τοῦ σκότωσαν τὴν ψυχὴ.

Ὁ Ξανθομάλλης ἔκαμε νὰ γελᾷ στὴ θέα «ἐκείνο» ποὺ ἔμοιαζε τσαλακωμένο κουτί. Μὰ σόπασε. Ἀλήθεια ποῦ ἦταν ὁ σύντροφός του; Τώρα θυμῆθηκε. Τὶ νὰ ἦταν ἐκεῖνο τὸ «ἄχ» τὴν ὦρα τῆς μάχης; Ἔστρεψε τὸ βλέμμα πίσω του στὴ βάση τῆς ὄχτης. Τὸ πετοῖ σακαλοῦ γυάλιζε παράξενά πάνω ἀπὸ τὴ λάσπη στὸ λιγοστὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ.

Σίμωνε. Γύρισε τὸ κορμὶ τοῦ φίλου καὶ βάλθηκε νὰ τοῦ καθαρίξῃ τὸ πρόσωπο ἀπ' τὴ λάσπη. Μὰ στάθηκε. Κοίταξε γιὰ μιά στιγμή τὸ δρόμο καὶ πῆρε ἀπόφαση. Πῆρε τὸ ὄπλο τοῦ νεκροῦ ποὺ εἶχε σκαλώσει σὲ μιά ρίζα καὶ χάθηκε παραμερίζοντας τὰ ξεροκλαδά τῶν κυπαρισσιῶν.

Μὲ τὸ βάρος τῶν δυὸ ὄπλων, τοῦ γυλιοῦ καὶ τίς λασπωμένες μπότες, δύσκολα κατέβηκε στὸ χρησφύγετο. Ἐφερε ἕνα γύρω τὸ βλέμμα σὰν παραξενεμένος. Σὰ νᾶμπαινε ἀκάλεστος σὲ ξένο σπίτι. Οἱ παλάμες ψηλάφισαν τοὺς ὑγροὺς τοίχους. Ἐφτασε ὡς μέσα, στὸ φῶς. Σὲ μιά ξύλινη κάσα πλάι στὴ λάμπα ἦταν ἕνα ἀνοικτὸ βιβλίο. Τὸ βιβλίο τοῦ φίλου, σκέφτηκε. Μὲ μιά ἀπότομη κίνηση ἄπλωσε τίς δυὸ παλάμες στὰ δυὸ του φύλλα. Ἡ λάσπη σχημάτισε δέκα χοντρά δάκτυλα στὸ ἄσπρο χαρτί. Τὸ ἔκλεισε ἀργὰ καὶ τὸ φίλησε. Ἄνοιξε τὸ στρατιωτικὸ σακάκι καὶ τὸ ἔβαλε πλάι στὴν καρδιά του.

Τὸ ἀδύναμο φῶς τῆς λάμπας τερεμπάιξε μιά δυὸ φορές. Ἐμοιαζε παραξενεμένο στὴ θέα τοῦ Ξανθομάλλη. Μὴ δὲν εἶχαν φύγει δυὸ ἄνθρωποι καὶ δυὸ ὄπλα ἀπὸ βραδύς; Γιατὶ τώρα γυνοῦσε ὁ ἕνας σηκώνοντας καὶ τὰ δυὸ;

Ἡ φωνὴ τοῦ ἄντρα ἀντήχησε παράξενά. Ἐμοιαζε νὰ μιλάει μὲ τὸ θαμπὸ φῶς.

—Τοῦ χρόνου θὰ πᾶμε στὸν τρύγο. Θὰ πατήσουμε σταφύλια πλάι στίς κοπελιές, καὶ δάκρυσε.

Πῆρε ἀπὸ πλάι στὴ λάμπα ἕνα μακρόστενο ξυλένιο κουτί. Τᾶνοιξε καὶ πῆρε ἀπὸ μέσα δυὸ σφαιροθήκες. Γέμισε τὰ δυὸ ὄπλα καὶ κοίταξε γιὰ μιά στιγμή τὴ λάμπα. Τὴ σκούνηξε καὶ τὴ θουμάτισε μὲ τὸ σιδερένιο κοντάκι.

Ἄγκάλιασε τὰ δυὸ ὄπλα καὶ σερνάμενος βγήκε ἀπὸ τὴ χωματένια κρύπτη.

3

Ὁ ἄντρας ἔσπρωξε τὰ σάπια ξύλα τῆς πόρτας ἑλαφρά, μὰ πολὺ ἑλαφρά, ἔτσι ὅπως ἀποθεις γυναῖκα ὕστερα ἀπὸ ἡδονικὴ μέθη. Θὰ εἶχε φαίνεται λόγο νὰ μὴ θέλῃ τὸν θόρυβο. Ἔνα μικρὸ μονάχα τριξίμο, ἄνοιξε, κ' ἡ ἀμπάρα πῆρε ξανά τὴν θέση της.

Ἡ ματιά σου δὲν μπορούσε νὰ τὰ πάρῃ ὅλα σ' αὐτὸ τὸ χωριάτικο δωμάτιο. Ἦταν τόσα πολλὰ τὰ μικροπράματα σὲ τούτη τὴν φτωχικὴ κάμαρα. Μὰ ἐξ ἄλλου τὸ ἀδύναμο φῶς τῆς λάμπας δὲ μπορούσε νὰ φτάσῃ δυὸ σπιθαμὲς πέρα ἀπ' τὸ σάπιο τραπέζι ὅσο κ' ἂν πάσιζε νὰ τρουπήσῃ μὲ τίς ἀχτίτες του τὴ λέρα τοῦ γυαλιοῦ. Ἄ, ναι, ἦταν καὶ τὸ τραπέζι. Δυὸ κυτρινασμένους ἐφημερίδες, ἕνα βαθουλὸ πιάτο, μὰ φέτα μουχλιασμένο ψωμί, τρεῖς σάπιες ἐλιές. Μὰ δὲν ἦταν μονάχα ἡ κάμαρα. Ἦταν κ' ὁ ἄντρας.

Στὸ μισοσκόταδο, οἱ στάλες τῆς βροχῆς στὸ πέτσινο του σακάκι λάμπαν παράξενά. Ἄπλωσε μὰ τὰ χέρια κ' ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὸ ὑγρὸ βάρος τοῦ σακακιῦ. Ἄδραξε ὕστερα μὲ τὰ χέρια τὸ μακρὸ του μαλλὶ καὶ τὸ ἀποστράγγισε. Ἀνάσανε: «Δὲν φτάναν τ' ἄλλα, καὶ ἡ βροχὴ».

Σίγουρα κάποιος κακὸς δαίμονας ἔστειλε κείνο τὸ μισοξυσμένο καθρεφτάκι. Εἶναι φορὲς ποὺ ἀγαπᾷς νὰ βλέπῃς τὸν ἑαυτό του καὶ ποὺ καὶ τοῦτος ἀγαπᾷ νὰ σὲ βλέπῃ. Εἶναι ἄλλες φορὲς ποὺ δὲν θέλεις οὔτε κοιμισμένο σὲ λίμνη νερό. Μὴ σοῦ δώσει ἕνα ἑαυτὸ ἀθέλητο. Παράξενη καὶ ψεύτρα ἡ ψυχὴ τ' ἀνθρώπου. Ἀληθινὸς — ἔτσι τὸν ἤθελε ὁ ἄνθρωπος, πλάστης του—ὁ καθρέφτης. Νὰ δοῦμε...

Στὴ θέα τοῦ ἑαυτοῦ του ὁ ἄντρας ἔσφιξε τὸ γυαλί τόσο πού μάτωσε ἡ χούφτα του ἀπ' τὸ ἀχανόνιστο κόψιμό του.

Καί με μιά ἀπότομη κίνηση τὸ πέταξε στὸν ἀντικρινὸ τοῖχο. Μὰ τί ἦχος ἦταν ἐκεῖνος! Ἔμοιαζε μὲ κοροϊδευτικὸ χιχρίοισμα πρωτοερωτευμένου κοριτσιοῦ. Ὡ συμφορά! Τώρα τὸ σκέφτηκε. Δὲν τὸν εἶχαν διατάξει νὰ μὴ φουρήξῃ οὔτε τὴ μύτη του; Ἀργοπατώντας κοίταξε ἀπὸ τὴ σχισμὴ τῶν ξύλων τοῦ παραθύρου. Ἦσυχα. Ἦ βροχὴ βαροῦσε τοὺς λασπαμένους δρόμους. Ἔνα σκαλί κουριασμένο στὴν βεράντα τ' ἀντικρινοῦ σπιτιοῦ κοιμόταν. Ὡ τ' ἀντικρινὸ σπίτι! Πόσα τοῦ θύμιζε. Κούνησε νευρικά τὸ κεφάλι σὰ νάθελε νὰ διώξῃ ἀνεπιθύμητες σκέψεις.

Στράφηκε ἀπότομα κι' ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ἡ ματιὰ του ἔπεσε στὰ κοματάκια τοῦ σπασμένου γυαλιοῦ πού ἀντανάκλωντας τὸ λιγοστὸ φῶς τῆς λάμπας τὸν κοροϊδεύαν θυμίζοντάς του τὸν ἑαυτό του. Τοῖα μεγάλα νευρικά βήματα καί ἡ βαριά του μπότα πατοῦσε τὰ γυαλῖα ἀλέθοντάς τα μὲ τὸ σιδερένιο πέλμα τῆς. Πόσο ἔμοιαζε τούτη τὴν ὥρα μὲ μωρὸ παιδί πού τὰ βάσει μὲ τὴν κούκλα του ξεμαλιάζοντάς την.

Ἄμὲ τί; Βρομιόγυαλο! Καλὰ ντέ. Τῶξαίρε πὼς εἶχε γένι μὲ χοντρές τοίχες. Φοβερές μουστάκες. Τὸ καταλάβαινε πὼς θὰ γεννηθήκαν ρυτίδες στὸ πρόσωπό του. Τρία χρόνια τοξεύματα, ἀγωνίες, μαρτυρῖα. Πὼς φοροῦσε μάλλινο σκούφο σκεπάζοντας τὰ ἄλλοτε καλοχτενισμένα σκαλωτὰ ξανθὰ μαλιά. Τῶξερε, τὰ καταλάβαινε, πρῶτος τοῦτος καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο. Μὰ τί ἦταν νάρθη τοῦτο-τὸ καθρεφτάκι νὰ τοῦ σκοτώσῃ μιά ἀμφίβολη ἐλπίδα.

Τρελλὸς πὸν ἦταν! Τί τὸ ἤθελε νὰ τὸ κρατῇ τὸ βαρὺ σιδερικὸ μὲ τὴ χοντρή κάννη. Τὸ ξεκρέμασε ἀπὸ τὸν ὄμο του καί τὸ ἀπίθωσε ἀργὰ στὸ τραπέζι. Τὸ κύταξε κι' ἔκαμε μιά ἀόριστη χειρονομία. Ὅστερα ἔφερε τὴν παλάμη στὸ μέτωπο σφουγγίζοντας τὸν ἰδρὼ τὸν ἀνακατεμένο μὲ τὸ νερὸ τῆς βροχῆς.

Διστακτικὰ προχώρησε ξανὰ πρὸς τὸ παράθυρο. Στέρωσε τὰ χέρια του στὸ πλιθάρι τοῦ τοίχου, ἔτσι πού νὰ κρατιέται μὴ ρίξει τὸ σάπιο παραθυρόφυλλο. Ἔμοιαζε σὰ σταυρωμένος σ' αὐτὴ τὴ στάση. Ἐμεινε μιά δυὸ στιγμὲς ἐκεῖ. Ὅστερα γύρισε πάλι μέσα. Ἐνας βαρὺς στεναγμὸς ἀνασήκωσε τὰ στήθη του. Σαφηνίστηκε. Σὰν νὰ ντράπηκε γι' αὐτὸ στράφηκε γύρω μὴ τὸν ἔβλεπε κανεὶς.

Ἄρχισε νὰ φέρνῃ βόλτα γύρω—γύρω στοὺς τέσσερεις τοίχους. Κάθε πὸν ἔφτανε στὴν γωνιά τοῦ παραθύρου, ἀκουγόταν τὸ τρίξιμο τοῦ θρυμματισμένου γυαλιοῦ. Στὸν πρῶτο γύρο ἔκαμε πὼς δὲν ἄκουσε, στὸν δεῦτερο ἔκαμε μιά γκομάτσα δυσἀρέσκειας καί στὸν τρίτο σταμάτησε.

Στάθηκε γιὰ δυὸ στιγμὲς ἀναποφάσιτος. Μὰ ναί χροιαζόταν καί λίγη ξεκούραση. Νὰ ἡ χοντροκομμένη καρέκλα δίπλα στὸ σαραβαλιασμένο τραπέζι. Κάθισε ἀργά-ἀργά κρατῶντά τὰ γόνατα. Ὅστερα ἀκούηθησε τοὺς ἀγκῶνες στὸ τραπέζι κι' ἔχωσε τὸ μαλαρὸ ἐκεῖνο μούτρο στὶς ροζιασμένες παλάμες.

Τὸ κεφάλι του βαροῦσε ἀσυνήθιστα. Οἱ σκέψεις μεροδεύονταν στὸν ἀγῶνα τους γιὰ τὸ πρωτοφανέρομα. Κι' ὁ νοῦς στεκόταν ἀνίσχυρος νὰ τις κατατάξῃ. Καί σεριάνιζε σὲ παλιὰ μονοπάτια.

Εἶχε λείει τρία χρόνια νὰ πατήσῃ τὸ πόδι του στὸ χωριό. Ἀπὸ τότε πούφυγε ἴτουφεκι-σμένος ἀπ' τοὺς στρατιώτες. Τὸ χωριὸ του ἦταν τοῦτα δῶ τὰ λιγοστὰ σπίτια πού κοιμόνταν στὴν ἀγκάλη τῶν δυὸ λόφων. Νὰ ἐκεῖ πλάι στῆς ἐκκλησιᾶς τὸν μεγάλου πλάτανο ἦταν τὸ σπίτι του. Νὰ ἐδῶ ἀντικρὸ του ἦταν ἕνα ἄλλο σπίτι πού τοῦ ἔφερα ἐξ ἴσου καλὲς ἀναμνήσεις. Μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του ἔβλεπε στ' ἀντικρινὸ παράθυρο μιά χαριτωμένη κοπελίτσα μὲ ξανθὲς πλεξοῦδες νὰ τοῦ χαμογελά. Νὰ μπορούσε ἡ ματιὰ νὰ συντρίψῃ τοὺς πέτρινους τοίχους, ν' ἀγκαλιάσῃ τὸ θεσπέσιο ἐκεῖνο πλάσμα.

Ἡ κοπέλλα ἐκεῖνη, λείει, στάθηκε ὁ πρῶτος του ἔρωτας. Μιά ἀγάπη βουβή. Πόσες φορές δὲ βλαστήμησε τὴ δειλία του νὰ ἐκφράσῃ τοῦτο τὸ αἶσθημα. Μὰ ἦταν καί τὸ ἄλλο. Μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπη τῆς κοπέλλας τ' ἀντικρινοῦ σπιτιοῦ φώλιαζε καί μιά ἄλλη γιὰ τὴν πατρίδα. Μιά ἀγάπη πού τὸν φρότωσε μὲ καθήκοντα καί κινδύνους πολλούς. Κι' ἀναλογίζονταν ἂν θὰ μπορούσε ἡ καρδιά του νὰ χωρέσῃ τις δυὸ τοῦτες ἀγάπες. Μὴ γελάσῃ τὴ μιά. Ἄν ἄφηνε νὰ μπῆ μέσα του ἡ πρώτη ὑπήρχε κίνδυνος νὰ νικήσῃ τὴν δεύτερη. Κι' ἀνάβαλλε νὰ ἐκφράσῃ τὸ αἶσθημά του.

Τί θὰ γινόταν σὲ περίπτωση πού θὰ σκοτωνόταν ἢ θὰ συλλαμβανόταν; Γιατί ν' ἀφήσῃ πίσω του θλίψεις καί κλάμα. Ὅλα τοῦτα τοῦ βαροῦσαν τότε τὸ μυαλό! Ὅσπου μιά μέρα πήρε ἀπόφαση νὰ μιλῆσῃ στὴν κοπέλλα. Μὰ δὲ πρόλαβε. Πήρε διαταγὴ νὰ φύγῃ γιὰ τὸ βουνό γιατί ἦταν, λείει, προδομένος. Κι' ἔφυγε.

Τρία χρόνια ἀντάρτης. Τὴ μέρα ἔφτιαχνε μπόμπες, τὴν νύχτα πολεμοῦσε. Μὰ καί μέρα καί νύχτα ἡ γλυκεῖα μορφή ἦταν καρφωμένη στὸν νοῦ του. Κι' ἀναλογίζονταν τὴν μέρα πού θὰ γύριζε νικητὴς στὸ χωριό. Τί γλέντια, τί χοροὶ! Θὰ σηκώνονταν καί θὰ τὴν φιλοῦσε μπροστὰ στὸν κόσμο. Ὅστερα θ' ἄλλαζαν βέρες. Κι' ἡ ζωὴ θὰ γελοῦσε. Ἐνοιωθε τώρα νὰ τὸν πλημμυρίξῃ μιά ἀπέραντη ἀγάπη γιὰ τὸ κάθε τί.

Τρία χρόνια ἀντάρτης. Τὰ ροζιασμένα τοῦτα χέρια πού χάιδεψαν τόσες φορές τὴν

καμπυλότητα της μπόμπας σε λίγο θα χάιδευαν... Τί τὰ ἤθελε καὶ τὰ σκεφτόταν; Ὡς ἐδῶ σταμάτησε ὁ λογισμὸς τὸ σεριάνισμά του.

Ἡ σκέψη πὼς βρισκόταν στὸ χωριὸ του τὸν ἔκαμε νὰ συνέλθῃ σὰν ἀπὸ λήθαργο. Ἐνασκηώθηκε κι' ἔφερε τὰ χέρια στὴ μέση νὰ ξεμουδιάσῃ. Πόση ὥρα εἶχε περάσει; Ἀλήθεια ἦταν ξημέρωμα.

Τάνυσε τὸ κορμί του καὶ προχώρησε στὸ παραθύρι παίρνοντας τὴν προηγούμενη θέση. Ὅλα κοιμόντουσαν ἀκόμη. Μονάχα ἕνας λογισμὸς ἀνοῦνταν νὰ ἡρεμήσῃ.

Τὸ πρωῒνὸ ποῦσι ἀχνοσκέπαζε τὰ πάντα. Τὰ ὕστερα ἄστρα τρεμόσβηναν καὶ ἀμυδρὸ τὸ φῶς χυνόταν γύρω. Εἶχε γιὰ τὸν ἄντρα τὸ πρωῒνὸ τοῦτο μιὰ γλύκα πρωτόγνωρη. Τὸ ποῦσι ἔδενε τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ ἔτσι πὺ ἐμοιαζε σὰ φιλι ἐρωτότροπου ζευγαριοῦ. Κοντὰ σὲ τοῦτο ἦταν καὶ τὸ ἄλλο...

Ἐναζάρωψε τὸ βλέμμα στὴν ἀντικρινὴ πόρτα.

Τὸ πρωῒνὸ τοῦτο τοῦφερε τις θύμησες χίλιων περασμένων πρωῒνῶν τοῦ καλοῦ καιροῦ.

Καὶ διάβαινε, λέει, ἀπὸ τὸ στενὸ τραβώντας γιὰ τὸν κάμπο. Κάθε ξημέρωμα.

Καὶ ἀντάμωνε, λέει, τὸν ξανθὸ ἄγγελὸ νὰ ποτίξῃ τὸ βασιλικὸ καὶ τὸ γιασεμί. Πολλὰ ξημερώματα.

Καὶ τὴν καλημέριζε. Τοῦ χαμογελοῦσε καὶ τοῦροῖνε κλωστή γιασεμί μὲ ἀθῶο παιδικὸ γελάκι. Πολλὲς φορές. Καὶ τὴν ἀντάμωνε, λέει, φορές στὴ βρύση. Μὰ ποτὲ δὲν τῆς μίλησε. Δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀσημάτιστη παιδοῦλα.

Τὰ θυμόταν ὅλα τούτα κι' ἀναγάμιαζε. Σὲ λίγο ἢ γλυκεῖα μορφή θὰ φαινόταν ἀπὸ τὴν ἀντικρινὴ πόρτα. Πόσο θ' ἄλλαξε μέσα σὲ τρία χρόνια. Θάταν τώρα μιὰ τέλεια κοπέλλα. Νὰ σὲ λίγο θάβγαине νὰ ποτίξῃ τὸ βασιλικὸ καὶ τὸ γιασεμί. Ὡ νὰ μπορούσε νὰ κατέβαινε στὸ στενὸ νὰ τὴν καλημερίσῃ σὰν πάντα, νὰ τοῦ ρίξῃ γιασεμί σὰν πάντα. Δὲν πειράζει. Φτάνει πὺ θὰ τὴν ἔβλεπε. Θάπαινε δύναμη γιὰ τὴν πῶ φοβερὴ μάχη. Θὰ τῆς τὸ θύμιζε κάποτε ὅταν θὰ ζοῦσαν μαζὶ εὐτυχιμένοι τοῦτο τὸ πρωῒνὸ καὶ θὰ γελοῦσαν ἀπὸ χαρὰ. Σήμερα... νὰ σήμερα. Σὲ λίγο... σὲ λίγο... τώρα.

Τὰ καφετιά φύλλα τῆς ἀντικρινῆς πόρτας πῆγαν κι' ἤρθαν μιὰ δυὸ φορές. Ἄνοιξε ὕστερα μὲ τριξίμο.

Νὰ μιὰ λυγερὴ κοπέλλα. Νὰ τὸ φῶς φέρεμα καὶ ἡ γαλαξία μπλούζα. Νὰ καὶ τὸ χρυσὸ μαλλί.

Τρεμόπαιξε μιὰ δυὸ φορές τὰ βλέφαρα ὁ ἄντρας γιὰ νὰ δῇ ἴσως καλύτερα. Καὶ νὰ ἕνας ποταμὸς χαρᾶς σκέπασε τὸ πρόσωπό του. Αὕτῃ ἦταν.

Ἐβγαине στὴ βρύση...

Προχώρησε στὸ ξωλόρι καὶ στάθηκε. Τάνυσε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ λυγερὸ κορμί ν' ἀναπνεύσῃ τὴ μυρωμένη πνοή τοῦ ἀνοιξιάτικου πρωῒνοῦ. Σχημάτιζε ἕνα τόξο.

Ὅλη ἡ δύσκολη ζωὴ τοῦ ἄντρα σῆστήθηκε στὴ θεὰ τοῦ ξανθοῦ ἀγγέλου. Ὁ νοῦς του, ἡ καρδιά του, ἡ ψυχὴ, τὸ κορμί του ἔστηναν πανηγύρι. Ἀντικρὸ στεκόταν ἡ γλυκεῖα μορφή.

Ἴσως τὸ κορμί της, ἔσιαξε τις κατάξανθες πλεξοῦδες κι' ἔκαμε μιὰ κίνηση νὰ πάρῃ τὴν στάμνα ἀπὸ πέρα.

Τὰ νύχια τοῦ ἄντρα χάθησαν στὸ πλῆθος ἐνῶ τὸ κορμί του ἀτόνισε κι' ἔγειρε στὸ σάπιο περβάζι. Τί μαχαιριά ἦταν ἐτούτη; Σὰ νὰ τοῦσφαξαν τὴν καρδιά μὲ δίκωπο μαχαίρι. Στ' ἄπλωμα γιὰ νὰ σηκώσῃ τὴν στάμνα ἔλαμψε στὸ μεσιανὸ δάκτυλο τῆς κοπέλλας ἡ βέρα. Αὐτὸ ἦταν ὄλο. Ἡ λάμψη τούτῃ ἦταν γι' αὐτὸν κεραυνός.

Τὰ μάτια του γίωμαν δάκρυα. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πὺ ἔκλαιε. Αὐτὸς πὺ εἶδε τοὺς κρίλους νὰ πέφτουν μὲ διάτρητα στήθεια καὶ δὲν ἔκλαιε, νὰ δακρῶξῃ τώρα στὸν θάνατο μιὰς ἐλπίδας.

Γύρισε ἀπότομα. Ἐκαμε δυὸ βήματα τρικλίζοντας. Μὲ τὴν ἀκρὴ τοῦ στρατιωτικοῦ τοῦ σακακιοῦ σφόγγισε τὸ πρῶτο δάκρυ πὺ ἔγρανε τὰ βλέφαρά του. Ἠρέμησε. Κάθισε στὴν καρέκλα πλάι στὸ παλιὸ τραπέζι. Μὲ τὸ μάτι χάιδεψε τ' ὄπλο του. Αἰσθάνθηκε τόσο μόνος ὡς αὐτὸν τὸν κόσμο. Καὶ ἡ ἐλπίδα ἀκόμη λιποτάχτηκε ἀπὸ μέσα του.

Ἐνας ἄνθρωπος κι' ἕνα μαῦρο σιδεριστὸ γιόμζαν τὴν χωριάτικη κάμαρη.

Ἐρριξε ἄλλη μιὰ ματιὰ στ' ὄπλο καὶ σηκώθηκε ἀποφασιστικά.

Σήμερα θὰ κτυπόταν μὲ τὸν ἐχθρό...

ΣΚΟΤΕΙΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Ξέρω μιὰ χώρα
ὅπου ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν συλλογίζεται
κ' ἡ χώρα δλάκερη μοιάζει μ' ἀχόνη.

Οἱ πῦλες τῆς εἶναι θαλάσσιες
καὶ πάνω σὲ μιὰ μετώπη
φωταγωγημένη ἀπ' τὰ ὀστὰ
μυριάδων κροουρογημένων
εἶναι γραμμένο τ' ὄνομά τῆς.

Πέρ' ἀπ' τὶς πῦλες τῆς
—κι ὅσο ἡ θάλασσα προχωρεῖ —
εἶναι ριζωμένα στὸ πέλαο
κάτι πετρώματὰ ὀργῆς
ὅπου περνώντας βλέπεις
περίεργα φάσματα ἐτοιμοθανάτων
ποὺ δὲν πεθαίνουν.

Εἶναι τὰ τιμωρημένα τέκνα τῆς ἀνάγκης
ποὺ ἐνῶ σαπίζουνε δέσμια
ὑψώνονται σὰν τὸ ἐπερχόμενο μέλλον.

Οἱ ἄλλοι ποὺ περιμένουν
κνηγιοῦνται ἀπ' τὰ βήματα τοῦ ἀπελπισμοῦ.

Σ' ὄλο τὸ βάθος τῆς στεριάς
καὶ γύρω γύρω στῆ θάλασσα
σειρῆς οἱ κρεμασμένοι
ποὺ τραπαλίζονται πέρα δῶθε
σὰν τὶς καμπάνες στὸ μεσοχειμῶνο
ποὺ τὶς θροντάει ὁ ἀγέρας.

ΜΗΤΣΟΣ ΛΥΓΙΖΟΣ

Ζ Η Τ Ω

Ζητῶ καινούργιες λέξεις
γιὰ νὰ ἐκφράσω τὰ αἰσθήματά μου.
Οἱ παλῆς κατάντησαν νοθευμένο φιστικέλαιο!...

Ἡ λέξη «ἀγάπη» δὲν ἐβαρέθηκε ἀκόμα
τὸν ἑαυτό τῆς;

Ἄλοιμονο, τὴν εἶδα νὰ συρρικνοῦται
στ' ἀπαυδημένα χεῖλη τῶν ἐραστῶν!

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἄλλη ἀπ' τὴ λέξη «ἀγάπη»,
δὲν ὑπάρχει;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΑΠΕΛΠΙΔΟΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

(ἀπόσπασμα)

 Ἀφόντας κατακίλησα καὶ πάλι
 στὸ χῶμα, ὅθι ξεκίνησα γιὰ πέρα
 τοῦ Θεοῦ τῆ λυρική μεγαλωσύνη,
 σύντριψα τῆς ζωῆς μου τὸ καντήλι
 σὲ μιὰ σκληρή, βραχώδη παραλία,
 ὅπου χωρίζουν οἱ ὄρες ἀπ' τὰ χρόνια
 κι' οἱ νύχτες μὲ τὶς μέρες χαιρετιοῦνται...
 Ἐκεῖ πού ἔχω πατήσει τὴν καρδιά μου
 μὲ τὰ ἴδια μου τὰ πόδια μέσ' στὸ χῶμα
 καὶ σκότωσα τὸ σπέρμα μου σὰν ἄγριος
 καννίβαλος στὴ ζούγκλα τῶν παθῶν μου.

Ἀφόντας ἐπαράδραμα ἀπ' τὴν ἴσια
 τῶν Νόμων ἀναπόφευκτη πορείαν,
 ἐσύρθηκα στῆς ἔπαρσης τὰ δομάνια
 καὶ τ' ἀναρθρα βογγήματα θηρίων
 ἐπῆρεν ἡ χιλιάκριβη λαλιά μου.
 Ρήμαξεν ἡ καρδιά μου ἀπὸ γαλήνη
 σὰν μέριασαν ἐμπρὸς μου νὰ περάσω
 καὶ οἱ νεφικὲς συνάξεις — μὰ ἦμον πέτρα
 καὶ θάνατος. Νυχτὸς βαρεῖα κατάρρα
 σημάδεψε τὴν μοῖρα μου γιὰ πάντα.

Ἀπὸ τότες εἶμαι ἀναρθρος καὶ σπιοῦνος
 κακός, ἀλαλιασμένος! Ρόγγος εἶναι
 καὶ μοιάζει ὁ στοχασμός μου κάτω ἀπ' τᾶστρα.

Ἔτσι ἄραξα στ' ἀλίμενα ἀκρογιαλῖα
 τῶν παιδεμῶν, κι' ἐσήκωσα τὴ μοῖρα
 μου σὰν βαρεῖα κολώνα ἀπὸ μπαρούτι
 ψηλά στὰ κατακόρυφα τῆς Πίστης
 καὶ στ' ἀκροβούνια τῆς Ἀπελπισίας!
 Ἐτοίμασα τὶς μέρες μου γιὰ δάκρυα,
 πρόγραψα τὶς χαρὲς μου πέρα ὡς πέρα,
 παράτησα τὶς νύχτες μου στὰ ἐλέη
 τῶν ἄλλων πού στενά μὲ τριγυρίζουν
 κι' εἶμ' ἔτοιμος γιὰ θάνατο καὶ Χάρο.

ΜΕΡΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΑΙΗΞΠΗΡ

Ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους κορυφαίους δραματογράφους όλων τῶν ἐποχῶν κατέχει ἡ μορφή τοῦ William Shakespeare (1564—1616). Κριτικές σχετικές με τὸ ἔργο του ἔχουν γραφεί, ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα μέχρι σήμερα, χιλιάδες τόμοι. Ἡρώες του ὅπως ὁ Ἄμλετ, ὁ Ὁθέλλος, ὁ Σάυλοκ, ὁ Μακβέθ, ὁ Ρωμαῖος καὶ ἡ Ἰουλιέττα, ὁ Ἰάγκο, ἡ Δυσδαμόνα, ἔχει ἐπικρατήσει νὰ ἀναλύονται ψυχολογικά ἀπὸ τοὺς κριτικούς σὰν νὰ ἔζησαν πραγματικά καὶ εἶναι γνωστοὶ στὸ μεγάλο κοινό. Ἐκεῖνο ὅμως πού δὲν εἶναι γνωστόν, εἶναι ἔαν πραγματικά ἔγραψε αὐτὰ τὰ ἔργα ὁ Σαίηξπηρ, ἢ ὄχι. Πάνω ἀπὸ χίλιοι τόμοι ἐγράφησαν γιὰ τὸ «ἀποδειχθῶν» διάφορες θεωρίες. Ἐπάρχουν οἱ Stradfordians οἱ ὁποῖοι ὑπεραμύνονται τὸν Σαίηξπηρ, οἱ Baconians οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι στὴν πραγματικότητα τὰ ἔργα τὰ ἔγραψεν ὁ Francis Bacon, γνωστός λόγιος φιλόσοφος καὶ πολιτικός τῆς ἐποχῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ βιβλία τὰ σχετικά με αὐτὴν τὴν θεωρία, γράφτηκε τὸ 1910 ἀπὸ κάποιον Sir Durning-Laurence καὶ ἀναφέρει ἀνάμεσα σὲ ἄλλα καὶ τὸ ἐξῆς καταπληκτικό: Στὴν ἐκδοσὴ τοῦ 1598, λέγει, πού εἶναι ἡ πρώτη μετ' ὄνομα τοῦ Σαίηξπηρ στὴν ἀρχή, καθὼς καὶ στὴν ἐκδοσὴ τῶν ἔργων του τοῦ 1623, ὑπάρχει ἡ λέξις... honorificabilitudinitatibus (!) πού δὲν σημαίνει ἀπολύτως τίποτα καὶ τῆς ὁποίας τὰ 27 γράμματα ἀναγραμματιζόμενα δίδουν τὴν λατινικὴ φράση σὲ ἐξάμετρο:

“Hi ludi F. Baconis nati tu ti orbi”

πού σημαίνει «αὐτὰ τὰ ἔργα, δημιούργημα τοῦ F. Bacon, χαρίζονται στὸν κόσμο». Βεβαίως ὁ ἀναγραμματισμὸς αὐτὸς εἶναι τελείως ἀθθαίρετος... Ἐπάρχουν ἐπίσης πολλοὶ πού ὑποστηρίζουν ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ ἐγράφησαν ἀπὸ τὸν Christopher Marlowe πού πέθανε κάτω ἀπὸ πολὺ παράξενες συνθήκες σ' ἓνα δημόσιο κέντρο. Λέγουν ὅτι ὁ «θάνατος» του σκηνοθετήθηκε γιὰ λόγους πολιτικούς, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ὁ Marlowe ἀπεσώθη σὲ ἀγνωστο μέρος, ὅπου καὶ ἔγραψε τὰ ἔργα πού παρουσίασε σὰν δικὰ του ὁ Σαίηξπηρ, ἓνας ἡθοποιὸς μετριᾶς μορφώσεως πού, ὅπως φαίνεται, ποτέ του δὲν ταξίδεψε ἔξω ἀπ' τὴν Ἀγγλία καὶ πού γιὰ μόνους φίλους εἶχε τὸ πιετὸ καὶ ἀνθρώπου τοῦ λαοῦ (μετ' ὀλίγους ἐξαιρέσεις τὸν Ben Johnson). Θὰ πρέπει νὰ προσέξουμε, λέγουν οἱ ὑποστηρικτὰ τῆς θεωρίας αὐτῆς, ὅτι ὁ Marlowe «πέθανε» τὴν ἐποχὴ πού ὁ Σαίηξπηρ ἀρχισε νὰ παρουσιάσῃ τὰ ἀθάνατα ἔργα του (1593).

Πιστεύουμε ὅτι ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ἔχη περισσότερη σημασία εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ἔργο καὶ ὄχι τὸ ὄνομα τοῦ δημιουργοῦ του. Πάντως τὸ πιθανότερο εἶναι — κι' αὐτὸ πρεσβεύει ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν Ἀγγλων διανοουμένων — ὅτι τὰ ἔργα ἐγράφησαν πραγματικά ἀπὸ τὸν Οὐίλλιαμ Σαίηξπηρ.

Καιρὸς εἶναι ν' ἀναφερθῶμε σὲ μερικὲς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες πού μᾶς δίδουν σύγχρονοὶ του καὶ πού δὲν εἶναι πολὺ γνωστές.

Ὁ John Ward πού ἦταν πάστορ τοῦ Stradford — τῆς γενέτειρας τοῦ Σαίηξπηρ — μεταξὺ τοῦ 1662 καὶ τοῦ 1681 γράφει τὸ ἡμερολόγιό του:

«Ἄκουσα ὅτι ὁ κ. Σαίηξπηρ ἦταν ἐκ φύσεως πνευματώδης». Λίγο πιὸ κάτω γράφει: «Ἔδινε στὴ θεοὶ δύο ἔργα ἐτησίως, καὶ φαίνεται, ὅτι ἐκέρδιζε τόσα πολλά, ὥστε ἐξώδευε κάπου χίλιες λίρες τὸ χρόνο, καθὼς ἄκουσα...». Καὶ πιὸ κάτω: «Ὁ Σαίηξπηρ, ὁ Drayton κι' ὁ Ben Johnson, διασκεδάσαν συχνὰ παρέα, καὶ φαίνεται πὼς ἔπιναν πολὺ, γιατί ὁ Σαίηξπηρ πέθανε ἀπὸ πυρετὸ πού θὰ εἶχε μετ' ὀλίγο κάποιον σχέση».

Πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι αὐτὸ πού ἀναφέρει κάποιος W. Beeston, γιὸς ἑνὸς φίλου καὶ συναδέλφου τοῦ Σαίηξπηρ: «Ὁ κ. Οὐίλλιαμ Σαίηξπηρ γεννήθηκε στὸ Stradford upon Avon. Ὁ πατέρας του ἦταν χασάτης καὶ, ὅπως μοῦ ἔπιν μερικὸν γείτονες, δταν ἦταν μικρὸς ἔκανε τὴν δουλειὰ τοῦ πατέρα του, μόνο πού δταν ἔσφαζε κανένα πρόβατο τὸ ἔκανε μετ' ὀλίγους ὄφους, καὶ στὸ τέλος ἐκφωνοῦσε καί... ἐπικήδειο λόγο!»

Καὶ τώρα μιὰ σκιαγράφηση τῆς σταδιοδρομίας του: Δεκαοκτὼ χρόνων παντρεύτηκε τὴν Ann Hathaway πού τὸν περνοῦσε ὀκτὼ χρόνια. Τέσσερα χρόνια ἀργότερα ἦλθε στὸ Λονδίνο, ὅπου σύντομα προσελήφθη σ' ἓνα θέατρο. Σὰν ἡθοποιὸς δὲν διέπρεψε. Ἐργάστηκε κυρίως σὰν θεατρικὸς συγγραφέας. Ἐγράψε 37 θεατρικὰ ἔργα (δηλ. 14 κωμωδίες, 10 ἱστορικὰ δράματα καὶ 13 τραγωδίες) μέσα σὲ μιὰ εικοσαετία. Πέθανε τὸ 1616, στίς 23 Ἀπριλίου, σὲ ἡλικία 53 ἐτῶν.

Σὰν ὕλικὸ στὴν ποιητικὴ ἐνθόραση τοῦ Σαίηξπηρ χρησίμευσε ἡ ζωὴ τῆς Ἀγγλίας τοῦ 16ου αἰῶνα, πράγμα πού τὸ νοιώθει κανεὶς σ' ὅλα του τὰ ἔργα, ἀκόμα καὶ σὲ κείνα στὰ ὁποῖα ἡ ὑπόθεση ξετυλίγεται στὴν Ἰταλία, στὴν ἀρχαία Ρώμη ἢ Ἀθήνα. Θάπρεπε λοιπὸν νὰ πῶμε λίγα λόγια γιὰ κείνη τὴν περίοδο τῆς ἱστορίας:

Ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ ἡ Α' (1558—1603) βασίλευσε μετ' ἰκανότητα καὶ ἐνεργητικότητας, διατηρώντας τὴν ἰσορροπία τῶν δυνάμεων στὴν Εὐρώπη, καὶ εἰρήνη καὶ τάξη στὴν

Ἑλλάδα. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιτυχίας τῆς πολιτικῆς τῆς ἦταν ἓνα ἀγγλικό κράτος πανίσχυρο. Ἄλλο ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ ἐγκαθίδρυση τῆς Ἀγγλικανικῆς Πίστεως σάν ἐπίσημης θρησκείας τοῦ κράτους.

Ἄς κάνουμε ἐδῶ μιὰ μικρὴ παρένθεση. Ξέρομε ὅτι ὁ Ἑρρίκος ὁ 8ος, ὁ Κυανοπόγων, ὁ πατέρας τῆς, ἤθελε, γιὰ διάφορες αἰτίες, σὲ ρῆξη μὲ τὸν Πάπα τῆς Ρώμης. Ἡ κυριώτερη, ἦταν ἡ ἀρνήση τοῦ Πάπα νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του καὶ νὰ παντρευτῆ τὴν Ἄννα Μπόλεϊν. Κηρύττει λοιπόν, ὁ Ἑρρίκος, ἐκτὸς νόμου τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησία, καθιερῶνει σὺν ἐπίσημῃ τὴν Ἀγγλικανικὴν, καὶ παντρεύεται καὶ χωρίζει, τὴν μία ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη ἕξη γυναῖκες, θανατώνοντας μάλιστα δύο ἀπὸ αὐτές, τὴν Ἄννα Μπόλεϊν — μητέρα τῆς Ἑλισσάβετ — καὶ τὴν Κάθριν Χόουαρντ. Ἐπίσημη λοιπὸν ἐκκλησία στὶς μέρες τοῦ Σαίξπηρ ἦταν ἡ Ἀγγλικανικὴ καὶ ὑπὸ διωγμὸν, τρόπον τινά, ἡ Καθολικὴ. Γι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγο θὰ δοῦμε σὲ σαιξπηρικὰ ἔργα μιὰ τάση κοροϊδίας, καὶ μιὰ συμπεριφορὰ πού ἄλλοιῶς θὰ θεωροῦσαμε τελείως ἀδικαιολόγητη καὶ ἀνάρμοστη πρὸς τοὺς καθολικοὺς ἱερεῖς. Στὴν κομωδία του «Ἡ Στριγγλα πού ἔγινε Ἀρνάκι», γιὰ παράδειγμα, συμβαίνουν τὰ ἑξῆς καταληκτικά:

Ὁ Petruchio παντρεύεται τὴν Κατερίνα, πού εἶναι γνωστὴ γιὰ τὸν δύστροπο χαρακτῆρα τῆς, καὶ γιὰ νὰ τὴν δαμάσῃ, ἀποφασίζει νὰ φερθῆ σκληρὰ καὶ ἀδιάντροπα, γιὰ νὰ τῆς δεῖξῃ πὸς δὲν φοβάται τίποτα, καὶ νὰ μὴν τοῦ κάνει τὴν ἔξυπνη ἀν δὲν θέλῃ νὰ μετανοήσῃ. Κατὰ τὴν διάρκειαν λοιπὸν τοῦ γάμου — αὐτὰ συμβαίνουν στὴν Πάδουα τῆς Ἰταλίας — προσβάλλει τοὺς πάντας, καὶ φωνάζει καὶ βλασφημεῖ, σὲ σημεῖο πού πέφτει τὸ εὐαγγέλιο ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ ἱερέα, καὶ στὸν δύστυχο γέροντα, ὅταν αὐτὸς σκύβει νὰ τὸ σηκώσῃ, δίνει μιὰ φοβερὴ κλωτσιὰ καὶ τὸν ἀναποδογυρίζει. Λίγο πρὸ ὕστερα ζητᾷ κρασί, καὶ τὸ χύνει στὰ γένηα τοῦ πτωχοῦ ἱερέα μὲ τὴν δικαιολογία πὸς ἦσαν ἀραὰ κ' ἀδύνατα καὶ τοῦ φάνηκε πὸς τοῦ ζητοῦσαν νὰ ποῦν καὶ κεῖνα!...

Βέβαια δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πὸς τὰ παραπάνω εἶναι θαυμάσια κομικά εὐρήματα πού θ' ἀποτελοῦσαν τιμὴ σ' ἓνα σύγχρονο θεατρικό ἔργο, καὶ πού θὰ ἰκανοποιῶσαν τὸν σημερινὸ θεατῆ. Τὰ κυττάζομε ὅμως μ' ἄλλο μάτι, ἴσως πρὸ ἐπιτηκῆς, ὅταν γνωρίζομε τὰ σχετικὰ μὲ τὴ διαμάχη τῶν δύο ἐκκλησιῶν, καὶ πὸς τὰ ἔργα αὐτὰ ἐπαίζοντο στὴν βασιλικὴ αὐλὴ, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ δραματούργου θὰ ἦταν νὰ συμβαδίζουσαν μὲ ὠρισμένα ὑψηλὰ γούστα, κ' ἄκόμα καλύτερα, νὰ τὰ ἰκανοποιοῦσαν.

Ἴσως λοιπὸν νὰ μὴ πρέπῃ νὰ ἐξετάσομε ἓνα ἔργο μόνο του, ξεκάροφτο, χωρὶς τὴν κορνίζα, χωρὶς δηλαδὴ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὶς συνθήκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες γράφτηκε, ἀν θέλωμε νὰ τὸ ἀντιγράψωμε μὲ καθαρό, ἀντικειμενικὸ μάτι.

Καὶ τώρα ἄς ξαναγυρίσομε στὴν ἑλισσαβετιανὴ περίοδο, καὶ ἄς ποῦμε ἀκόμα δυο-τρεῖς λόγια γιὰ τὶς συνθήκες, κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς, πού ὀπωσδήποτε ἐπηρέασαν τὸ σαιξπηρικό ἔργο...

Ἡ Ἑλισσάβετ ὑπεβοήθησε κ' ἐνεθάρρυνε τὶς ἀποικιστικῆς καὶ πειρατικῆς μπορούμε νὰ ποῦμε περιπέτειες τολημῶν θαλασσοπόρων, ὅπως ὁ Χῶκινς κ' ὁ Σέρ Φράνσις Ντράϊνκ. Ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀνακάλυψη πολλῶν ἀνεξερευνήτων περιοχῶν τοῦ πλανῆτη μας καὶ συγχρόνως ἡ ἐδραίωση τῆς Ἀγγλίας σάν μεγάλης ναυτικῆς κ' ἀποικιοκρατικῆς δυνάμεως. Τὴν ἔξαρση αὐτὴ τῶν πνευμάτων, τὴν τάση αὐτὴ πρὸς ἀνακάλυψη ἀγνωστων χωρῶν, νοιώθουμε στὴν «Τρικυμία», πού εἶναι ἴσως τὸ πρῶτοτύπο καὶ πρὸ τέλει ἀπὸ τὰ ἔργα του...

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μπαίνουν καὶ οἱ βάσεις τοῦ συγχρόνου ἐμπορίου σὲ διεθνή κλίμακα. Μεγάλες ἑταιρεῖες δημιουργοῦνται, ὅπως ἡ Levant καὶ ἡ East India Company. Ἄλλὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς ἐποχῆς κατοπτρίζεται ἰδιαίτερα στὴν ἀνάπτυξη τῆς γνώσεως. Ἡ μισο-ἑξασημῆνη λογοτεχνία καὶ τέχνη τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἀθήνας ξυπνήσαν νέα ἐνδιαφέροντα. Ἐδῶ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν σαιξπηρικήν εἰσφορά, ἄς ἀναφέρουμε τὰ ἔργα: «Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα», «Ἰούλιος Καίσαρ», «Ὁνειρο θερινῆς νυκτός», «Τίμων ὁ Ἀθηναῖος», «Τρόϊλος καὶ Κρессίδα» καὶ «Τίτος Ἀνδρόνικος».

Οἱ ἔρευνες καὶ οἱ θεωρίαι τοῦ Κοπέρνικου καὶ τοῦ Γαλιλαίου ἀναποδογύρισαν τὴν πεποίθησιν τοῦ ἀνθρώπου στὶς γνώσεις του γιὰ τὸ σύμπαν καὶ τοῦ ξύπνησαν τὸ πάθος γιὰ μάθησιν. Σ' αὐτὸ βοήθησε κ' ἡ μεγάλη διάδοσις τῆς τυπογραφίας μὲ κινητὰ στοιχεῖα, πού ἀνακαλύφθηκε ἐνάμισον αἰῶνα πρὶν, τὸ 1436.

Ἐτετρα ἀπὸ τὴν περιορισμένη κάτω ἀπὸ τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ καθοδήγησιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ζωὴ τοῦ Μεσαίωνα, ὁ ἄνθρωπος βρίσκειται ξαφνικὰ σ' ἓνα κόσμον πού τὸν δίνει ἀπεριόριστες ἐκκαιρίες, γιὰ πνευματικὴ ἀναζήτησιν καὶ ἀπόκτησιν ὕλικῶν ἀγαθῶν.

Πολλὰ πανεπιστήμια καὶ γυμνάσια δημιουργοῦνται καὶ λογοτεχνικά ἔργα μεγάλης ἀξίας παρουσιάζονται ὅπως τοῦ Spenser, τοῦ Ben Johnson, τοῦ Marlowe καὶ βεβαίως τοῦ Shakespeare.

Στὸ σαιξπηρικό ἔργο ὑπάρχουν ὅλες οἱ ἀρετῆς κ' βλες οἱ ἀδυναμίαι τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τῆς Ἀναγεννήσεως: Βαθὴς φιλοσοφικὸς συλλογισμὸς καὶ λυρικὴ ἔξαρσις, μεγαληγορίαι καὶ χυδαῖαι ἐκφράσεις, θαυμάσιαι εἰκόνες καὶ μετὰφορες, παρηγήσεις καὶ λογο-

παίγνια, και τέλος διαφορούμενα και καμμιά φορά λέξεις πολύ shocking, τελείως ξεσκεπάστες, όπως το τέλος της τρίτης σκηνής της τρίτης πράξεως του «Βασιλεὺς Ἑρρίκος ὁ Ε΄» ἢ ὅποια εἶναι γραμμμένη ὀλόκληρη στὴν γαλλικὴ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὑπόλοιπο ἔργον ποὺ εἶναι βεβαίως στὴν ἀγγλική, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἀνάγνωσιν δὲν θὰ συνιστοῦσα σὲ κυρίες ποὺ γνωρίζουν καλὰ γαλλικά. Τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς τῆς σκηνῆς ἔχει ἀφαιρεθῆ ἀπὸ πολλὰς ἐκδόσεις.

Τὴν ἐποχὴν τοῦ Σαίξπηρ δὲν ὑπῆρχαν σκηνικά, καὶ οἱ παραστάσεις ἐδίδοντο μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διότι τὸ θέατρο δὲν ἦταν σκεπασμένον, καὶ γιὰ σκηνικά ἔφτανε ὁ διάλογος, ἡ δράσις, καί... ἡ φαντασία τῶν θεατῶν! Ἀπὸ αὐτὰ τὴν πρὸ μεγάλην σημασίαν εἶχε ἡ δύναμις καὶ ἡ πειστικότης τῶν λόγων τοῦ συγγραφέως. Σ' αὐτὸ βέβαια ὁ Σαίξπηρ διαπρέπει. Δὲν χρειάζεται πολὺ ὥρα γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ, στὴν πρώτη σκηνῇ τοῦ «Μακβεθ» π.χ. ὅτι βρισκόμαστε σ' ἓνα στοιχειωμένον δάσος, ποὺ μυρίζει μούχλα, καὶ σαπίλα, ὅπου πλανιοῦνται ξωτικά, κ' ὅπου μποροῦν νὰ συμβοῦν τὰ πρὸ ἀλλόκοτα πράγματα.

Ὁ Σαίξπηρ δὲν εἶναι μόνον ὁ σπουδαιότερος δραματοποιὸς τῆς Ἀγγλίας ἀλλὰ κ' ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἀπὸ πολλοὺς τοποθετεῖται διπλα στοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας τραγικοὺς. Ὁ Λέσκιγ τὸν θεωρεῖ ἀνώτερον τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ οΚονέιλ. Ὁ Σίλλερ διασκευάζει τὸν «Μακβεθ» καὶ ὁ Γκαίτε τὸν «Ρωμαιοὶ καὶ Ἰουλιέττα». Οἱ Μέντελσον, Σιοῦπερτ καὶ Σιοῦμαν τονίζουν ἔργα του. Ἔχουν, τέλος, γραφτῆ μελοδράματα, ὅπως ὁ «Ὁθέλλο» τοῦ Ροσσίνι, ὁ «Ρωμαιοὶ καὶ Ἰουλιέττα» τοῦ Γκουνά καὶ ὁ «Ὁθέλλο» τοῦ Βέρτι.

ΧΡ. ΚΑΜΕΡΗΣ

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΕΣ

ΩΔΗ XXXII. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΛΥΡΑΝ.

Μᾶς προσκαλοῦν νὰ ψάλλουμε· ἂν κάποτε μὲ σένα,
Λύρα, τραγοῦδι ἀμέριμνος κάτω ἀπὸ φυλλωσιές
πυκνὲς ἀρμόνισα ποτές, ποὺ ἡ μνήμη μὰ κρατᾷ
χρονιὰ ἢ περισσότερες, ἔλα ψάλλε καὶ πές

νέο τραγοῦδι τὴν ψυχὴν ποὺ τῶν Λατίνων τέρπει·
ἐσὺ ποὺ πρωτακούστηκες στοῦ Λέσβιου τὰ χέρια
ποῦταν στὸν πόλεμον ἄτρομος, μὰ ποὺ κ' ἀνάμεισά του
ἦ παρὰ σὲ στεριά ἢ σ' ἀμμουδιὰ μ' ἀφανισμένο πλέριον

πλοῖον, τὸν Βάκχον ἔφαλλε, τὶς Μοῦσες, τὴν Ἄφρω,
τὸν Ἔρωτα, ποὺ τῆς κρατᾷ αἰώνια συντροφιὰ
κ' ἀκόμα τὸν ὁμορφονιὸν τὸν Λύκο, ποῦχε μαῦρα
τὰ μάτια του τὰ ὀλόγλυκα καὶ μαῦρα τὰ μαλλιά.

Λύρα, τοῦ Φοίβου στόλισμα, Λύρα, ποὺ συνοδεύεις
τοῦ Δία τὰ δεῖπνα κ' εἶς' Ἐσὺ παρηγοριὰ στὰ πάθη,
παρακαλῶ σε εὐνοϊκῇ σὲ μένα πάντα νᾶσαι,
ὅταν καλῶ σε ὀλόθερμα ἀπ' τῆς καρδιᾶς τὰ βάθη.

ΩΔΗ XXV. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΛΥΔΙΑΝ.

Οἱ νιοὶ πὰ σπάνια σοῦ χτυπᾶν, ἔρωτοπλανταγμένοι,
 κι' οὔτε τρελλὸ πὰ συχνακοῦς τὸ βρόνισμα, πού φρένα
 ἔρωτεμένα προκαλοῦν κι' ἡ πόρτα ὄλο κρατάει
 τὰ δυὸ της φύλλα, ἀλίμονο, παντοτινὰ κλεισμένα.

Πέρασε πιά ἡ ἐποχή — θυμᾶσαι; — πού ἤσυχία
 δὲν ἔθρισκεν ἡ πόρτα σου καὶ δὲν ἀκοῦς πιά τώρα:
 «κοιμᾶσαι, ὠραία, Λυδία μου; κι' ἐμὲ ἄγρυπνο μ' ἀφήνεις
 ἐρείπιο ἀπ' τὸν πόνο μου νὰ κρούω τόσην ὄρα»

Γιὰ πὰ εἶσαι, ἀλίμονο, σ' ἄσημα στενορῦμα
 καὶ κλαῖς τοὺς νιοὺς πού δείχνουνε περφάνεια, καταφρόνια
 τίς νύχτες πού ἄγριος θρακιᾶς δέρνει τὴ φύση γύρω
 καὶ τὸ φεγγάρι ἀχνοφωτᾷ στὸν οὐρανὸ τὰ χρόνια

ἡ ἀγάπη φλέγει σου ἅπαντα στὰ ἐρημικὰ σου βράδια
 κι' ἡ ἐπιθυμιὰ ἡ ἀκόλαστη, πού τ' ἄλογα μανίζει
 τὰ θηλυκὰ, ἐρωτικὰς ὁρμὲς ὀλοένα σοῦ γεννάει
 καὶ κλαῖς μὲ κλάμ' ἀσώπαστο πού τὴν ψυχὴ ραγίζει.

Τὶ ἡ νεολαΐα ἡ τρελλὴ χαρούμενη ζητάει
 τ' ὀλόθερμο παρθενικὸ κορμὶ καὶ δὲν στρέφει τὸ μάτι
 σ' ὄσες τὰ χρόνια μάρανᾶν κι' ἔχουν γιὰ συντροφιά τους
 μονάχα πὰ τὴ θύμησι, σὲ θλιβερὸ κρεβάτι.

Μετάφραση: ΗΡ. Ν. ΑΓΓΕΛΙΔΗ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΒΟΥΡΩ

Συνήθως τὸ ρῆμα τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου βουρῶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ κάποιο ρῆμα οὐρίω σχετικῶς πρὸς τὸ οὔριος ἄνεμος. Νομίζω ὅτι τὸ ρῆμα αὐτὸ ἔχει σχέση πρὸς τὸ γοργός.

Στὰ «Κυπριακὰ Ἐρωτικὰ Ποιήματα» τῆς Φραγκοκρατίας βρίσκεται τύπος βουργά ἀντὶ γοργά, ὅπως

βάλε βουργά φανὲς ὄσες νὰ σώσης 2, 30

ῥίσε νὰ ῥτη βουργά σ' ἐμὲν ὁ Χάρος, 12, 14

Ἐπάρχει ἀκόμη στὴν Ἑλληνικὴ ρῆμα γορ-

γορρομῶ, πού σημαίνει τρέχω γοργά. Στους παπύρους βρίσκεται ρῆμα γοργεῖω πού σημαίνει σπεύδω ἢ ἀσχολοῦμαι μὲ σπουδῆ: «γόργευσον τῷ υἱῷ μου» καὶ «γόργευσον μετὰ τοῦ χωρίου».

Ἀπὸ κάποιο ρῆμα λοιπὸν γοργῶ προήλθε τὸ σημερινὸ βουρῶ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο: γοργῶ, ὕστερα γοργῶ (πρὸβλ. βουργά = γοργά), ὕστερα γουρῶ (τὸ ἓνα γ ἔπεσε κατ' ἀνομοίωσιν) καὶ τέλος βουρῶ μὲ τὴ συνήθη τροπὴ τοῦ γ σὲ β.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΦΩΤΟ ΓΙΟΦΥΛΛΗ

Ποιητής («Τὸ τραγοῦδι τῆς Κοντέσσας», «Μοντέρνες ἀγάπες καὶ χρώματα», «Ἡ τελευταία ὥρα τοῦ σονέτου», «Τὸ τόραγμα τοῦ νεροῦ»), μυθιστοριογράφος («Τὸ ἄμοιρο τὸ Δολάκι»), μεταφραστὴς τῶν ἀρχαίων (Ἀριστοφάνης, Ἡλιόδωρος) ὁ Κερκυραῖος Φ. Γιοφύλλης εἶναι γνωστός στὸ πανελλήνιο κοινὸ καὶ γιὰ τὴ φιλία του μὲ τὸν Κ. Παλαμᾶ καὶ τὸν Ἄγγ. Σικελιανό. Ζωγράφος ὁ ἴδιος, ἐτοιμά-

ζει τώρα μιὰ σύντομη Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Τέχνης, ἓνα ἔργο ποῦ ἔλειψε πολὺ ἀπὸ τὰν ἑλληνικὸ καλλιτεχνικὸ καὶ πνευματικὸ ὀρίζοντα. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἔργο τὸν βρήκαμε συμμεμένο ὅταν ζητήσαμε τὶς ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὶς σχέσεις του μὲ τὸν Παλαμᾶ καὶ τὸν Σικελιανό, καὶ γενικὰ τὴν προπολεμικὴ καὶ σύγχρονῃ ἑλληνικῇ ποίησι.

—Τπῆρξατε, κύριε Γιοφύλλη, στενὸς φίλος τοῦ Κ. Παλαμᾶ καὶ τοῦ Ἄ. Σικελιανοῦ καὶ ἄλλων ἀπὸ τοὺς παλαιότερους. Θὰ μπορούσατε λοιπὸν νὰ μᾶς ἀναφέρετε παλιές σας συζητήσεις καὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ αὐτούς;

—Μιὰ ἀπάντηση στὸ εῴθημά σας θάπρεπε νάνα πολὺ ἐκτεταμένη. Τόμος ὀλάκερος! Γιατὶ τὸν Παλαμᾶ τὸν πρωτογνώρισα τὸ 1907 καὶ πολλὲς φορὲς τὸν συναναστόφηνκα ὡς τὸ θάνατό του. Μὰ καὶ τὸν Σικελιανό τὸν γνώρισα τὸ 1909, ποῦ ἐτύπωσε τὸν «Ἀλαφροίσκιωτο», καὶ τὸν ἔβλεπα, πότε συχνά, πότε ἀραιά, ὡς τὸν τελευταῖο χρόνο τῆς ζωῆς του. Τὸν Παλαμᾶ ἐθεώρησα χρέος μου νὰ τὸν γνωρίσω ὅταν ἦρθα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὴν Ἀθήνα. Ἦρθα νὰ πιάσω δουλειά στὴν «Ἀκρόπολι» ὡς δημοσιογράφος καὶ μαζί τότες ἀκολουθοῦσα σπουδὲς στὸ Πανεπιστήμιο καὶ στὸ τμήμα Ζωγραφικῆς τοῦ Πολυτεχνείου. Ἔπειτα τάφαγαν αὐτὰ ἡ δημοσιογραφία κ' ἡ λογοτεχνία... Πῆγα λοιπὸν στὸ σπίτι τοῦ Παλαμᾶ, στὴν ὁδὸ Ἀσκληπιοῦ, καὶ τοῦ πῆγα καὶ χειρόγραφο τὸ ποίημά μου «Θεϊκὰ μῆτέρα». Χάρηκε ποῦ γνώρισε «ἓνα νέον ποῦ τὸν τραβοῦσαν δυὸ Μούσες μαζί: ἡ ποίηση κ' ἡ ζωγραφικὴ», ὅπως μοῦ εἶπε: Μοῦ ἔδωσε τότες καὶ γενικὲς συμβουλὲς γιὰ τὸ λυρισμό καὶ συζητήσαμε πάνω στὸ θέμα τῆς «Θεϊκῆς μῆτέρας». Ἦταν τὸ αἰώνιο θέμα τῆς πάλης μεταξὺ λυρισμοῦ κ' ἐπιστήμης, μεταξὺ φανταστικοῦ κόσμου καὶ ρεαλιστικῆς γνώσης. Εἶπαμε πολλὰ κ' ἐφυγα ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴ γνωριμία. Ἀπὸ τότες ἔβλεπα συχνὰ τὸν ποιητὴ, πότε στὸ στενόχωρο γραφεῖο του στὸ σπίτι του, πότε στὸ γραφεῖο του στὸ Πανεπιστήμιο, ὅπου ἦταν Γραμματέας. Πάντα μιλοῦσε γιὰ θέματα ποιητικὰ καὶ πλατύτερα πνευματικὰ. Ποτὲ δὲν ἤθελε νὰ τὸν θεωροῦμε στενὰ ποιητὴ. Ἦθελε νάνα διανοητικὸς καθοδηγητὴς τῶν νέων, σ' ὅλα τὰ θεωρητικὰ ζητήματα ἀπὸ τὴ Τέχνη ὡς τὴν Πολιτικὴ, στὴν πλατύτερη σημασία της. Ἀργότερα, ἀπὸ τὸ 1921 ὡς τὸ 1930, πολὺ συχνὰ τὸν συναντοῦσα καὶ τὸν ἔκανα παρέα στὶς καθημερινὲς σχεδὸν συγκεντρώσεις στὸ «κόκκινο σπίτι» τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας. Ἦταν ἐκεῖ τὰ γραφεῖα τοῦ «Συλλόγου περὶ διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». Ἐκεῖ ὁ Δροσίνης, ποῦ τὸν ἔλεγον «καθουρομάννα τῆς λογοτεχνίας μας», ἐμάζωνε τοὺς παλιούς καὶ νέους λογίους σ' ἓνα κύκλο ἐκλεκτὸ καὶ φιλικό. Ἐρχόντουσαν ἐκεῖ ὁ Προβελέγγιος, ὁ Μπάμπης Ἀννινός, ὁ Ἰωάννης Πολέμης, ὁ Δ. Καμπουρόγλου, ὁ Φαίδων Κουκουλῆς, ὁ Δημοσθένης Βουτυράς, μὰ κ' οἱ νεότεροι ἐμεῖς, ὁ Ἄναστ. Στρατηγόπουλος καὶ ἄλλοι. Πάντα ἐρχόντανε κεῖ κ' ὁ Παλαμᾶς. Καὶ ἀνακατεῦναν σ' ὅλες τὶς συζητήσεις. Οἱ ἠγῶμες τοῦ ἦσαν σοβαροὺς καὶ σεβαστῆς. Μὰ διηγότανε καὶ παλιὲς ἱστορίες τῆς ζωῆς του, παιδικούς του ἔρωτες, γκάφες τῆς νεότητός του καὶ ἄλλα, ὅλα μὲ κέφι καὶ μὲ χιούμορ. Ἄν καὶ ἐφαίνονταν ἀσταγῆς καὶ βαρῶς, ἦταν ἓνας ἐξαισιος συζητητὴς καὶ ἀφηγητῆς. Περονούσαμε μαζί του ὀραίες ὥρες. Ἐκεῖνῃ τὴν ἐποχῇ, τὸ 1923, τοῦ πῆγα καὶ τὴν ὀλοσέλιδη συνέντευξή, ποῦ μῆρκε στὴν ἐφημερίδα «Ἐλευθερὸς Λόγος» καὶ συζητήθηκε πολὺ... Ἀργότερα ὅμως, τὸ 1930, βρεθήκαμε σὲ κάποια προστριβή, γιατί δημοσιεύτηκαν στὸ περιοδικὸ μου «Πρωτοπορία» μερικὰ ἱστορικὰ γιὰ τὸν ναυγὰ του μὲ τὸν Ψυχᾶρη γιὰ τὸ Νομπέλ. Ποτὲ σὲ μένα δὲν ἐξέφρασε κανένα παράπονο γι' αὐτὸ, μὰ φαίνεται πὼς εἶχε κάποια πικρία γιὰ κείνα τὰ ξένα δημοσιεύματα στὸ περιοδικὸ μου. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ κάποια γράμματά του, ποῦ δημοσιεύτηκαν στὴν «Νέα Ἐστία» καὶ ποῦ ἀπευθύνονταν στὸν Γιώργο Κατσιμπαλι. Καὶ πιστεύω πὼς ὁ Παλαμᾶς πάντα μ' ἐκτιμοῦσε, ὅπως φαίνεται κ' ἀπὸ τὸν πρόλογό του στὸ βιβλίο μου «Ἀρχοντικά καὶ ἄλλα ποιήματα» (ἐκδόση τοῦ 1923). Ἐκεῖ σὲ 9 σελίδες ἐγκωμιάζει κ' ἐξυμνεῖ τὴν ποίησή μου, μὰ καὶ τὴν πεζογραφία μου. Ἐπαίνους μοῦῶγραψε καὶ τὸ 1928, ποῦ ἐτύπωσα τὴν «Τελευταία ὥρα τοῦ σονέτου». Πιστεύω πὼς γενικὰ ἡ γνωριμία μου μὲ τὸν Παλαμᾶ ἦταν ἀρχετὰ καρποφόρα. Μὰ δὲν μπορῶ τώρα νὰ μιλήσω πὼς πολὺ γιὰ κουβέντες καὶ συζητήσεις τόσο χρονῶν...

—Θέλετε τώρα νάρθοῦμε καὶ στὸ Σικελιανό;

—Βέβαια. Ἡ φιλία μου μὲ τὸν Σικελιανό ἦτανε πὼς στενή, πὼς ἀνοιχτόκαρδη, πὼς εἰ-

θυμη. Ἡ ἡλικία μας εἶχε διαφορά μόνον 3 χρόνια. Κ' ἔτσι γιὰ μένα ἦτανε ἕνας νεαρός μαίτρο. Ὁχι αἰσθητός. Ἐνας νέος, πού γλεντούσαμε μαζί, γελούσαμε μαζί, μιλούσαμε μαζί χαρούμενα γιὰ τὸ λυρισμὸ καὶ γιὰ τὶς ὁμορφιές τῆς ζωῆς καὶ τῆς Τέχνης. Στὸ βιβλίον πού ἐτύπωσα μὲ τὰ γράμματα τοῦ Σικελιανοῦ, ἔχω πολλὲς πληροφορίες γιὰ τὶς συνομιλίες μου μὲ τὸ Σικελιανό, γιὰ τὶς περιφημίες πόντες του καὶ γιὰ τὴ μεταβολὴ τοῦ χαρακτήρα του στὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ ἐγωπαθῆς καὶ ὠραιολόγος ἔγινε ἀλτροουιστής, φίλος τοῦ λαοῦ μας καὶ σοσιαλιστής. Ὁλη του αὐτῆ τῆ μεταβολῆ τὴν παρακολούθησα ἀπὸ κοντὰ καὶ τὴν ἐξωγράφισα σ' ἕνα μου μελέτημα στὸ περιοδικὸ «Ἐπιθεώρηση Τέχνης».

—Ποιά νομίζετε πὼς εἶναι ἡ θέση τοῦ Σικελιανοῦ στὴ νέα σημερινὴ ποίηση, μοντέρνα ἢ ὄχι;

—Νομίζω πὼς γιὰ τὴ σημερινὴ μας ποίηση ὁ Σικελιανὸς πρέπει νὰ σταθῆ σὰν καθοδηγητής. Κ' ἡ φόρμα του, πὸν στὸν «Ἀλαφροίσκαωτο» καὶ στὸν «Πρόγονο τῆς ζωῆς» ἔχει ἀπόλυτη ἐλευθερία, ἐνῶ σ' ἄλλα ἔργα του εἶναι αἰσθηρὰ παραδοσιακῆ, στέκεται σὰν ὑπόδειγμα. Ἐπειτα ἡ ἐλληνικότητά του, ἔξω καιροῦ καὶ τόπου, εἶναι δίδαγμα γιὰ τοὺς ποιητὲς τοῦ τόπου μας. Ὡστόσο σήμερον οἱ νεώτεροι δὲν θέλουν ἢ δὲν μποροῦν νὰ νιώσουν αὐτὰ τὰ διδάγματα. Τὴν ιδέα πὼς ἡ ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ εἶναι ὑποδειγματικὴ τὴν ἐφάνερωσα καὶ στὴν «Ἀνθολογία τῶν νέων ποιημάτων μας», ὅπου τὸν βάζω ἐπὶ κεφαλῆς ὄλων τῶν ποιητῶν πού φάνηκαν ἀπὸ τὸ 1900 ὡς τὸ 1920.

—Ποιὸς ἀπὸ τοὺς σημερινούς ζῶντας ποιητὰς θεωρεῖτε ἀμέσους πνευματικούς ἀπογόνους τῶν δύο αὐτῶν ποιητῶν;

—Κανένα. Βέβαια μερικοὶ ἔχουν ἐπιδράσεις ἀπ' αὐτοὺς στὴ φόρμα καὶ στὴν ἐλληνικότητα, μὰ δὲν μποροῦμε κανένα νὰ ὀνομάσωμε πνευματικὸ ἀπόγονο οὔτε τοῦ Παλαμᾶ οὔτε τοῦ Σικελιανοῦ.

—Θὰ μπορούσατε ἴσως νὰ διαθέσετε καμμιά χαρακτηριστικὴ ἐπιστολὴ ἢ ἄλλο τίποτε γραπτὸ ὑπόλειμμα τῶν γνωριμιῶν σας μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς ποιητὲς.

—Ὁχι. Τάχω ὅλα δημοσιεύσει.

—Τώρα πού ἡ ἀτμόσφαιρα ξεκαθάρισε πιά, μπορεῖτε νὰ μᾶς πῆτε τὴ γνώμη σας γιὰ τὴν ὀριστικὴ τοποθέτηση τῶν μορφῶν τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Σικελιανοῦ στὴν ἱστορία τῆς νέας μας λογοτεχνίας;

—Νομίζω πὼς στὴ γραμματολογία μας μένουσιν σὲ κορυφαία γραμμὴ κ' οἱ δύο τους. Παραπάνω τους ἴσως μόνον ὁ Σολωμός. Ὄνόματα ἑξακουστὰ ἀκόμα μένουσιν τοῦ Καβάφη, τοῦ Μαλακᾶ, τοῦ Γρυπάρη, τοῦ Πορφύρα, τοῦ Κάλβου, τοῦ Βαλαωρίτη καὶ ἄλλων. Αὐτὰ βέβαια στὸν μέσο ὄρο τῆς κρίσης τοῦ μορφωμένου κοινοῦ μας. Γιατὶ καθένας ἔχει ἄλλας προτιμήσεις.

—Τὰ «Γράμματα στὴ Ραχὴλ» τοῦ Παλαμᾶ παρουσιάζουσιν τὸν ποιητὴ ἐρωτευμένον. Ποιὰ νομίζετε ὅτι, ὑπῆρξεν ἡ σημασία τοῦ ἔρωτα στὴ δημιουργία τοῦ Παλαμᾶ; Σὲ ποιά ἔργα του ἔχει ἐκφραστῆ σχετικά;

—Μεγάλη καὶ ποσοτικὰ καὶ δυναμικὰ εἶναι ἡ ἐρωτικὴ ἐπίδραση στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ. Ἀπὸ τὰ «Πραγούδια τῆς Μνήμης» τοῦ 1882 καὶ ἴσως καὶ ἀπὸ πῶς πολλὰ ποιήματά του ξεχειλίζει ἐρωτισμὸς. Ἐπειτα σ' ὅλες τὶς συλλογές του ὑπάρχουσιν ποιήματα καθαρὰ ἐρωτικὰ ἢ ἄλλα μὲ ἐρωτισμὸ ἄφθονο, πλάι στὸ κύριον θέμα. Ὁ Ἄγγελος Δόξας στὸ βιβλίον του γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ἀφιερώνει 203 σελίδες γιὰ τὸ ἐρωτικὸ αἶσθημα πού βρισκεται στὴν ποίηση τοῦ ποιητῆ μας. Βρίσκει ἐρωτισμὸν ὁ ἐπιστήμων Δόξας (Ν. Δρακουλίδης) κ' ἐκεῖ πού οἱ ποιητὲς δύσκολα τὸν ἀνακαλύπτουμε. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ποίησης τοῦ Παλαμᾶ εἶναι ἐρωτικόν.

—Ποιά εἶναι, κατὰ τὶς ἀναμνήσεις σας, ἡ σχέση τοῦ Σικελιανοῦ πρὸς τοὺς συγχρόνους του ξένους ποιητικούς δημιουργούς; Ποιὸς θαύμαζε καὶ μὲ ποιὸς ἔνοιωθε συγγένεια;

—Ξέρομε καὶ ἀπὸ κουβέντες τοῦ Σικελιανοῦ καὶ ἀπὸ μερικὰ ποιήματά του πὼς ἐθαύμαζε τὸν Ντ' Ἀνοῦτσιο κ' ἐπηρεάζοταν ἀπ' αὐτὸν στὰ πρῶτα χρόνια τῆς παραγωγῆς του. Ἐχει γράψει κ' ἐγκωμιαστικὴν ἀνάλυση τοῦ ἔργου τοῦ Ἰταλοῦ ποιητῆ «Ἰσως καὶ ἴσως ὄχι» τὸ 1910. Φαίνονται ὡστόσο στὸ ἔργο τοῦ Σικελιανοῦ καὶ στὶς ὁμιλίες του ἐκτίμησι καὶ κάποια ἐπίδραση ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς Σέλλεϋ καὶ Κήτς. Ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς δὲν φαίνεται νάχει καμμιά ἐπίδραση, μ' ὅλο πὺ ἡ γυναῖκα του Εἰθὰ ἐθαύμαζε μερικοὺς ποιητὲς τῆς πατρίδας τῆς καὶ προπάντων τὸν Λογκφέλο. Ὁ Σικελιανὸς ἐδιάβαζε, μιλοῦσε κ' ἔγραφεν ἄνετα Γαλλικὰ, Ἰταλικὰ καὶ Ἀγγλικὰ καὶ ὡστόσο δὲν φαίνονται στὴν ποίησίν του σημαντικὲς ἐπιδράσεις ἀπὸ ξένη ποίηση. Πῶς πολὺ διακρίνεται μιά ἔλξη του πρὸς τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς Βυζαντινούς...

—Ποιά ἡ γνώμη σας γιὰ τὸ ποιητικὸ θέατρο τοῦ Σικελιανοῦ; Ποιά ἡ ἐπίδρασί του στὸ σύγχρονον ἐλληνικὸν θέατρο;

—Νομίζω πὼς τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Σικελιανοῦ δὲν ἔχουν καμμιά ἐπίδραση στὸ σύγχρονον ἐλληνικὸν θέατρο, πού βρισκεται σὲ φανερὴ παρακμῆ. Τὸ ποιητικὸν θέατρο τοῦ Σικελιανοῦ πὺ πολὺ διαβάσεται, παρὰ πὺ ν' ἀνεβαίνει στὴ σκηνή. Ἐξ ἄλλου φοβοῦμαι καὶ

τὸ κοινόν μας. Μὴ κοιτάξετε τὶς ἀρχαῖες τραγωδίες. Ὁ κόσμος τὶς πῆρε γιὰ... μόδα!

—Γιὰ τὶς παραστάσεις τῶν Δελφῶν τί λέτε;

—Στὶς Δελφικὲς ἐορτὲς τὸ ζεῦγος Σικελιανοῦ ἔδωσε ὑποδειγματικὲς παραστάσεις ἀρχαίων ἔργων, ποὺ ὡς σήμερα δὲν ξεπεράστηκαν.

—Καὶ γιὰ τὸ δικό σας ἔργο τί μορεῖτε νὰ μᾶς πῆτε; Ποιὰ θεωρεῖτε ἀντιπροσωπευτικώτερα σας δημιουργήματα;

—Τάχα μετὰ ἀπὸ τοὺς δύο μεγάλους δασκάλους, ἀξίζει τώρα νὰ μιλήσω καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου; Πιστεύω πὼς τὸ ἔργο μου, ἰδιαίτερα τὸ λυρικό, ἔχει προσωπικό χαραχτήρα. Μὰ τάχα πὼς χαρακτηρίζεται; Αὐτὸ ἂς τὸ ποῦν ἄλλοι. Φυσικὰ προτιμῶ ἀπὸ ὅλη μου τὴν ἐργασία τὴν ποιητικὴ μου παραγωγή. Μὰ εἶναι χωρισμένη σὲ 13 μικροὺς τόμους. Ἐλπίζω γρήγορα νὰ τὴν τυπώσω ὅλη μαζί. Τότες θὰ φανεῖ ἂν ὑπάρχει μιὰ ἀδρὴ προσωπικὴ γραμμὴ ἢ ὄχι. Ἀπὸ τὰ πεζά μου προτιμῶ λίγα μου διηγήματα καὶ προπάντων τὸ «Ἄμμοιο τὸ Δολάκι» καὶ κάποιες μελέτες μου, προπάντων τεχνοκριτικές. Φοβοῦμαι ὅμως πὼς μέσο στὸν ἔργο 60 χρονῶν λογοτεχνικῆς δουλειᾶς ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἀσημαντα γραφήματα...

—Ποιὲς ποιητικὲς σχολὲς θεωροῦσατε γενικώτερες ποιητικά, καὶ ἀκολουθήσατε στὴν ποιητικὴ σας δημιουργία;

—Δὲν ἔχωμα προγραμματικὸ ξεδιάλεγμα ἀπὸ σχολὲς καὶ τάσεις. Μπορεῖ στὴν ποίησή μας νὰ μᾶς ἐπηρεάζει τὸ περιβάλλον, μὰ μπορεῖ κ' ἡ φυσικὴ μας διάθεση νὰ παίζει ρόλο. Ὁ λυρικός ρεαλισμὸς φαίνεται πὼς μᾶς κυριεύει σήμερα. Τὸν ἐρημητισμὸ καὶ τὸν σουρρεαλισμὸ τοὺς θεωρῶ σὰν προσπάθειες ἄχρηστες στὴν ποίηση, γιὰτὶ ἡ ποίηση προϋποθέτει καὶ κοινόν. Εἶναι ὥραα τέχνη καὶ κάθε ὥραα τέχνη ζητάει ἀνταπόκριση σὲ κάποιον κοινόν. Δὲν εἶν' ἔτσι;

—Ποιὰ ἔργα ἔχετε μεταφράσει; Ἔχετε νὰ μᾶς ἀναφέρετε τίποτε γιὰ τὶς μεταφράσεις ποὺ φιλοτεχνήσατε;

—Ἔχω μεταφράσει ἔργα τοῦ Ἀριστοφάνη, τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τοῦ Ἡλιοδώρου. Προσπάθησα νὰ τὰ δώσω ζωντανὰ στὴ γλῶσσα μας. Ἰδιαίτερα στὶς μεταφράσεις τοῦ Ἀριστοφάνη μεταχειρίζομαι τὸν δημοτικὸ δεκαπεντασύλλαβο, ἐκτὸς τῶν χορικῶν. Πιστεύω πὼς ὁ πολιτικὸς στίχος εἶναι ὁ ἐθνικὸς θεατρικὸς μας στίχος. Ἀπὸ τὸν Κορνάρο ὡς τὸν Περεσιᾶδη αὐτὸν μεταχειρίστηκαν ὅλοι...

—Καὶ μιὰ τελευταία ἐρώτηση: Πὼς βλέπετε τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς ποίησης;

—Τί νὰ σᾶς πῶ; Δὲν μποροῦμε νὰ προφητέψουμε... Σήμερα πιστεύω πὼς δὲν φαίνεται τίποτα. Ὁ ἐρημητισμὸς καὶ ὁ σουρρεαλισμὸς δὲν ἔχουν κοινόν, ὅπως εἶναι φυσικό, καὶ θὰ πεθάνουν. Ὁ λυρικός ρεαλισμὸς δὲν βλέπω νὰ παίρνει νέα φτερά. Γι' αὐτὸ κάθε προφητεία εἶναι ἐπικίνδυνη. Θέλετε εὐχές; ὦ, αὐτὲς πρέπει νὰ τὶς δίνουμε ἀφθονες: εὐχόμεστε ἢ ποίησή μας νὰ πάει ψηλά καὶ νὰ ξεπεράσει κ' ἐμᾶς καὶ τοὺς δασκάλους μας!

A. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΑΠΟΣΤΑΓΜΑΤΑ

ΣΕ ΡΥΘΜΟ ΡΟΥΜΠΑΤΟ

I

Τὸ παιδί μὲ τὴ γιαγιά
ἀπὸ ἐκκλησιά σ' ἐκκλησιά ὄλο προσκυνάει
Τὸ παιδί βλέπει ἐπχρωμὴ ρεκλάμα
χωρὶς νὰ χάση καιρὸ θάζει τὸν σταυρὸ του καὶ τὴν προσκυνᾷ.

II

Ἡ οικονομικὴ κρίση περιώρισε τὶς γεννήσεις.
Υπάρχουν τόσο ἄλλοι ζωντανοὶ ποὺ μένουν ἀγέννητοι.
Ὁ Θεὸς πρέπει ν' ἀλλάξη τὸ βιβλίον του τῶν πετρωμένων;

III

Ἡ ἔνεση τοῦ γιατροῦ γιὰ τὴν σωματικὴν ἀρρώστεια.
Βρήκες τ' ἀντίστοιχὸ της γιὰ τὴ πνευματικὴ;

IV

Πώς μιλάει έτσι αυτός;
Μά είν' αυτός πού νομίζει ποιός είναι
ή ποιός θά γίνει πού μιλάει
καί είναι κι' αυτός συνήθως κάτ' άπ' τó πουγγί.

V

Οί δύο φίλοι μας δέν έρχονται στα Πανηγύρια.
'Ο ένας είναι με τόν Κυθερνήτη
'Ο άλλος ξιν' όρειθάτης
θά τόν δούμε ίσως στην κορφή.

VI

Ένας κυνηγός κι' ένας ψαράς συνομιλούν:
'Αν ζητάς βουθέαλια κοίταξε πού είναι τά λιοντάρια.
Τό κάθε ψάρι έχει τó δικό του άγκίστρι καί τó δικό του δόλωμα.

VII

'Η θάλασσα φαίνεται γαληνεμένη
'Από κάτω τά ψάρια άλληλοτρώνονται.

VIII

Είναι σπουδαίος βιολιστής αλλά δέ παίζει συχνά
κι' όταν παίζει άποφεύγει τούς ανθρώπους
'Αλίμονο τόν άνώφελο θαυμάζεις;

IX

Είπε ή Γραφή στη Λογοτεχνία πού μαλλώσανε:
«Τό πεσί σου δέ φαίνεται. Πόσα φτιασίδια Θεέ μου!»
Κι' είπε ή Λογοτεχνία στη Γραφή: Καρακάξα.

X

'Ο έπισκέπτης: Τό άγαλμά σας είναι άριστούργημα.
'Ο γλύπτης: Νά σας δείξω τά μέσα καί τόν τρόπον πού έγινε.
'Ο έπισκέπτης: 'Αφήσετέ με νά θαυμάζω τó έργο σας.

XI

Τό Αΐσθημα κι' ή Κούραση είδαν σέ καταχνιά
Τις μοντέρνες ποιητικές τεχντροπίες
Κι' ή άπόγνωσή τους αόξήθηκε.
Πιό πέρα ό 'Απόλλων στεκόταν λυπημένος.

XII

Μεταξύ σπηλαιοθίων:
—Τί είναι αυτός ό τεράστιος πύργος εκεί κάτω;
—Είναι λέει τηλεσκόπιο για νά εξερευνή τούς άλλους πλανήτες.
—Είχα μιάν έλπίδα πώς από κεί ψηλά θά μάς ανακάλυπταν,
Χάθηκε κι' αυτή.

ΜΕΤΡΙΟΠΑΘΕΙΑ

Τὰ συμβάντα τῶν καιρῶν κυκλοσέρονται
μέσ' τὸ γυαλί μιᾶς ὥρας.

Τὴ φρόνιμη ψυχὴ σου μὴ βαρύνῃς
μὲ τίτλους πλαστούς.

Βούτηξε στὴ συνείδηση ἐτούτου ποῦ θὰ πῆς:

Πατρίδα, τί θὰ μπόρῃς ὁ ἄνθρωπός σου

νάκανε γιὰ χάρι τῆς τιμῆς σου

ἂν ὅλα τὰ παιδιά σου ἦταν καλὰ κι' ἀληθινά;

Μὰ δὲς τὰ ἐλαττώματά σου:

Φωλιές μὲ κούφια στήθια γιομάτες νόμισμα

πλαστό.

Θροίσμα σερπετὸ γεμίζει τὰ πλατὺ δοχεῖο τῆς

Οἰκουμένης.

Κι' ἐσύ νησίδα ποῦ χορεύει στ' ἀγριοπέλαγος.

Ὅπως εἴμαστε μάχη δὲ δίνουμε.

Οὔτε ὅπως εἴμαστε μπορούμε νὰ τὴν ἀποφύ-

γουμε.

Ὡ, σκληρὴ ἀνάγκη τῆς σιωπῆς

τοῦ φόβου καὶ τῆς ματαιοδοξίας ἀδέρφι

δίδυμο!

Στριγγλιές φωνές ποῦ διατάζουν τὴ σύγχιση

τῶν ἤχων

γεμάτα λόγια ποῦ βγαίνουν ἀπὸ ἄδειες

καρδιές.

Ἄνθρωπε, νὰ κρέμμεται ἡ εὐτυχία σου

ἀπὸ τὸ ψήφισμα τοῦ κάθε ἀνόητου

τοῦ κάθε ποῦ δὲ νοιώθει παρὰ τὸν πόνο

τὸ δικό του.

Ὅμως κράτησε τὴν ὑπομονή σου

νὰ χωνέψῃς τοῦ χώρου τὴν κατάχρηση

μὲ μέσα θεατρικά.

Μεγαλεῖο, τί εἴδους εἶδωλο εἶσαι σὺ

ποῦ πάσχεις πιότερο παρὰ οἱ ὑποταχτικοί σου

ἀπὸ τὰ βάσανα τοῦ κόσμου.

Ποιὰ τὰ κέρδη σου; Ποιὲς οἱ ἀπολαβές σου;

Δεῖξε μου τὴ καθάρια ἀξία σου.

Μεγαλεῖο, ξεντύσου κι' ἀπόθεσε τὰ δανεισμένα.

Γυμνὸς δὲν εἶναι τώρα ὁ ἄνθρωπός σου;

Κι' ἂν οἱ πόθοι του πετοῦν ψηλότερα ἀπὸ

τοὺς δικούς μου

μὲ πιὸ μεγάλη ὀρμὴ δὲν πέφτουν, σὰν πέφτουν;

Καὶ τάχατες σὰν ἔχη λόγους νὰ φοβάται

τὴν ἴδια γέψη μὲ τὸ φόβο μου

δὲν ἔχει κι' ὁ δικός του;

Μεγαλεῖο, ὅπως εἶσαι σήμερα

εἶσαι τίποτε ἄλλο ἀπὸ θέση, τύπος, βαθμός;

Ποῖδ' νόημα ἔχει ἡ λατρεία σου;

Πιὸ συχνὰ δὲ σὲ κερνοῦν φαρμακωμένη

κολακεία γιὰ σεβασμό;

Κενόδοξο ὄνειρο, ποῦ παίζεις τόσο πονηρὰ

μὲ τὴ Γαλήνη

ὁ ἀπλὸς τὸ μερίδιο ἀπ' τὴν εἰρήνην τοῦ

τόπου του

τὸ χαίρεται.

Τὸν καρτερὰ ἡ μέρα, οἱ φίλοι, ἡ Οἰκουμένη.

Χοροπηδαεὶ τὸ χῶμα στὸν τόπο, τοὺς τόπους.

Γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ὑπάρχουν

ἀφορμές κι' αἰτίες τοῦ γ' αὐτὶ καὶ τοῦ διότι.

Κάτι πληγὲς ἀπὸ τὰ λάθη τῶν πατέρων μας

ἐμπόδια ποῦ σπαράζουν τὴ γνήσια Εἰρήνη.

Τὸ ἀνθρώπινο εἶδος διδάσκεται, διδάσκεται,

μὰ πότε τάχατες νὰ μάθῃ;

Μόρφωση: Σωστὴ κατανόηση τοῦ σήμερα

βγαλμένη ἀπὸ μιὰ σπλαχνικὴ

γενναιοφρονη γνώση τοῦ χτές

ποῦ κρατᾶς ὑποταγμένο τὸ Πάθος.

Πολλοὶ δρόμοι συναντιοῦνται στὴν ἴδια

Πολιτεία,

πολλὰς ποτάμια χύνονται στὴν ἴδια θάλασσα,

πολλὰς ἀκτίνες σμίγουνε στοῦ μπουσούλα

τὸ κέντρο.

Ἀπίστευτη ζωτικότητα τῆς ἀνθρώπινης φυλῆς

τὸ φτωχὸ θηλαστικὸ σου βγήκε ζωντανὸ

πάνω ἀπὸ τ' ἀφρισμένα κύματα τῆς Θεολογίας

καὶ βιομηχανίας

ξεπέρασε χολέρα, πανοῦκλα, φεουδαρχικὰ

προνόμια

καὶ γαλαζόαιμους νόμους.

Μὲ τὸν καιρὸ θὰ ξεπεράσῃ τὰ Πάθη, τὴν

Ἄγνοια, τὸ Φόβο

μὲ τὸν καιρὸ θὰ γίνῃ ἄνθρωπος φρόνιμος καὶ

γνωστικός.

Θὰ ξημερώσῃ μιὰ μέρα ποῦ ἡ Μετριοπάθεια

θάναι Κανόνας.

Πόσα χρόνια θάχουν περάσει; Δέκα χιλιάδες;

Ἐκατό;

Ἄν στὸ νοῦ μας εἴμαστε ἔτοιμοι

ὅλα εἶναι ἔτοιμα.

Πρόθυμα σφυριὰ κροτοῦν καὶ δίνουν τῆς

ἐτοιμασίας τὸν τόνο.

Ὁ ζῆλος παίρνει νεῦρα ἀτσάλινα,

ὁ μόχθος δροσίζεται μ' ἐλπίδα

κι' ὑπηρετεῖ ἀκατάπαυστα.

Κάποια μπόλια τ' Ἀνθρώπου

θὰ πιάσουν στ' ἀγριόδεντρα

θὰ πετάξουν ὡς τὰ νέφη, ὡς τὸ Σύμπαν,

θὰ γεμίσουνε τὸ Ἄπειρο.

Ὡ, πρώτη ἀληθινὴ τῆς Ἱστορίας νίκη!

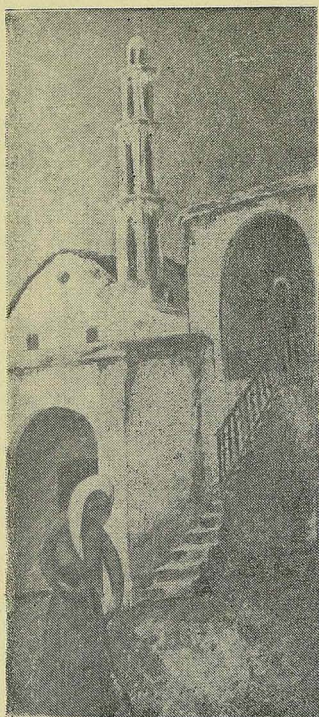
ΝΑΤΑΛΙΑ ΡΩΣΙΔΟΥ

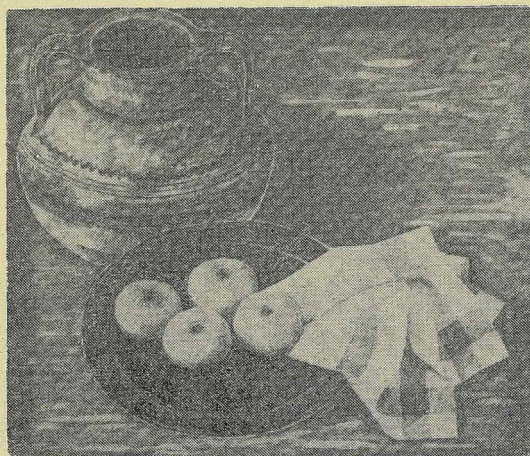
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἀρχάγγελος (λάδι)

Αὐλή, Πραστειό (λάδι)

Μήλα (λάδι)

ΠΟΘΟΣ ΦΥΓΗΣ

“Αχ! δὲν κατέχω πιά μίτη πλεούμενο
 νὰ ξεκινήσω γι’ ἄλλους γιαλοὺς
 κι’ ἔμεινα νὰ με διαφεντεύει ἡ πλήξη,
 τὸ μαράζι.
 Νὰ φύγω θάθελα, νὰ σμίξω με μιὰ πλάση
 ἀμόλευτη
 κι’ ὁ πόθος κάνει τὴν καρδιά μου νὰ φτερακίζη
 σὰν τὸ λαβωμένο πουλί στὸ κλουβί του...”

Ἄπόκανα νὰ περιμένω πιά ν’ ἀνθίση ἓνα
 ἀνύπαρκο λουλούδι
 πάνω στὴ ξεραίλα τοῦ ἄγονου βράχου ποὺ με
 κρατᾶ καθλωμένη
 σὰν τὸν Προμηθέα στὸν Καύκασο,

με τὴν πλήξη τὸ αἰώνιο ὄριο
 νὰ μοῦ τραγανίξη τὰ σωθικά.

Μονάχα ἡ προσδοκία ἐνὸς κόσμου ἄλλοτινοῦ
 θαρρῶ νὰ μοῦφερνε τὴ λύτρωση
 μονάχα ἂν ξάνοιγε ὁ ὀρίζοντας
 σὲ χρώματα πρωτόφανα, καινούργια.
 “Αχ! νὰ μπορούσα ν’ ἄσπαζα τὶς ἀλυσίδες γιὰ
 νὰ σαλπάρω

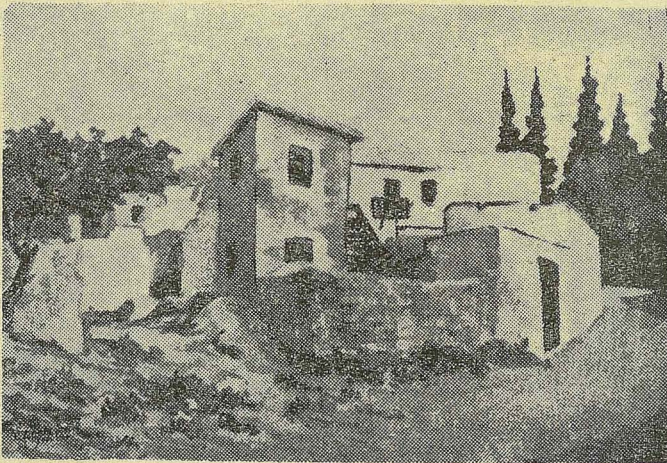
γιὰ τ’ ὄνειρεμένο νησί
 καὶ ν’ ἀπαγγιάσω στὴν ἀγκαλιά του
 ἀπολησμονημένη ἀπ’ ὄλους!...

ΚΙΚΑ ΛΑΓΚ

ΠΟΤΕ ΘΑ ΞΗΜΕΡΩΣΕΙ...

Πότε θὰ ξημερώσῃ αὐτὴ ἡ νύχτα
 ποὺ ἡ ἀγρύπνια
 σφίγγα αἰνιγματικὴ
 σωρὸ τὰ ἐρωτήματα ὑποβάλλει;
 Καὶ πρέπει
 τὴν ὀρθὴ λύσι τους νὰ βρῆς
 ἂν θές νὰ πᾶς νὰ κοιμηθῆς
 ἤρεμα, χωρὶς τρόμους.
 Μὴ προσπαθήσεις
 με ὑπεκφυγές
 ἢ ἄλλα παρόμοια μέσα
 μιὰ μάταιη ἀπάντησι νὰ δώσης.
 Ἡ ἀγρύπνια
 σὰν σφίγγα θὰ σοῦ χαρακῶνῃ τὴν ψυχὴ
 ὡς ὅτου κάποιος Οἰδίπους
 ἀπὸ τὸν θρόνο τὴν γκρεμίσει.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Λώνια Εὐθυβόλου: Τοπίο (λάδι)

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΟΙ ΚΛΑΣΣΙΚΟΙ ΚΙ' ΕΜΕΙΣ

Ἄν εἶναι σωστό πῶς ὁ τρόπος ἀναμέτρησής μας πρὸς τὶς μεγάλες ἀνθρώπινες ἀξίες προσδιορίζει καὶ τὸ ποῖον τοῦ πολιτισμοῦ μας, θὰ πρέπει νὰ δεχτοῦμε κι' ὅτι ἀπὸ τὸ καταπῶς μπορούμε καὶ θέλομε νὰ κατανοῦμε καὶ νὰ ζοῦμε τὴν παράδοση τῶν ἑλλήνων κλασσικῶν εἶναι δυνατό νὰ κριθῆ κι' ὁ χαραχτήρας τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας. Ἄφου, τὰ ἑλληνικὰ ἐπιτεύγματα πού δάμασαν τὴν αἰωνιότητα ἀποδεδειγμένως στήριζαν μέσα στὴ νεώτερη ἱστορία, τὴν κάθε ἀξία παιδευτικῆ προσπάθεια κι' ἀπέβησαν ὁ πῶ μόνιμος κανόνας ἀνθρώπινης προκοπῆς.

Παρὰ ταῦτα, ἀσφαλῶς θὰ ἀδικούσαμε τὴν πνευματικὴ εὐαισθησία τοῦ νεοέλληνα ἐν ζητούσαμε νὰ τὴν ἰδοῦμε κάτω ἀπὸ τὸ πρῶτομα τοῦ τρόπου τῆς ἀπὸ μέρους του προσέγγισης τῶν κλασσικῶν σπουδῶν. Ἡ φροντίδα του σὲ παρελθόν νὰ ξεπεράσῃ τὸ ἐσωτερικὸ σύμπλεγμα πού τοῦ προκαλοῦσεν ἡ σκλαβιά τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, κι' ὁ ἀγῶνας του, σάν μικροῦ καὶ φτωχοῦ συγγενοῦς, νὰ νικήσῃ ἀργότερα τὴν αἴσθησι πῶς οἱ ἄλλοι τὸν περιφρονοῦσαν, τὸν ὠδήγησαν στὴν κάπως ἀβασάνιστη ἀποδοχὴ καὶ θαυμαστικῆ προβολῆ τῆς ἐθνικῆς κληρονομιάς του. Τοῦτο ἦταν φυσικὰ καρπὸς τῆς ἀνάγκης γιὰ ἑλληνικὴ αὐτοβεβαίωση, πού στοίχισεν, ὅμως, στὴν Παιδεία μας τὴν γνωστὴ καταβολὴ τῆς ἀγῶνης προγονοπληξίας, μὲ συνέπεια ἢ νὰ κρατήσῃ σὲ παθητικὴ τοπαθέτησι ἐναντι τοῦ παρελθόντος ἢ καὶ νὰ ρίξῃ, κάποτε, στὸ ἀντίθετο ἄκρο τῆς ξιπασμένης ἀρνησι τῆς παράδοσης σάν ὑπόθεσις ἐξοφλημένης καὶ ξεπερασμένης. Ἄλλὰ, καὶ πέραν τούτου' ἐπειδὴ, εἴτε τὸ θέλομε εἴτε ὄχι, τὸ φῶραμα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς διατηρήθηκε καὶ παραμένει ἀνάλλαχτο μέσα στοὺς αἰῶνες καὶ τὴν ἐθνικὴ συνείδησι ὁ νεοέλληνας δὲν ἦταν σὲ θέσι πάντα νὰ προβληματίζεται ἀπάνω σὲ ἰδέες τῶν κλασσικῶν — γιὰτί, ἀπλοῦστατα, τίς ζοῦσε μὲ τὴν διαίσθησίν του καὶ στὴν καθημερινή του πράξι, στὴ δημοτικὴ του ποίησι, στὴ λαϊκὴ του τέχνη, στὴ θεοσκεία του. Στὴν ἐρημνεία, π.χ. ἐννοιῶν σάν τῆς ἀρετῆς, τῆς σωφροσύνης, τῆς καλοκαγαθίας οἱ ξένοι φιλόλογοι μπορούν νὰ ἀφιερῶσιν ὀλόκληρη ἐπιστημονικὴ ζωὴ, ἐνῶ μὲ μᾶς τὰ ἐσωτερικὰ βιώματα δίνουν συχνὰ τὴν ἀπάντησι σχεδὸν αὐτόματα — ἔστω κι' ἂν κάποτε εἶναι δυνατό νὰ ὀδηγοῦμεθα σὲ κάπως ὀλισθηροὺς ἀναχρονισμοὺς.

Φυσικὰ, εἶναι χρόνια τώρα πού, χάρις σὲ

φωτισμένους δασκάλους, ἡ φιλολογία μας, στήριγμένη ἀπάνω στὴν ἤδη ἐξασφαλισθεῖσαν ἑλληνικὴ αὐτοβεβαίωση τοῦ λαοῦ, ἄρχισε νὰ σημειῶνῃ σημαντικὴ στροφῆ, μὲ φροντίδα νὰ ἀξιοποιήσῃ ἀκριβῶς τὸν παράγοντα τῆς διαίσθησις πρὸς τὸν σκοπὸ καλλιέργειας αὐτοσυνείδησις καὶ αὐστηροῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος. Ἦδη φιλολογικῆς ἐρμηνεύσις δικῶν μας καθηγητῶν λογαριάζονται διεθνῶς σάν πολὺτιμη συμβολή, πρᾶγμα πού ἄρχισε νὰ προβάλλῃ τὴ σύγχρονη Ἑλλάδα σάν ἀξιόλογη κοιτίδα ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν. Ἀσφαλῶς, ἀπομένουν πολλὰ νὰ γίνουιν...

Ὅμως, πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι σὲ τομεῖς πού ἐπέτρεπαν τὴν ἐλευθερὴ δημιουργία, ὅπως στὴν Τέχνη, ἡ διαίσθησι καὶ τὸ ζωντανὸ φῶραμα τῆς παράδοσις μέσα στὴ λαϊκὴ ψυχὴ στάθησαν ἀποφασιστικὸς συντελεστής σοβαρῶτατων ἐπιτυγμάτων πού ἀπὸ καιρὸ ξεπέρασαν τὰ ὄριά μας καὶ ὑψώθησαν σάν τὰ πῶ ὑπολογίσιμα δεδομένα προσέγγισις τοῦ ἀρχαίου πνεύματος. Παρίδειγμα, ἡ σκηνοθετικὴ κι' ἐρμηνευτικὴ ἀναμέτρησι πρὸς τὴν κλασσικὴ τραγωδία...

Ἄλλωστε, πρέπει νὰ πῶ πῶς ἀφαρομὴ στὶς σημερινῆς σκέψις ἔδωσε τὸ πρόσφατο κινηματογραφικὸ πείραμα τοῦ Μιχάλη Κακογιάννη μὲ τὴν «Ἠλέκτρα».

Ἡ «Ἠλέκτρα» τοῦ Εὐριπίδη δὲν ἔχει τὴν ἡδμεία καὶ τὴν ἀνυποψίαστη σταθερότητα ἐκδικητικῆς ἀπόφασις τοῦ ὁμόνιμου ἔργου τοῦ Σοφοκλή. Στὸν Εὐριπίδη τὰ πρᾶγματα εἶναι πολὺ πολὺ ἀνθρώπινα, ὅπως κι οἱ ἰδέες του πού ἀναστήθουν μὲς' ἀπὸ τοὺς ἀφανεῖς κι' ἀπλοῖκους χωριάτες ἀρχοντιά καὶ φιλότιμο ψυχῆς πού δὲν τὴν δέχεται κατ' ἀνάγκη συνδεδεμένη μὲ τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ. Εἶναι δηλαδὴ μιὰ τραγωδία πού ἡ προσέγγισις τῆς προὑποθέτις θαθεῖα γνῶσι τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ ρεαλιστικῆ αἴσθησι τῆς ζωῆς.

Ὅσοι ἐνοστάσις κι' ἂν ἔχη νὰ προβάλλῃ κανεὶς γιὰ τὴν ὄλη προσπάθεια, πρέπει νὰ παραδεχθῆ ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ ἐμπνευσμένη καὶ φροντισμένη πρωτοποριακὴ ἐργασία πού ἀνοίγει καινούργιες προοπτικῆς καὶ στὸν κινηματογράφου καὶ στὴν ὄλη ἀναμέτρησι μὲ τὸ πνεῦμα τῆς τραγωδίας. Τὸ ἑλληνικὸ θερινὸ φεστιβάλ τραγωδίας πέτυχε νὰ προσφέρει τίς σχετικῆς παραστάσις σὰ λαϊκὸ θέαμα' ὁ Κακογιάννης ἐρχεται τώρα νὰ τίς δώσῃ σὲ ἀκόμη εὐρύτερη, καὶ δὴ παγκόσμια κλίμακα σάν συγκίνηση σὲ πολὺ πλατύτερο κοινὸ, ἀνεβάζοντας σχετικῆς καὶ τὴ στάθμη τοῦ κινηματογράφου. Οἱ ἀρχαῖοι τραγικοὶ ἴσως νὰ μὴ μπορούσαν νὰ φανταστοῦν μιὰ τέτια τύχη — μὰ, ἀκριβῶς γιὰτί

έγραφαν για τους πολλούς δεν θα δυσκολευόταν ίσως να... προσυπογράψουν το νεωτερισμό!

Βέβαια, απόπειρες μεταφοράς της τραγωδίας στον κινηματογράφο έγιναν και από άλλους — όπως, να πούμε, με τη θαυμάσια καναδέζικη παράσταση του «Οιδίποδος Τυράννου». Όμως, επρόκειτο μάλλον γι' άλλη μεταφορά, ενώ στην περίπτωση του Κακογιάννη επρόκειτο για προσπάθεια πειστικής προσαρμογής. Γι' αυτό, άλλωστε, φαίνεται να διάλεξε ο ξεχάριτος σκηνοθέτης κι' ένα έργο σαν τη «Ήλέκτρα» του Εδριπίδη. Κι' η έσωτερική ύψη του δράματος και τα έξωτερά του στοιχεία παρείχαν, πράγματι, πλούσιες δυνατότητες για έπιμετάλλευση. Κι' ο Κακογιάννης με χαρακτηριστικό σεβασμό στην αλήθεια του έργου (ελάχιστες και δευτερευούσης σημασίας ήταν οι παραβιάσεις) μπόρεσε να δώσει όλο το ψυχολογικό βάθος της τραγωδίας σε σκηνές κάποτε άληθινά συγκλονιστικές και με φωτογράφιση δυνατή που υπέβαλλε και που προκαλούσε ρίγες. Μπορεί μερικά από τα μέσα που χρησιμοποιήσε να εξαντλήθηκαν λιγάκι πρόωρα, αλλά δεν πρέπει να μās διαφεύγει την προσοχή πως είχε να παλαίση σε στενά σκηνοθετικά πλαίσια που δεν ήταν δυνατόν να δαμάση έξ ολοκλήρου η καλλιτεχνική φαντασία.

Όμως, πως να λησμονήση κανείς τον ανάγλυφο τρόπο με τον όποιον ο σκηνοθέτης διέγραψε τα πρό του δράματος και το μύθο, κι' ακόμα τις βασικές ιδέες του έργου, τις έσωτερικές αντιθέσεις και το κορύφωμα της τραγικότητας ύστερ' από το φόντο της Κλυταιμνήστρας με τη φριχτή μεταμέλεια των δύο αδερφών και με τη θυελλώδη ψυχική αναταραχή των γυναικών του χορού. Πιθανόν ο λόγος ώρες ώρες να έθυσιάζετο κάπως στις παράξενες προεκτάσεις της εύγλωττης έκφρασης των μορφών και της τίχνας. Μά είπαμε: επρόκειτο για κινηματογράφο κι' όχι για θέατρο — πράγμα που δεν ήταν εύκολο να συζητηθεί πάντα την υπερβολή. Πάντως ένα στοιχείο που ένδιαφέρει από της πλευράς μας είναι η ικανότητα με την όποιαν ο Κακογιάννης πέτυχε να θεμελιώσει τη διδασκαλία του πάνω στη φυσικότητα της σύγχρονης ελληνικής ζωής της υπαίθρου — μόλη την τυχόν έκτροπή του από την παραδειγμαμένη άπεικόνιση μερικων έξωτερικων στοιχείων, ακόμα και του ένδυματολογίου. Αυτό το πειστικό δέσιμο της αρχαίας παράδοσης με τη σύγχρονη πραγματικότητα στάθηκε μια νίκη, γιατί έδειξε τη μεγάλη αλήθεια του αδιάσπαστου της συνέχειας της έθνικης λαϊκής ψυχής και γιατί μπόρεσε να δώσει σε μια τόσο παλιά ιστορία τόσο σύγχρονη ελληνική γεύση.

Αλλά δεν αποτελεί πρόθεσή μου η κριτική αξιολόγηση της παράστασης της «Ήλέκτρας». Οι πρόχειρες αυτές απόψεις απέβλεψαν μονάχα στο να ξεαρθή η σημασία ενός πρωτοποριακού καλλιτεχνικού έπιτεύγματος στον τομέα της δημιουργικής αντιμετώπισης της κλασικής

μας κληρονομιάς. Ο Μιχαήλ Κακογιάννης, ένας Κύριος σκηνοθέτης με σπουδές κυρίως στην Άγγλια, έχει πιά καθιερωθή σαν ένας από τους καλύτερους ανατόμους της ελληνικής παράδοσης και της σύγχρονης ελληνικής ζωής. Νομίζω, πως η περίπτωσή του άποτελεί και μιάν άποστομωτική άπάντηση σ' όσους από τους καλοθελητές επιμένουν να βλέπουν την Κυπριακή ψυχή ξένη προς την ευρύτερη ελληνική συνείδηση.

ΦΡΙΣΟΣ Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

1963

Μπορεί η συχνή επανάληψη νάχη δώσει κάποια τυπικότητα σε μερικές εύχές, όπως ακριβώς και στους καθημερινούς τυπικούς χαιρετισμούς. Τουτο όμως δε λιγοστεύει τη σημασία τους.

Υπάρχουν όστόσο κάποιες εύχές σε τακτό χρόνο, που όσο κι' αν συχνά επαναλαμβάνονται δεν καταντούν τυπικές, έστω κι' αν τις χρησιμοποιούμε τυπικά. Γιατί η επανάληψη δεν τις άδυνατίζει. Γιατί η επανάληψη μās δηλώνει πως κάθε φορά κάτι χάνεται. Γιατί καθετί που χάνεται — και πρό παντός ο χρόνος — αφήνει ένα μικρό αίσθημα δίπλα στην πιο μικρή του πείρα.

Έτσι, οι εύχές με την ευκαιρία του καινούριου χρόνου — τώρα του 1963 — ενώ τυπικά λέγονται και γράφονται (δύσκολα βρεις κάποιες μιά καινούρια φράση για ν' ανανεώσει το έξωτερικό ντύμα της εύχης) όστόσο κατά βάθος και ειλικρινείς είναι και άρεκτο συναισθηματισμό περικλείουν. Έργυε ένας χρόνος καλός-καλός; Ένας καινούριος ανατέλλει: καλός ή καλός; Η πρόβλεψη αν είναι κακή έλπίζεις πως θα γής λανθασμένος. Η πρόβλεψη αν είναι καλή, που ξέρεις τί παιγνίδι πιερόχολο σου στήνει η μοίρα;

Κι' όμως πρέπει να ζήσουμε και να παλαίψουμε στο νέο χρόνο. Πάλι είναι η ζωή, έλπίδα είναι η ζωή. Εύχόμαστε σε όλους καλή άντοχή. Ο Θεός των Έλλήνων ως είναι μεγαλόθυμος για όλους μας.

ΣΟΛΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Την 1η Ιουνίου 1962 η «Συμφωνική Όρχήστρα Βορείου Έλλάδος» έχει συμπληρώσει τριετία από την ίδρυσή της. Ένα πληροφοριακό δελτίο περιλαμβάνει σε άδρες γραμμές την κύρια δράση της όρχήστρας αυτής. Στα τρία της χρόνια έχει δώσει 78 συναυλίες με όνομαστους Έλληνες και ξένους διεθιντές όρχήστρας κι' έχει έκτελέσει σημαντικό αριθμό έργων ξένων κι' Έλλήνων συνθετών.

Πρέπει ξεχωριστά να τονιστή το θέμα των Έλλήνων συνθετών. Λίγοι-πολλοί, καλοί ή μέτριοι, είναι οι Έλληνες συνθέτες ή δική

μας μουσική ζωή, έστω κι' αν έχουν εκδηλες ή όχι τις ξενικές επιδράσεις στα έργα τους. Ποιός τάχα, κι' ο μεγαλύτερος, ξέφυγε τις επιδράσεις των παλαιότερων (και πολλές φορές και των συγχρόνων) ομοτέχνων του; Είναι τιμή σε όσους τό μπορούν να προβάλλουν στον υπόλοιπο κόσμο (ιδίως στο ζήτημα μουσικής που είναι απαραίτητο ή εκτέλεση με μουσικά

όργανα) τό έργα των δικών μας συνθετών: μάς τέρπουν, μάς τούς γνωρίζουν, τούς ένθαορύνουν, τούς ίκανοποιούν, δημιουργούν τή μουσική κίνηση.

Γι' αυτό ξεχωριστά θά έπισημάνω τήν άξία του δικού μας Σόλωνα Μιχαηλίδη. Ίδρυνσε, έμψύχωσε και διεύθυνε τήν «Συμφωνική Όρχήστρα Βορείου Έλλάδος». Ό ίδιος είναι συνθέτης και σπουδάσε τήν Τέχνη του με ίδρωτα και αίμα, με στέρηση (και πιάνου, άφού όταν ήταν σπουδαστής στο δισδακαλείο μελετούσε άρμονία πάνω στην... κιθάρα του). Είναι τιμή μας ή φυσιογνωμία του Σόλωνα Μιχαηλίδη. Με αυτόν οι δεσμοί μας οι πνευματικοί έχουν συσφιχτή με τή Θεσσαλονίκη. Γνωρίζουμε και δέν τό ξεχνάμε πώς ο ήρωας Κυριάκος Μάτσης πήρε τήν έπιστημονική του πρόφωση από τήν νύμφη του Έλληνικού Βορρά μας. Άνταποδίνουμε τήν όφειλή με τόν Σόλωνα Μιχαηλίδη.

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ

Κάθε έπιστροφή είναι και μιá χαρά: μιá χαρά γι' αυτόν που έπιστρέφει, μιá άλλη χαρά γι' αυτούς που τόν ύποδέχονται. Ίδιαίτερα στον έπιστημονικό και πνευματικό - καλλιτεχνικό τομέα ή έπιστροφή δέν είναι άπλό γεγονός, αλλά είναι ένα έρεθισμα για πνευματική κίνηση. Κάποτε στις στήλες τής «Πνευματικής Κύπρου» είχαμε ζητήσει τήν επάνοδο των

πνευματικών μας κεφαλαίων όπου κι' αν αυτά βρίσκονται και δρουν. Γιατί πιστεύουμε πώς ή επάνοδος αυτή θά ένδυναμώσει τό έδω πνευματικό κεφάλαιο. Κι' έχουμε άρκετή ανάγκη από ένδυναμωση, περισσότερο άπ' ό,τι φαίνεται.

Ή επάνοδος του ποιητή Γλαύκου Άλιθέρση έδω στο πάτριο χώμα μάς πλημμυρίζει από χαρά. Νοιώθουμε τή χαρά έπιστροφής και του ίδιου - φυσικό είναι άφού λείπει δεκαετηρίδες από τό νησί - αλλά δηλώνουμε και τή δική μας χαρά ως πνευματικών φίλων του που τήν ένώνουμε με τούς προσωπικούς του φίλους και γνωστούς.

Ή Κύπρος σήμερα έχει άρκετό πρόσφορο έδαφος, σχεδόν παρθένο, για να ριζώσουν και να καρπίσουν οι ώραιες ιδέες κι' άξίες και να πραγματοποιηθούν κάποια πνευματικά όνειρα. Άπό τή συνένωση όλων των δυναμικών πνευματικών παραγόντων, των δημιουργικών, άναμένουμε μιá άναζωογόνηση.

Ποιητή Γλαύκο Άλιθέρση, καλώς όρισες στην πατρίκη σου γη.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΑ 250ΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΡΟΥΣΣΩ ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ Δ'ΝΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ κ. ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑ *

Οι γαλλικές πολιτιστικές άναζητήσεις και πραγματοποιήσεις του ΙΖ' και ΙΗ' αιώνα άποτελούν, έξομε, τό κοσμογονικότερο φύραμα των νεώτερων Εύρωπαϊκών χρόνων. Στην άρχή οι φωτισμένοι Κλασσικοί του Γαλλικού Πνεύματος πού άνάστησαν και στερέωσαν μέσα στην Ίστορία μερικές από τις βασικότερες άξίες τής ζωής μας, και άργότερα τά άνήσυχια και τολμηρά πετάγματα πού άνέβασαν στις συνειδήσεις και τις προθέσεις των ανθρώπων τή μεγάλη άξίωση τής Άλλαγής πού κίνησε και φτέρωσε τή Γαλλική Έπανάσταση χάραξαν λαμπρή κι' άποφασιστική άφετηρία πού ή προοπτική της συνεχίζει να προκαλή μέσα μας ουστικές άνανεώσεις και να καθοδηγή σε άσφαλή ανθρώπινη πορεία.

Γιατί, πρέπει να τονισθή πώς ο Άνθρωπος, πού ύπληξεν ή άξέπειραστη έλληνική καταξίωση τής άρχαιότητας, στάθηκε ο μεγαλύτερος

* Εισήγηση στον έορτασμό των 250χρονων του Ρουσσώ πού έγινε, με πρωτοβουλία τής Παιδαγωγικής Άκαδημίας και του Όμίλου Παιδαγωγικών Έρευνών Κύπρου, στις 12 Δεκεμβρίου 1962. Κύριος όμιλητής, ύστερα από χαιρετισμό του Προέδρου του Όμίλου κ. Α. Χριστοδουλίδη, ήταν ο Μορφωτικός Άκόλουθος τής Γαλλικής Πρεσβείας κ. Ροζέ Μιλλιέξ, πού μίλησε με θέμα τό πρωτοποριακό έργο του Ρουσσώ. Στή γιορτή, πού έγινε και τά έγκαίνια μικρής έκθεσης διεθλών και έλλκόνων του Γάλλου παιδαγωγού, άναγνώστηκαν άποσπάσματα από τόν «Αιμίλιο» και προεβλήθη και ταινία σχετική με τή ζωή και τό έργο του Ρουσσώ.

καμψός της Γαλλικής 'Αναγέννησης. Κι' επιβάλλεται ν' αναγνωριστή πώς μέσ' απ' αυτή τη φλόγα της Γαλλικής Δημιουργίας είναι πού προπαντός αντινοβόλησε στο νεώτερο κόσμο το όνειρο του δικαιωμένου 'Ανθρώπου, όπως το είχε ζήσει ή ρομιάλεα πνοή της πολιτικής φιλοσοφίας των 'Ελλήνων πατέρων του Πνεύματος. Το γιγάντιο πολιτικό πείραμα της Γαλλικής 'Επανάσταση έδίδαξε πώς οι άρχες της αδελφοσύνης, της ισότητας και της δικαιοσύνης είναι πραγματοποιήσιμες παντού όπου ξέρει να εγείρεται και να διατηρηται άγέρωχη και ανέκδοτη ή πίστη για την 'Ελευθερία, και τη Δημοκρατία, για τη Ζωή...

'Αλλά, θά μακροηοούσαμε πολύ αν ζητούσαμε να ιδούμε στις λεπτομέρειές τους τα διάφορα δεδομένα που συνθέτουν το ανθρώπινο δίδαγμα του Γαλλικού Πνεύματος. 'Η σημερινή επέτειος των 250 χρόνων του Ζιάν Ζάκ Ρουσσώ μας έντοπίζει, όμως, σε μίαν από τις χαρακτηριστικότερες εκφάνσεις του, που και παρούσιάζει, για μας τους εκπαιδευτικούς, όπως ιδιαίτερο ένδιαφέρον. Γιατί μās δείχνει το πώς με τη συστηματική άσκηση και τη σωστή και φροντισμένη άγωγή μπορούμε να παραμερίζουμε τα ζιζάνια της άρνησης και να σφυρηλατούμε τις δυνατότητες που πλάθουν ικανή τη συνείδηση να πραγματώνη τους άξιους σκοπούς — χωρίς άνωφελα κι' άβέβαια πηδήματα μέσα στο χάος. 'Ο Ρουσσώ υπήρξε ριζοσπαστικός επαναστάτης στις ιδέες, μα στα μέσα για την επίδωξη και την κατάκτησή τους ήταν και έμεινε παιδαγωγός. 'Όσο και να ένέπνευσε με τις άρχές του το Ρεβουπέρου και τους θαυμαστές του στις ακρότητές τους, με το έργο του, που άνήγαγε τη φύση σε ιδεώδες, δίδαξε στο δάσκαλο την ύπομονη και την αγάπη, και στο κοινωνικό σύνολο την άξια των βιώσιμων στοιχείων του παρελθόντος και τη δύναμη που ή καθοδήγηση μπορεί να άσκηση άπάνω στην άναγκαία οργανική εξέλιξη των ανθρώπινων πραγμάτων. Μα ακριβώς έδώ είναι που κυρίως σμίγει κι' ό Ρουσσώ με την έλληνική παιδευτική παράδοση — πράγμα που επιβεβαιώνει κι' ό ίδιος στον έξαιρετο «Αιμίλιο» του με το χαρακτηρισμό της Πλατωνικής «Πολιτείας» σαν του ωραιότερου παιδαγωγικού συγγράμματος των αίωνων.

'Ο Ζιάν Ζάκ Ρουσσώ άνήκει σαν πνευματική μορφή στο προεπαναστατικό τρίπτυχο που συμπληρώνουν, ό Μοντεσκιέ με την ήρεμη θεωρητική του ένάτηνση κι' ό Βολταίρος με την καυστική και ειρωνική κριτική του. Όμως, ένω οι τελευταίοι αυτόι διεκδικούνται ήδη περισσότερο από την εποχή τους, ό Ρουσσώ με την προσηφτική του διαίσθηση, την πειθαρχημένη λογική του και το φως της καρδιάς του παραμένει μόνιμος συντελεστής για κάθε άξια παιδευτική προσπάθεια κάθε εποχής. Γιατί, με το έργο του είναι πάνω απ' όλα δάσκαλος κι' άναμορφωτής. 'Όσο πρωτολογική κι' αν στάθηκε ή προσφορά του, οι άληθειες του προβάλλουν πάντα ζωντανές, χρήσιμες κι' εποικο-

δομητικές.

'Η Παιδαγωγική 'Ακαδημία κι' ό 'Όμιλος Παιδαγωγικών 'Ερευνών Κύπρου θεώρησαν χρέος τους την όργανωση του σημερινού έορτασμού — όχι μόνο για να τιμήσουν τη μνήμη του Παιδαγωγού, μα και για να ζυγνήσουν μερικά ιδανικά που τόσο, τόσο τα χρειάζεται κι' ή εποχή μας κι' ή Παιδεία μας. Οι πνευματικές επέτειοι μās προσφέρονται σαν μοναδικές εύκαιρες περισυλλογής και ανάπτυξης — τόσο για τη συνειδητοποίηση των άξιων του έθνικου μας πολιτισμού όσο και για την άδιάκοπη γονιμοποίηση της πνευματικής μας πείρας με τη δύναμη όλων των έλλεικτών έραστών του 'Ανθρώπου και της 'Αλήθειας. 'Αλλωστε, ό Ρουσσώ δεν άνήκει μονάχα στη Γαλλία — άνήκει σ' όλόκληρο τον κόσμο.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΕΛΛΑΔΑ ΚΙ' ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Πρόσφατες συνομιλίες διακεκριμένων ήγετών Λ. θυνουσών χωρών της Εύρωπαικής Κοινής 'Αγοράς ξεανάφεραν ζωηρά στο προσκήνιο του διεθνούς ένδιαφέροντος το θέμα της δυνατότητας μίας μελλοντικής πολιτικής ένωσης της Εύρώπης. Το πώς έχει ακριβώς το πράγμα ή το πώς μπορεί να εξελιχθή δεν είναι εύκολο, φυσικά, να πη κανείς. 'Εκείνο, όμως, που, όσο πάει, βλέπουμε και καθαρώτερα είναι ότι ό μεγάλος σκοπός, οι προϋποθέσεις επίδωξης του όποιο θεμελιώθηκαν με τη γνωστή συμφωνία της Ρώμης, έπασσε πιά να είναι όνειρο κι' άρχισε να συζητήται σαν άνάγκη. 'Οσονώ, άνάγκη άποδίνει και το ξεκαθάρισμα των απόψεων όλων των ένδιαφερομένων λαών, έφ' όσον ή κυοφορουμένη τεραστίας ιστορικής σημασίας άλλαγή μοιραία θα έπηρεάσει όλόκληρη τη ζωή και την πορεία τους.

'Εμείς έδώ έχομεν ύποχρέωση να μελετήσωμε με προσοχή την κατάσταση και να παρακολουθήσωμε τα σχετικά ρεύματα από κοντά. 'Αφού, άλλωστε, άποτελει ήδη πραγματικότητα ή σύνδεση της 'Ελλάδας με την Κοινή 'Αγορά. Κι' άκολουθίαν το πρόβλημα μας ύπάρχει — τόσο ως προς τους εφύρτερος προσανατολισμούς του σύγχρονου ανθρώπου, όσο και ως προς την ειδική εύθύνη που έχομε δρασκελίζοντας το φράγμα των σημερινών πολιτικών μας πραγμάτων, να μπορούμε μέσα στην κοίτη των σημειούμενων έθνικων άνακατατάξεων και προχασρμογών. Τυχόν άδυναμία επί του προκειμένου θα είχαν άσφαλώς πολύ όδυνηρά έπακόλουθα άπάνω στην όλη ύπόθεση των άναζητήσεών μας και του μέλλοντός μας. Γι' αυτό και πρέπει να φροντίσωμε να ιδούμε το θέμα από της έλληνικής του σκοπιάς κυρίως. Παράλληλα, όμως, χρειάζεται ν' άποσαφηνίσωμε και μερικά βασικά δεδομένα.

Είναι φανερό πώς ή ένωση που όραματίζεται ή Εύρώπη δεν μπορεί να περιορισθ ή σε έξωτερικά μονάχα στοιχεία, δηλαδή σε μίαν άπλη γεωγραφική ή και οικονομική και πολιτική έκφραση. 'Αλλωστε, το φάσμα που ζυμώνει τη σχετική κίνηση είναι ή συνείδηση της Εύρώπης, που φυσικό είναι να ύποστη και το σημαντικότερο άντικτυπο. 'Η άμβλυση ή και κατάλυση των προκαταλήψεων που σήμερα χωρίζουν δεν είναι μόνο την κυκλοφορία των αγαθών που θα έλευθερώσουν, άλλα και την άδέσμευτη άπταλλαγή των ιδεών. Κι' έτσι στον εφ-

ρωπαϊκό πνευματικό χῶρα θά γραφῆ μιά καινούργια ἱστορία. Ποῦ θά θῶναι, δὲν ξέρομε· ξέρομε, ὅμως, πὼς ἡ πολιτιστικὴ ἐνότης ὀλοένα καὶ θά πλάθεται πῶς συγκεκριμένα.

Γιὰ τὴν λαοὺς τῆς Δύσης, γι' αὐτοὺς δηλαδὴ πού κυρίως δεχόμαστε σὰν Εὐρώπη, τὸ πράγμα θά προχωρήσῃ μᾶλλον φυσιολογικά. Οἱ κοινὲς πηγές καὶ τὰ κοινὰ συστατικά (καταβολές καταγωγῆς, γλώσσας, θρησκείας, ἠθῶν, ἐθίμων, παραδόσης καὶ ἱστορίας) ἀποτελοῦν ἐχέγγυο γιὰ εὐκόλο κ' ἀκίνδυνο συνταίριασμα. Οἱ δυσκολίες κ' οἱ κίνδυνοι, σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸ σημερινὸ σχῆμα τῆς Κοιτῆς Ἀγορᾶς, μένουσιν κυρίως μὲ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ τοῦτο, λόγω τῆς ἰδιουτυπίας τῆς — πού δὲν ἀναφέρεται ἀσφαλῶς μόνον στὴν οἰκονομία τῆς, πού καὶ προσδιώρισε σύνδεση, ἐπὶ τοῦ παρόντος, κ' ὄχι ἐνταξί. Ἡ ἑλληνικὴ ἰδιουτυπία εἶναι πολὺ θαυτοτέρα καὶ οὐσιαστικώτερη. Εἶναι, ἀκριβῶς, ἰδιουτυπία συνείδησης. Συνεπῶς ἡ συνοδοιπορία μὲ τοὺς ἄλλους θά εἶναι διαστακτικώτερη καὶ ἴσως καὶ κάπως ὀλισθηρῆ. Γιατὶ ἡ σχετικὴ ὁμοιογένεια τῶν ἑκατομμυρίων τῶν ἄλλων θά ἐπενεργῆ σὰν σίφουνας ἐναντι τῆς μοναδικότητος πού θά εἶναι ἡ δελεῖα αὐρα πού θά κατεβαίνει ἀπὸ τὰ θουὰ μας καὶ τὴς θάλασσάς μας. Μὲ δυὸ λόγια ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἔχωμε πάντα χρωστικὸ στὸν πνευματικὸ καὶ δημιουργικὸ λογαριασμὸ μας ἐναντι τῶν ἄλλων, πρᾶγμα πού, ἂν δὲν τὸ προσέξωμε καὶ δὲν τὸ προλάβωμε, μπορεῖ νὰ δηγήσῃ σὲ πολιτιστικὸ ξεπούλημα, καὶ ἰσοπέδωσι. Ὅποτε μπαίνει τὸ καίριο ἐρώτημα: Ἐχομε δικαίωμα, ἐναντι τῆς ἱστορίας, νὰ διακινδυνεύσωμε αὐτὸ πού παρελάβαμε σὰν Ἑλλάδα (ὄχι τόσο σὰν ἰδέα ὅσο σὰν μιά ἰδιότητα καὶ διαρκῶς ζῶσα ἱστορικὴ πραγματικότητα) γιὰ νὰ γίνωμε κατὰ καινούργιο;

Προσωπικά, θ' ἀπαντοῦσα ὄχι — γιὰτὶ πιστεύω πὼς τὴν Ἑλλάδα τὴν χρειαζόμαστε κ' ἡμεῖς κ' ὁ κόσμος. Ἐμεῖς, γιὰτὶ ἡ ἰδιουτυπία μας εἶναι ἡ σχεδία τοῦ θίου μας, καὶ σὰν ἀτόμων καὶ σὰν λαοῦ. Ὁ κόσμος, γιὰτὶ ἡ Ἑλλάδα εἶναι μιά ἰδιαίτερη φλέβα ζωῆς πού δὲν ἀνήκει σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μεγάλα σχήματα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πού στάθηκε καὶ εἶναι, ὅμως, μιά προϋπόθεσι πολυτίμη γιὰ ὅλους.

Ἄλλὰ ἡ οὐσία τοῦ θέματος ἐρίσκειται πὲρ' ἄπὸ τὴν ἐρώτημα, κ' ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἑλλάδα, γιὰ λόγους ἐπιβίωσης καὶ πνευματικῆς συγγένειας, δὲν μποροῦσε καὶ δὲν εἶναι νοητὸ νὰ μεῖνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν κίνησι. Ἡ δύναμι τῶν καιρῶν καὶ τῶν ροπῶν εἶναι ἰσχυρώτερη τῶν ὀποιων ἐπιφυλάξεων καὶ διαταγῶν. Ὅ,τι, λοιπὸν, ἀπομένει εἶναι νὰ τοποθετηθῇ τὸ ἔθνος μπρὸς στὴν κατάστασι πού μὲ ὀρθὸ αἰσθητήριον δέχτηκε ὅσο πῶς σωστὰ καὶ δημιουργικὰ μπορεῖ. Μὰ γιὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ ὀφείλει νὰ διερευνήσῃ μὲ ψυχραιμία ὅλες τὶς πλευρὰς τοῦ μεγάλου θέματος καὶ νὰ προγραμματίσῃ τὰ σχεδία του μὲ περισκεψὴ καὶ προοπτικῇ.

Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τί εἶναι αὐτὴ ἡ Εὐρώπη, καὶ ποῖο ὁ δρόμος τῆς;

«Εἶναι ἡ ἑλληνικὴ παράδοσι», ἀπαντᾷ ὁ Ι. Παυλιωτόπουλος στὸ δμῶνυμο ταξιδιωτικὸ του, «φερμένη στὸς σημερινούς καιροὺς μὲσ' ἀπὸ χίλια μεσαιωνικά χρόνια, ἀπὸ τετρακόσια χρόνια Ἀναγέννησις, ἀπὸ διακόσια χρόνια νεώτερης ἱστορίας. Εἶναι ὁ Ρωμαῖος, πού μετράει μὲ τὴ θρακίαν του περπασίαια τὴ Via Ἀρρία καὶ κατεβαίνει σὲ τούτῃ τὴ θάλασσα, γιὰ ν' ἀνασάνῃ ἀρμύρα καὶ νὰ ὀνειρευτῇ Ἄνατολιν. Ἐτσι πάντα συμβαίνει: τὴ Δύσι τὴ συλλογίζομαστε, τὴν Ἀνατολὴν τὴν ὀνειρευόμαστε. Ἡ Δύσι, παρ' ὅλα, εἶναι ὁ στοχασμὸς, ἡ Ἀνατολὴ ἡ ζεστὴ φαντασία. Καὶ δὴ δᾶ, σὲ τοῦτο τὸ σύνορο, δὲν μπορῶ νὰ μὴν μο-

λογήσω, μυστικά καὶ φοβισμένα, στὸν ἐαυτὸ μου, πὼς εἶμαι — ἡ καὶ πὼς θέλω παράφορα κ' ἀπελπισμένα νὰ εἶμαι — πολὺ περισσότερο ἡ Ἀνατολὴ καὶ πολὺ λιγώτερο ἡ Δύσι...»

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ στοχαστικώτατο ὄρισμὸ τοποθετεῖται χαρακτηριστικά, καὶ πολὺ πολὺ χρήσιμα γιὰ τὸ σκοπὸ μας, κ' ἡ ἐναντι τῆς Εὐρώπης διαφοροποίηση τῆς Ἑλληνικῆς συνείδησις. Τὴν τελευταία αὐτὴ διαπίστωση διατυπώνει ἔμμεσα, κ' ἄς μὴ τὸ θέλῃ, κ' ὁ Παναγιώτης Κανελλόπουλος ὅταν προλογίσῃ τὴν «Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος», μὲ τὴν ὁποῖαν νιώθει ἀπόλυτα δεμένη καὶ τὴν πνευματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδας. «Γράφοντας», λέει, τὴν ἱστορία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος ἄφησα ἔξω τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλάδα ἔρρισκεται πρὶν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Ἡ ἔννοια τῆς Εὐρώπης προϋποθέτει τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ρώμη, τὸν Χριστιανισμὸ καὶ κατὰ ἀκόμα: τὸ Βορρᾶ. Ἄν ἄρχιζα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, θάγραφα τὴν ἱστορία ὄχι μόνον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ, πνεύματος πού προηγήθηκε... Μιλώντας γιὰ τὴν Εὐρώπη μιλάμε καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα πολὺ περισσότερο παρ' ὅτι θά τὸ κάναμε ἂν μιλούσαμε μόνον γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Εὐρώπη εἶναι ἀκριβῶς ὁ καρπὸς τῆς Ἑλλάδος». Ναι, ἀλλὰ ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδας, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς δέχεται πὼς πρὶν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη εἶναι καὶ ἡ Ρώμη, καὶ ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Βορρᾶς. Κι' ἡ Ρώμη ἔζησε μὲ μορφὴ ἰδιαίτερη κ' ἰδιαίτερο περιεχόμενον στὴν ψυχὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὁ Χριστιανισμὸς ἀναστήθηκε μὲσα μας μ' ἓνα τρόπο πού δὲν δοκίμασε ποτὲ ἡ Δύσι, κ' ὁ Βορρᾶς ὑπῆρξε γιὰ τὴν Ἑλλάδα μιά μακρινὴ ἀπήχησι πάντα. Ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης σὰν βασικὴ προϋπόθεσι τῆς Εὐρώπης εἶναι ἡ πνευματικὴ γέφυρα πού μᾶς σμίγει μὲ τὴ Δύσι μὰ ἡ Μικρασία πού ὑπῆρξε τὸ λίκνο μας καὶ, ὡς προχθὲς ὁ ζωτικώτερος πνεῦμον τῆς Φυλῆς, οἱ προαἰώνιοι δεσμοὶ μας μὲ τοὺς γεωτονικούς λαοὺς, κ' ἡ χιλιόχρονη θυζαντινὴ παράδοσι μᾶς κρατοῦν ἀνοιχτὲς τὶς καρδιές πρὸς τὴν Ἀνατολὴ. Στὴν Ἀνατολὴ, ὅμως, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐνταχθοῦμε γιὰτὶ τὸ πνεῦμα πού διέπει τὴ ζωὴ μας καὶ τὴ δημιουργία μας μᾶς συνδέει ἀπ' εὐθείας μὲ τὴ Δύσι. Νεοελληνισμὸς κ' Εὐρώπη, εἶναι φανερό, ἀρδεύονται διαρκῶς ἀπὸ τὴν κοινὴ πνευματικὴ πηγὴ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Καὶ τείνουσιν πρὸς κοινὰ ἰδανικά πού δὲν εἶναι παρὰ ἡ χειραφέτησι κ' ἀξιοποίηση ὄλων τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων τοῦ Ἀνθρώπου κ' ἡ κατοχύρωσι τῆς ἀξιοπρέπειας καὶ τῆς ἐλευθερίας του.

«Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ ἀπλὲς πρόχειρες νύξεις ἀπάνω σ' ἓνα τεράστιο καὶ πολὺπλευρο θέμα. Καὶ θά χρειαστῆ, ἐξέβαινα, νὰ ἐπανελάβωμε, γιὰτὶ, ἄλλωστε, καὶ τὸ ἰδιαίτερο κυπριακὸ πρόβλημα παρμένει ἀκόμη ἀκέραιο. Νὰ μοῦ ἐπιτραπῆ, ὅμως, νὰ κλείσω πρὸς τὸ παρὸν μὲ μερικὲς σκέψεις πού ἐνεφάνισε τελευταία ὁ γνωστὸς στοχαστῆς Ἀνδρέας Καραντινός:

«Ἐμᾶς, αὐτὴ τὴν ὄρα, μᾶς συγκινεῖ τὸ ξεκίνημα τῆς Ἑλλάδας ὀλόκληρης πρὸς τὴν Εὐρώπη. Μᾶς συγκινεῖ θάθεσι τὸ ἐνδεχόμενον πὼς μπορεῖ νὰ ἐημερώσῃ μιά μέρα πού νὰ μὴν ἔχουν πιά ξεχωριστὴ σημασία αὐτοὶ οἱ ἀερί ἐξ Ἑσπερίας ἐπανελθόντες». Ἡ Ἑλλάδα θάναν πάντα στὴ θέσι τῆς, μὲ τὰ ἐρχάτια τῆς καὶ μὲ τὰνισία τῆς, μὲ τὴ γλώσσα τῆς καὶ μὲ τὴν ἀνθρώπινον θερμοκρασία τῆς καὶ οἱ Ἕλληνες θά μένουσιν πάντα Ἕλληνες μὲσα στὴν ἀναλλοίωτη πατρίδα τους. Μόνον πού θάχει συμβεῖ μιά ἀλλαγὴ: Ὅσοι ἐπέανέρχονται ἐξ Ἑσπερίας» δὲ θά ὑπάρχη πιά κανένας λόγος νὰ τὸ λένε καὶ νὰ τὸ ἐπιδειχνοῦν ὅπως δὲν τὸ κάνει αὐτὸ κανένας σήμερα Γάλλος, Ἀγγλος, Ἰταλός, Γερμανός.

νός, Σκανδιναβός, Ισπανός, Βέλγος, Ολλανδός. Τίποτε περισσότερο. Μά αυτό είναι ακριβώς το «ιδανικό της Ευρώπης» για μās. Τίποτε περισσότερο μά και τίποτε πιά σαγηνευτό, για μās, τούτη τη στιγμή. Είναι σά να ξεκινάμε για μιά πιά μέγαλη και ίσως πολύ επίκδυση, τή άγνωριζόμε, περιπέτεια. Κάπου στό θάθος τής περιπέτειας άχνοφαίνεται μιά Τροία, μιά Κολχίδα, μιά Άγια Σοφία, μιά Κόκκινη Μηλιά, ένας άλλος Παρθενώνας. «Ίσως νά θουλιόξη τή καράβι μας μά είναι άραίο νά ταξειδεύης έτσι» τραγουδει ένας ήρωας τού Ίψεν. Σ τή κάτω κάτω τής γραφής οι μισοθουλαγμένοι τί νά φοβηθούν; Φυσικά «ό φόθος φυλάει τά έρημα» μά δέν είναι πάντα ό καλύτερος σύμβουλος για τή άνθρώπινη πέταγμα.

Μά είναι άραγε τόσο άπλό και τόσο φυσικό τή πράγμα; Ένα μπόμεκο ξεκίνημα μόνο; Θά τή ιδούμε...

ΦΡΙΞΟΣ Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Δ. Βερναρδάκη: Καποδίστριας και Όθων. (Έπιστολιμαία Βιβλιοκρισία), Έκδόσεις Γαλαξία, Ανατύπωση, Άθήνα 1962.

Κοντά στό τόσο έλεκτά έργα Έλλήνων και Ξένων συγγραφέων πού μās έχουν μέχρι σήμερα προσφέρει οι εκδόσεις Γαλαξία έρχεται τώρα να προστεθί και ένα θαυμάσιον δοκίμιο τού Δημητρίου Βεναρδάκη με τόν τίτλο «Καποδίστριας και Όθων».

Ο συγγραφέας ήταν μιά από τίς σημαντικώτερες πνευματικές φυσιογνωμίες τού Έλληνισμού τόν περασμένο αιώνα. Γεννήθηκε στήν Λέσβο τή 1833 και πέθανε τή 1907. Τίτηξε ιστορικός, φιλόλογος, δραματικός ποιητής και δημοσιογράφος. Έχει εκδώσει τόν Εθραιόδη σέ τρείς τόμους και έγραψε τραγωδίες σέ καθαρεύουσα (Μαρία Δοξατοή, Μερόπη, Φαύστος, Νικηφόρος Φωκάς κλπ.)

Τό ιστορικόν δοκίμιον τού όποιον μās παρουσιάζει τώρα ό Γαλαξίας έχει δημοσιευθί πρώτα άνωνύμως υπό μορφήν έπιστολής στήν ελληνικήν έφημερίδα «Νέα Ημέρα» τής Τεργέστης στό 1875, ός κριτική τών «Ιστορικών Άναμνήσεων» τού Ν. Δραγούμη. Άργότερα συμπειελήφθη εις τήν τετάρτην έκδοση τών «Ιστορικών Άναμνήσεων» με τόν τίτλο «Καποδίστριας και Όθων».

Παρ' όλο πού στήν πρώτη σελίδα τού βιβλίου ό συγγραφέας δηλοί, ότι θά γράψη έντιπώσεις και σκέψεις τού άτομους χωρίς άξίωση ιστορικήν, έν τούτοις μετά τήν ιστορικήν και ψυχολογικήν τοποθέτηση τού συγγραφέως και τού έργου τή όποιον θά κρίνη, προχωρεί εις μίαν παράμια εξάιστον άνάλυσιν και κριτικήν προ όπων, γεγονότων και καταστάσεων από τής άρχής τού άγώνος τού 1821 μέχρι τής άρχής τής βασιλείας τού Γεωργίου τού Α'.

Πρόσωπα, πράγματα και καταστάσεις διέρχονται μέσα από τήν άυστηράν κριτικήν του γραφίδα με πειστικότητα και παραστατικότητα. Ο Δημήτριος Ύψηλάντης, οι Φαναριώται και ό Μαυροκορδάτος, ό Καποδίστριας και ό Ό-

θων διαγράφονται από τās προθέσεις και τούς σκοπούς των μέχρι τά άποτελέσματα τών ένεργειών των.

Διά τόν Δημήτριον Ύψηλάντην παρατηρεί (σελ. 27): «Κατά τήν άνδρείαν ούδενός των στρατιωτικών άπεδείχθη ποτέ ύποδέστερος... Ο ύπέρ τής πατριδος ένθουσιασμός αύτου ήτο ειλικρινής και διάπυρος, αι προθέσεις αύτου άγνόταται και ό χαρακτήρ αύτου έν γένει άκηλίδωτος και άκέραιος ύπέρ πάντα άλλων».

Διά τόν Άλ. Μαυροκορδάτον (σελ. 32—33): «Ός λαίλαψ όρητική και ακατάσχετος τή ιερήν πνεύμα τής Έλληνικής Έπαναστάσεως συνήρασεν αύτον πολλάκις και έπληρεν εις ύψος ένθουσιώδους και άληθώς ήρωϊκής φιλοπατρίας, αλλά τή πνεύμα τούτο παρήρατο, και ό άνάρπαστος ήρωας κατέλιπεν επά τής γής, όπου άνελάμβανε πάλιν επί χρόνον μακρόν τή έργον τού ραδιούργου Φαναριώτου. Εάν δε επεδίωξε τή άγάθόν τής Έλλάδος, πολύ πλέον κατεδίωξε πάντα άλλον επιδιώκοντα έκτός αύτου ή δυνάμενον να επιδιώξη τή άγαθόν τούτο... Τίπος φιλοδοξίας ζηλοτύπου, αιωνίως ταρασσομένης και ταρασσούσης, ύπογραμμός φιλοσχίας σχολιάς και μηχανορράφου, χαρακτήρ όλέθριος όλιθείας μάλλον ή σωτηρίας υπερνεργήσας εις τήν τύχην τής άναγεννηθείσης Έλλάδος!»

Διά τόν Καποδίστριαν αναφέρει (σελ. 73): «Ο λαός ήλόγει τόν λυτρωτήν του, και ό «μάρτυρα-Γιάννης», όπως ό λαός άνόμασε έν τώ αισθήματι τής δημώδους αύτου ευσείbias και φιλοστοργίας τόν Κυβερνήτην ήτο τή ειδωλον αύτου... Ούδέποτε ίσως άλλοτε Έλλην ήγεμόν επάνη τόνον άξιος τής εμπιστοσύνης τού έθνους, όσον ό Καποδίστριας: αλλά και τή έθνος πρέπει να όμολογήση τίς, επάνη άντάξιον τού Κυβερνήτου του».

Έκθέτε άναλυτικά τή δεινά πού προσελήθησαν εις τόν Έλληνισμόν, με τούς άγώνες για τίς συνταγματικές έλευθερίες, κρίνει τήν πολιτικήν κατάστασιν τού Έλληνισμού, όμιλεί περί τού Έθνους και τού βασιλέως, προβάλλει τά προβλήματα τής παιδείας και τού στρατού, άνάλυει τά καθήκοντα τής Πολιτείας και τού Τύπου.

Όλες οι καταστάσεις τίς όποιες θίγει επικρατούν και σήμερα μέσα στόν Έλληνισμό και ύπάρχουν άκόμα ζωντανά όλα τά προβλήματα πού παρουσιάσθησαν από τήν αρχή τού άγώνα τού 1821. Σέ πολύ λίγα θέματα θά είχε κανείς να διαφωνήση με τόν συγγραφέα, όπως π.χ. όταν βλέπη τήν μοναρχία σαν τήν μόνη σωτηρία τού Έθνους.

Η γλώσσα είναι μιά θαυμασία και ζωντανή καθαρεύουσα.

Τό βιβλίον είναι χρησιμώτατον και θά πρέπει να διαβασθί από πολλούς. Ανατέμνει τόν νεότερόν μας έθνικόν βίον και μās κάμνει να άποκτήσωμεν συνείδησιν τών κηλίδων και τών λαθών μας. Έξυπηρετεί διπλόν σκοπόν. Ιστορικόν και έθνικόν.

Έπειδή μόνον με τήν άυτογνωσία μπορούμε

νά γνωρίσουμε τις δυνάμεις μας και νά χαράζουμε τήν πορεία μας, ἡ σημασία τοῦ βιβλίου εἶναι ἀνεκτίμητη.

Ν. Σ. ΣΠΑΝΟΣ

Κοὺλη Κάση: Ἀνθολογία ἀπὸ τὸ ποιητικὸ ἔργο του, Ἀθήνα, 1961.

Στὴ μηχανοκρατικὴ ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε, μέσα στὸ θόρυβο τῶν μηχανῶν καὶ τὴν ταχύτητα, τὴν ὄλο ἔγνοια, ἀβεβαιότητα καὶ δύσκολη ζωὴ ποὺ κάνουμε, εὐνόητο εἶναι μερικοὶ ἄνθρωποι νά ἔχουν κίβλας κουρασθῆ καὶ νοσταλγικά νά παίρνουν τὸν ἀνήφορο πρὸς τὴν ὑπαίθρο καὶ τὰ βουνά ὅπου οἱ ἀσημένιες νεροσυρμές, ὁ ἥλιος καὶ ὁ καθαρὸς ἀέρας, τὰ λευκάδια καὶ τὰ πρόβατα καὶ ἡ μελωδικὴ φλογέρα. Αὐτὴ εἶναι μιὰ ἄλλη, ρομαντικὴ ζωὴ πολὺ ἀντίθετη πρὸς τὴ σημερινὴ ἀστική. Συμβαίνει νὰ αἰσθάνεσαι κουρασμένος ἀπὸ μιὰ δουλειὰ ποὺ μόλις τὴν ἀρχίσες ἢ καὶ ποὺ δὲν ἔκανες ὅπως καὶ ἀπὸ μιὰ ἐποχὴ καὶ μιὰ ζωὴ ποὺ καλά-καλά δὲν τις ἐνωσες καὶ δὲν τις ἔζησες. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ὁ ἕνας δὲν εἶναι γιὰ τὸν ἄλλο. Κι εἴτε ἀπὸ ἀντίδραση καὶ κούραση πρὸς τὸν ἕνα τρόπο ζωῆς εἴτε ἀπὸ κάποια ἐσωτερικὴ φυσικὴ ροπὴ πρὸς τὸν ἄλλο, ὀδηγοῦμεθα κοντὰ του ἢ νοσταλγικά τὸν τραγουδάμε. Κι ὁ Κοῦλης Κάσης φαίνεται νά εἶναι γεννημένος ὄχι γιὰ τὴν πόλη καὶ τὸ σπῆτι, ἀλλὰ γιὰ τὸ βουνὸ καὶ τὴ στάνη γιὰ τὴ φύση καὶ μες τὴ φύση. Ἡ φύση ποὺ τὴν τραγουδαίει σ' ὄλα του τὰ ποιήματα δὲν εἶναι κατὰ τὸ ἔξωτερικὰ ὠραῖο μὲ τις μορφές καὶ τὰ χρώματά της καὶ ἀπὸ ρομαντικὴ ὡς ἐκ τοῦτου διάθεση τραγουδημένη, ἀλλὰ μιὰ δύναμη ποὺ λυτρώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὸ ἄγχος καὶ τὴν ἐμπνέει μὲ τὴ μυστηριακὴ της δύναμη:

Ἡ ἐμπνευση εἶναι κρασί ποὺ μοῦ μεθὰ τὸ
νοῦ μου
νά χαίρομαι τὴν ὀμορφιά στῆς τέχνης
ἡλιοδρόμι.
"Ὅσο τὸ δρόμο αὐτὸν πατῶ, τόσο γυρεύω
ἀκόμα!
Κάνω τὰ χέρια μου φτερὰ πάω κατὰ τὸν
ἥλιο.
Πάω στὸν κήπο τὸν πλατὺ ποὺ ζοῦνε
μεσημέρια
νά φάω τῆς γνώσης τοὺς καρπούς, νὰ βρῶ
στὴ φύση μέσα
τὸ γλυκερὸ μυστήριον νὰ μάθω τὸν καῦμό
του.
Νά 'χω τὰ μάτια θεϊκὰ μ' ἀγάπη ξαναμένα,
τὴ σκέψη μου ἀνάφλογη σὰ θεϊκὸ λυχνάρι
νά φέγγω πάνω ἀπὸ τὴ γῆ σ' ὄλους τοὺς
διαλεγμένους
ὅπου σοφία τοὺς μάγεψε πόνους δὲν ἀψη-
φοῦνε.
Νά χαίρω νὰ χαμογελῶ μ' ἐμπνεψη μεθυ-
σμένος.
Νά ψάχνω μὲ τὸ χέρι μου στῆς φύσης τ'
ἅγια στήθια

πολύχαρος νὰ γέβομαι γάλα γλυκὸ δικό
της....
(Πορεία)

Ἕνας ἐσωτερικὸς δεσμὸς πολὺ δυνατὸς ὑπάρχει τῆς φύσης μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ. Αὐτὸς ὁ δεσμὸς εἶναι ποὺ γιομίζει τὴν ποίηση τοῦ Κάση μὲ τοὺς γιδάρηδες καὶ τοὺς βουκόλους, τοὺς τρυγητὲς καὶ τοὺς ὀργάρηδες σκαφτιάδες, μ' ἀκρόραχα, γουπωτὲς λαγκαδιές, ἀντηλιάδες καὶ φυσόμανους ἀγέρες καὶ μυρτίζει ὅλη θιμάρι καὶ θαμνοκαρπούς καὶ ἀπὸ ξεχειλισμένο κάθυνα ἀφρόγαλο πρωτάρμεγο π' ἀχνίζει καὶ εἶναι ἡ ἴδια γλυκεῖα βουκολικὴ φλογέρα.

Τὸ φίλημα μὲ τὴ φύση, ἡ διαίσθηση τῶν νόμων μὲ τὴ μυστηριακὴ δύναμη ποὺ διέπουν τὸ σύμπαν καὶ ἡ ὡς συνέπεια μετάγγιση ζωτικότητας καὶ δυνάμεως στὴν ψυχὴ, τὸν ὀδηγᾶει σὲ κάποια προέχταση ψυχικῆς ἐλευθερίας:

Κύττα, καθρέφτης τ' ἄπειρο, μέγα γυαλί
τῆς φύσης!
ἢ γῆ χωράφι ἀσύνορο ἡλιολαμπὴ γιὰ ὄλους!
Σῆκω οὐρέ, ἀγνόκαδους γάλα νὰ σοῦ
ἀρμέγω,
ρουφουλιαστός, ἐλέφτερος, ν' ἐντρεῶσης
τὴν καρδιά σου,
νά καταπιεῖ τὸ μάτι σου δακρόσταλες
θανάτου,
χαρὰ σοῦ πρέπει στὴ ζωὴ ὄχι βαρεῖα
ἀλυσσίδα!...
(ΠΡΟΒΑΤΟΚΟΠΟΣ)

Ἡ φύση αὐτὴ καθεαυτὴ καὶ ἡ ζωὴ μέσα στὴ φύση, εἶναι ὅπως εἶπαμε τὸ ἀντικείμενο ἐμπνεύσεως τοῦ ποιητῆ. Γιὰ ν' ἀντιληφθῆ ὅμως ὁ ἀναγνώστης καὶ σχηματίσῃ καὶ ὁ ἴδιος ἐκ τῶν πραγματικῶν γνώμη γιὰ τὴν ἔντονη φυσιολογία τοῦ ποιητῆ, θὰ παραθέσω λόγικηρο ἕνα ποίημα, τὸ ΠΡΩΤΑΧΤΙΑΙΟ :

Ρίξε του ἥλιε διαλεχτὲς πρωτόγαλτες
ἄχτιδες
τοῦ θαμνομένου ἀγριόβουνου πῶχει θρεμμέ-
νοὺς κέδρους,
πῶχει μεγάλο ἀπόσκιασμα φυλλώματα
πλεγμένα.
Νὰ βγῶ σ' ἀντίρα πέτρωμα ν' ἀρχίσω
σφυρολόι
νά δῶ λαφίνες πρῶνιου ἀγριοχοίρους νὰ
βόσκουν
ἀπλόφτερα πετούμενα στὸν οὐρανὸ νὰ
παίζου!
Νὰ δῶ ἀφρόχρυσά νερὰ νὰ γλυκοτραγου-
δοῦνε
νά χύνουνε κρούνερα σὲ πράσινες ραβδόλες.
Θὰ λάμψω ἀπὸ χαμόγελα, θὰ πάρω ἀγνω-
αντήλια
στὰ μάτια μου τ' ἀχόρταγα χαρούμενος
θὰ λάμπω!
Νὰ σεριανίσω ἀνάκορφα μέχρι τὸ μεσημέρι
ποὺ θὰ φωλιάσω ἀπόκρυφα σὲ δροσερὸ
ἀπόσκιο

νὰ βλέπω ἀπὸ φυλλώματα λίγες χρυσο-
 αχτίδες
 νὰ φτάνουνε στὰ πόδια μου, νὰ τὶς γλυκο-
 κοιτάζω
 κάλιο ἀπ' ὅτι βλέπουνε μικράνθρωποι δια-
 μάντια
 νὰ λάμπουνε στὰ χέρια τους, μένα μὲ
 φτάν' ἡ φύση
 ὀλοκαθάρια δροσερὴ πράσινη λιοντυμένη.
 Ἐλέφτερος νὰ περπατῶ χωρὶς δεσμὰ στὴ
 σκέψη,
 ὅπου ρυάκι νὰ ρουφῶ, ὅπου κορφή νὰ
 στέκω!
 φύσημα νὰ ἔχω κρυαδεροῦ ἀδούλωτου ἀγέρα.
 Ὁ Μάης θὰ στρώσει λούλουδα μεταξωτὸ
 χορτάρι,
 ὁ θεριστὴς λιακάδωμα, τὸ χινοπάρι ἀπό-
 σκιο.
 Θ' ἀνακρεμαίει πωρικὰ σὲ φουντερὰ ζω-
 κλάδια,
 μέχρι νὰ ῥθει χειμῶνιασμα ἄσπρα τὴ γῆ
 νὰ ντύσει!...
 Ὅσο τὴ φύση χαίρομαι τόσο ἡ καρδιά
 μου λυώνει
 γιὰτ' ἔχω πόθο ἕνα βουνὸ πὺ πυρκαγιά
 τὸ καίει!

Ἡ ποίηση τοῦ Κούλη Κάση αἰσθητικὰ συγ-
 γενεῖ μετὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι περισσότερο
 σὲ ἀναφορὰ τοῦ περιεχομένου παρὰ τῆς μορ-
 φῆς, γιὰτὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι εἶναι λιτὸ ἐνὸς
 ἢ ποίηση τοῦ Κ. Κάση εἶναι βαρυφορτωμένη μ'
 ἐξεζητημένα καὶ φτιαχτὰ σύνθετα (κατάλοιπα
 παραδοσιακῆς ποιήσεως) καὶ λέξεις πολλὲς λέ-
 ξεις — φλύαρο βουνίσιο ρυάκι — ποὺ υπομιμ-
 ζοῦν ἀμέσως τὴ ρομαντικὴ διάθεση. Αὐτὴ ἡ
 ρομαντικὴ διάθεση τὸν παρασύρει σὲ κάποια
 ὀρμητικότητα καὶ νοσταλγία ποὺ μᾶς θυμίζει
 ἀντίστοιχα Βαλαωρίτη καὶ Κρουσιώτη. Ἀκό-
 μη, μετὰ τὶς ὑπερβολὲς στὰ σχήματα λόγου μᾶς
 θυμίζει τραγούδι ἀκριτικῆς κίρκου:

Λεβέντης ἐπερπάταγε κουνούσε καταράχια
 σὰ νὰ περνᾷ νεροποντὴ χαϊμὸς ἀστροπελέκι
 ἀστραφτερὸ φλογόβροντο ποὺ ροκαναίει ὄρη.

Πάντως ὁ Κ. Κάσης στὸ εἶδος τῆς ποιήσεως
 του εἶναι ἕνα κέρδος γιὰ τὰ νεοελληνικὰ γράμ-
 ματα.

Σ Ο Φ Ο Κ Λ Η Σ Λ Α Ζ Α Ρ Ο Υ

Ἀ θ. Μ α ρ τ ῖ ν ο υ : «Θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ
 Ἐγκυκλοπαίδεια», Τόμος Α', Ἀθήνα 1962.

Μετὰ μεγάλην χαρὰν καλοσωρίζομεν τὴν περι-
 σπούδαστον αὐτὴν Ἐγκυκλοπαίδειαν, ἥτις καὶ
 δημιουργεῖ πραγματικὸν σταθμὸν εἰς τὴν δη-
 μοσιογραφίαν ἀπὸ ἀπόψεως Ἀγιογραφίας,
 Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, Βιογραφίας Ἐπι-
 σκόπων, Ἀγίων, Μητροπολιτῶν, Πατριάρχων
 καὶ παντὸς ἀνδρός σχετιζομένου μετὰ τῆς
 Ἐκκλησίας τῆς τε Κύπρου καὶ Ἑλλάδος ὡς
 καὶ τῶν ἄλλων ξένων Ὁρθοδόξων καὶ Λατινι-
 κῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐνα τοιοῦτον διάβημα ἔγινε καὶ πρὸ πολλῶν
 ἐτῶν ἐν Ἀθήναις, μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ ἀπο-
 περατωθῇ τὸ ἔργον καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Με-
 γάλῃ Θρησκευτικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ» ἐπὶ τῆ
 βάσει καὶ τοῦ συστήματος τῆς «Μεγάλῃς Ἑλ-
 ληνικῆς Ἐγκυκλοπαίδειας» (ΠΤΡ ΣΟΤ).

Ἐξ ἄλλου, πρὸ 5 περίου ἐτῶν ὁ ἐκδοτικὸς
 οἶκος «Ἀμπελος» ἀνέλαβε τὴν ἐκδοσὶν παρο-
 μοίου ἔργου, ἀλλὰ δυστυχῶς πάλιν ἔπαυσε, λό-
 γω οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἐκδόσεως μερικῶ
 τεύχη ὑπὸ τὸν τίτλον «Θρησκευτικὴ Ἐγκυκλο-
 παίδεια». Ὁ οἶκος οὗτος ἐξέδωσε μόνον 10
 τεύχη.

Τώρα ὅμως, ποὺ πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ
 νεότερον τοῦτο ἔργον «Θρησκευτικὴ καὶ ἠθι-
 κὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», θὰ τὸ βοηθήσῃ καὶ ἡ
 Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, οἰκονομικῶς, ἄς μᾶς
 ἐπιτρέψῃ ἡ Διεύθυνσις νὰ ἔχωμεν τὴν βεβαίω-
 τητα ὅτι θὰ φθάσῃ αἰσίως εἰς τὸ τέμα του,
 σημειώνουσα οὕτω νέον σταθμὸν εἰς τὰ ἱστορι-
 κὰ ἐκδοτικὰ τῆς τε Ἑλλάδος καὶ Κύπρου.

Τὸ ἔργον αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ
 ἐπὶ Χριστοῦ καὶ μεταχριστιανικὰ γεγονότα, ἀλ-
 λά καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα εἰδωλολατρικὰ τοιαῦτα,
 μετὰ γνώμονα πάντοτε τῆς Χριστιανικῆς Ἐπι-
 στήμης, ἐξηγοῦσα τὴν ἀλληγορικὴν σημασίαν
 ὅλων τῶν ἀρχαίων εἰδωλολατρικῶν θυσιῶν, ἐ-
 θίμων, ἐορτῶν κλπ., ἐν συγκρίσει μετὰ τῶν
 Χριστιανικῶν τοιοῦτων.

Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ προεξέχει ἀπὸ Κυπρια-
 κῆς ἀπόψεως, εἰς τὴν σωρείαν τῶν Κυπρια-
 κῶν θεμάτων, τόσον τῶν ἀσήμετων ὅσον καὶ τῶν
 σαβαρῶν ἄρθρων, περὶ τῶν ὁποίων γράφομεν
 κατωτέρω ἐκτενέστατον κατάλογον κατ' ἀλφα-
 βητικὴν σειράν.

Τὸ μόνον ποὺ ἔχομεν ν' ἀναφέρωμεν ἐδῶ,
 εἶναι, ὅπως τὸ ἀποκρίσῃ πᾶς Κύπριος, βέβαιος
 ὄν ὅτι ἀγοράζων τὸ σύγγραμμα αὐτὸ δὲν θὰ
 ἔχη τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνατρέξῃ εἰς Βιβλιοθήκας
 ἢ εἰς Σχολὰς ἢ καθηγητὰς, πρὸς λύσιν τῶν ἀ-
 ποριῶν του ἐπὶ θρησκευτικῶν θεμάτων καὶ μά-
 λιστα σήμερον ποὺ ἡ ἐποχὴ μᾶς σερβίρεται ἐν
 ἐκτάσει ὑπὸ ὕλιστῶν μετὰ κομμουνιστικὰ θέματα
 (ἀθεΐα, ὕλισμός, Μαρξισμός, ἀνυπαρξία ἀγίων
 κ.τ.λ.).

Εἶναι πράγματι τὸ μοναδικὸν ὄπλον διὰ κα-
 θε καλὸν χριστιανόν.

Τὰ περὶ Κύπρου ἄρθρα τῆς εἶναι τὰ ἐξῆς,
 ὡς κατωτέρω ἀναγράφομεν:

ΑΡΘΡΑ ΠΕΡΙ ΚΥΠΡΟΥ

Ἀββακοῦμ ὁ Ἀλαμᾶνος ὁ Κύπριος, ὑπὸ Κ.
 Κύρη μετὰ βιβλιογραφίαν.

Ἀβγασίδας Μονή, ὑπὸ τοῦ ἰδίου μετὰ βιβλιο-
 γραφίαν.

Ἀθυσῖνοι ἢ Ἰνδιάνοι, ὑπὸ τοῦ ἰδίου μετὰ βι-
 βλιογραφίαν.

Ἀγαθάγγελος ὁ Καλλιστράτου ὅστις καὶ ἦλ-
 θεν εἰς Κύπρον. Ἰπὸ τοῦ ἰδίου μετὰ βιβλιογρα-
 φίαν.

Ἀγαθάγγελος ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἀποκαλύ-
 ψεως, ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

Ἁγάπης Παναγία εἰς Βάβλαν, ὑπὸ τοῦ ἰδίου μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀγαπητικοῦ, Ἁγίου σπήλαιον, ὑπὸ Ἀνδρέου Μιτσιδῆ μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀγαπητικὴ Παναγία, φορητὴ εἰκὼν Χρυσολιτωσίσης Λευκωσίας, ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀγάπιος ὁ Ἀλαμᾶνος, ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀγαπίου, Χρῖστος ὑπὸ Ἀνδρέου Μιτσιδῆ.

Ἀγγελικίστου, Παναγίας, νιὰς Κιτίου τοῦ ἰδίου μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀγιοθνασίτης, Θεόδωρος, ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος Λευκωσίας ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀγρίδια, ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀγρίδια Ριζοκαρπάσου, ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν. Ἀναφέρεται εἰς ἔγγραφα καὶ χειρόγραφα ἀναφέροντα τὸ ὄνομα τοῦτο.

Ἀγοιδιώτισσα, Παναγία Λαπῆθου ὑπὸ τοῦ Κ. Π. Κύρρη. Ἐκτενὲς ἄρθρον μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀγοῦ Μεγάλου Μονή, ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη. Ἐκτενὲς ἄρθρον μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἁη-Γιῶργηδων Ἑπτὰ, σπήλαιον ὑπὸ Ἀνδρέου Μιτσιδῆ.

Ἀθανάσιος ὁ Ἀναγνώστης,

Ἀθανάσιος ὁ Πεντασχινίτης,

Ἀθανάσιος ὁ Χύτρων,

Ἀθανάσιος ὁ Α΄ Ἰακωβίτης,

Ἀθανάσιος ὁ Β΄ Ἰακωβίτης, ἅπαντα ὑπὸ τοῦ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀθανάσιος, Ἅγιος Χωρίων Λεμεσοῦ, ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν.

Αἰκατερίνης Ἁγίας Φυλακῆ εἰς Σαλαμίνα, ὑπὸ Ἀνδρέου Μιτσιδῆ μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀκανθοῦς Παναγία Περγάμου, ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἀκινδύνος, Γρηγόριος καὶ αἱ σχέσεις του μὲ τὴν Κύπρον ὑπὸ Κ. Π. Κύρρη μὲ βιβλιογραφίαν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω Κυπρίων συνεργατῶν, ἀναφέρονται εἰς τὴν Κύπρον καὶ οἱ ἑξῆς Ἕλληνες διανοούμενοι:-

Ἀρ. Πανώνης. Εἰς λ. Ἄδιος διάκονος καὶ μάρτυς, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπαρξίν εἰκόνας του εἰς Παναγίαν Ἀράκου τοῦ 1192. Εἰς λ. Ἀδαμάντιος, Περγάμου, ὅπου ἀναφέρεται ἐν ἐκτάσει εἰς τὴν ἐπίσκεψίν του ἐν Κύπρῳ καὶ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν λύσιν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος τῆς Κύπρου (1947), ἀφοῦ ἀπετέλει μέλος τῆς Ὄργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, μετὰ βιβλιογραφίας.

Η. Μ. Φερτός. Εἰς λ. Ἀγαθάγγελος ὁ Μυριανοῦσης, ὁ μετέπειτα Ἀγκύρας.

Δ. Σ. Λουκάτος. Εἰς λ. Ἁγία (τοπωνύμια), ἀναφερόμενος καὶ εἰς τὴν ὑπαρξίν του οὕταν ἐν Κύπρῳ, εἰς λ. Ἀγιοβασίλης, ἀγιοκέρι, ἁγιωνιστανινῶτο, Ἀκουφος ἅγιος, ἀναφῶν πλειστάκις τὴν Κύπρον.

Γ. Σωτηρίου. Εἰς λ. Ἁγίασμα, ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἁγιάσματα τῆς Σαλαμίνας.

Σωτὸς Χονδροπούλου. Εἰς λ. Ἁγίων βίοι, ὅπου ἀναφέρει γνωστὰ ἔργα τοῦ ἐν Ἀθήναις Κυπρίου λογοτέχνου Μελῆ Νικολαΐδη, καὶ ἀναφερόμενα εἰς βίους Ἁγίων.

Νικόλαος Παν. Παπαδόπουλος. Εἰς λ. Ἀγῶνος ἐφημέριοι, ἀναφῶν καὶ τὸν Κύπριον Θεόφιλον Θησέα.

Βασ. Ι. Καλαϊντζῆς. Εἰς λ. Ἄδωνις, Ἀκραία, Ἀκραίας Ἀφροδίτης ναός, ἀναφῶν πλειστάκις τὴν Κύπρον, μὲ τὰς σχετικὰς βιβλιογραφίας.

Ἰωάν. Χ. Κωνσταντινίδης. Εἰς λ. Ἀθανάσιος ὁ τοῦ Καρύδη ἐπίσκοπος Νικομηδείας (γεννηθεὶς τὸ 1755), Ἀθανάσιος ὁ Κασάβητης, ἐπίσκοπος Δημητριάδος, ἀμφότεροι Κύπριοι τὴν καταγωγὴν μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας.

Χ. Γ. Πατρινέλλης. Εἰς λ. Ἀθανάσιος ὁ ῥήτωρ, Κύπριος λόγιος τοῦ 16ου αἰῶνος μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας.

Στυλ. Γ. Παπαδόπουλος. Εἰς λ. Ἀκκίδας, Φραγκίσκος, ἀναφερόμενος πλειστάκις εἰς τὴν Κύπρον, ὡς ἦδη γνωρίζομεν παλὺ καλὰ τὴν δρᾶσιν του (Ἀκκίδα) ἐν Κύπρῳ, μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας.

Τέλος δέ, δημοσιεῖνται ἀνωθύμως τὰ ἄρθρα:- «Ἁγάπη» (περιοδικόν), Ἀγάπιος μοναχὸς Κύπριος (μετὰ βιβλιογραφίας), Ἀθανάσιος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου.

Ὀλόκληρος ὁ τόμος ἀποτελεῖται ἀπὸ 1248 (= 624) μεγάλας σελίδας πυκνοτυπωμένας καὶ μὲ ὠραιότατην ἐμφάνισιν, περιέχων καὶ ἐγχρόμους πίνακας.

Δὲν θὰ ἦτο, κατὰ τὴν γνώμην μας, ὀρθότερον ὅπως ἡ Διευθύνσις τῆς ἀνωτέρω Ἐγκυκλοπαιδείας, ζητήσῃ τὴν ἀρωγὴν καὶ ἄλλων Κυπρίων, οἵτινες καὶ θὰ ἀπέστελλον εὐχαρίστως τὰς συνεργασίας των, πράγμα τὸ ὅποιον κάμνουν καὶ αἱ τοῦ ἐξωτερικοῦ Διευθύνσεις τούτων σοβαρῶν ἔργων;

ΜΥΡΩΝ Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Ἡ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Ὀυῖλλια μ Σαρογιάν: Ἐ ἐσεῖς ἐκεῖ, ἔξω, τηλ. σκην. κ. Γ. Μιτσιδῆ.

Τὸ ἔργο «Ἐ ἐσεῖς ἐκεῖ ἔξω» εἶναι ἓνα πολὺ στατικὸν ἔργο. Θάταν πολὺ δύσκολο νὰ τὸ ἀνεχόσουν στὴ σκηνή. Εἶναι ἐπὶ πλέον ἔργο τοῦ τύπου «ἀμερικανικὰ γκαγκστερικά», πού τὰ παραχορτάσαμε, παρόλο πὺ ἔχει κάποια προβληματισμὸ. Πολλοὶ θεωροῦν τὸ ἔργο αὐτὸ ὡς τὸ καλύτερον ἀπὸ τὰ μονόπρακτα τοῦ ἀμερικανισοῦ αὐτοῦ συγγραφέα, γιὰτὶ μέσα σ' αὐτὸ εἶναι ἄλοφάνερη ἡ πρόθεσις νὰ δειχθῇ ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου (προπαντὸς τοῦ ἀνθρώπου σ' αὐτὴ τὴν Μεγάλῃ Ἠπειρῷ) νὰ βρῇ κάποια ἀνταπόκριση σ' ἓνα συνάνθρωπό του, ἀ-

νάγκη βασική και ανθρώπινη.

Τό ξργον όμως αυτό έδωσε ευκαιρίες να δοκιμαστή ο σκηνοθέτης. 'Ακόμα μās έδωσε την ευκαιρία να δούμε πō καθαρά τις δυνατότητες τής τηλεοράσεως. 'Ο κ. Μιτσίδης χρησιμοποίησε τους φακούς του με πολλή επιδεξιότητα και κατάφερε να δοθῆ κίνηση και ποιικιλία στο στατικό αυτό έργο: 'Η τοποθέτηση επίσης τών σκηνακῶν — πὸν θύμιζαν βέβαια παρόμοια τοῦ αμερικανικοῦ κινηματογράφου — μās δημιουργοῦσε τὴν ἀτμόσφαιρα μυστηρίου και ἀγωνίας. Σ' αυτό έχει συμβάλει ἡ χρησιμοποίηση κατάλληλης μουσικῆς και τοῦ ἐμφῆ τής ἡχοῦς.

Οἱ ἐρμηνεῖες τοῦ κ. Α. Ζεμπύλα και τής κ. Πίτσας 'Αντωνιάδου έχουν κερδίσει πολύ με τὴν συχνῆ χρησιμοποίηση τοῦ close up. 'Ακριβῶς ἡ χρησιμοποίηση αὐτῆ τοῦ close up δείχνει τὴν πρόθεση τοῦ σκηνοθέτη να δώσει ευκαιρίες γὰ να προβληθῆ ἡ ἐσωτερικότητα με τις ἐκφράσεις τοῦ προσώπου. Πάντως δ κ. Ζεμπύλας ὑπῆρξε λιγάκι περισσότερο ἀπ' ὅ,τι πρέπει ὑπερβολικός.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Μαρσέλ Πανιόλ: «Οἱ Ἐμποροὶ τῆς Δόξας», ΟΘΑΚ, σκην. κ. Θάνου Σακέττα.

Τὸ δράδι τῆς 22 Νοεμβρ. δόθηκε ἀπὸ τὸν Ο.Θ.Α.Κ. ἡ θεατρικῆ «πρώτη» τοῦ ἔργου τοῦ Γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ Μαρσέλ Πανιόλ «Οἱ Ἐμποροὶ τῆς Δόξας». Τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι μὴ πολὺ καυστικῆ πολιτικῆ ἀλλὰ στὸ βάθος ἀντιπολεμικῆ και ἀντιφασκικῆ σάτιρα. Μὴ σάτιρα ὄχι ἐπιφάνειας, ἀλλὰ βάθους. Εγγυώνων με τέτοιο τρόπο τὴν πραγματικότητα, πὸν καθιστᾷ πολὺ ἀπλῆς και ἀντιληπτῆς τις αἰτίες πὸν δημιουργοῦν τις καταστάσεις γὰ να τις σατιοῖση. Εἶναι ἕνας πολὺ δυνατὸς συγγραφέας ὁ Μαρσέλ Πανιόλ.

'Η σάτιρα εἶναι ἀνθρώπινη ἐκδήλωση και ὡς ἐκ τοῦτου ἄμεσα συνδεδεμένη με τὸ κοινωνικό περίγυρο. Γιαυτό και δὲν μπορεί παρὰ να εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς τῆ φύση ρεαλιστικῆ, πολὺ ρεαλιστικῆ και να 'χη σχέση με τὴν ἐπικαιρότητα. Με τὴ σάτιρα ὁ συγγραφέας ἐναλοθετῆ στὴν ἀνατομικῆ τράπεζα τὴν κοινωνία και παίρνει στὰ χέρια του τὸ νυστέρι. 'Ανακνεὶ προβλήματα, φανερώνει αἰτίες, φέρνει στὸ φῶς γεγονότα, συγκεκριμενοποιεὶ ιδέες και ἀντιλήψεις, καθρεφτίζει ἔντονα τις πίκρες, τις ἀγωνίες, τοὺς καημούς, τὰ βασάνα και τις ἐπιθυμίες και προσδοκίες τῶν ἀτόμων και τῶν λαῶν, κάνει ὑποδείξεις, κριτικῆ και ἔλεγο πάνω στὶς πράξεις, ἀνοίγει τὰ κλειστὰ σὲ πολλοὺς μάτια γὰ να δοῦν και κινηθοῦν και σκεφτοῦν και φτάσουν σὲ συμπεράσματα.

Με τὴν ὑπερβολῆ και τὴν ἐπικαιρότητα, ἐπηρεάζει ἀφάνταστα τὸν ἀνθρώπο και σὲ πλατύτερα στρώματα τὸ κοινό, γιατί εἶναι στοιχεῖα πὸν δίνουν λαϊκότητα στὸ κομικό. Μὴ καλὰ ἀρχιτεκτονημένη και σὲ βάθος θεμελιωμένη σάτιρα, γίνεται ἕνας μαγικὸς καθρέφτης ὅπου οἱ καλοντυμένους κυρίες και κύριοι αἰσθάνονται ξα-

φνικά ν' ἀπογυμνώνονται ἀπ' ὅλα τους τὰ στολίδια και τὴν προσωπίδα και να φαντάζουν τόσο γελοιοὶ και καμμιὰ φορὰ τραγικά ἔνοχοι και ὑπεύθυνοι. Δὲν θέλουν βέβαια να τὸ πιστέψουν πὸς τὸ εἶδωλο στὸν καθρέφτη εἶναι τὸ δικό τους: τοῦ διπλανοῦ τους εἶναι. Γυρίζουν τὰ κεφάλια στὸ διπλανό τους και δοξάζουν τὸ Θεὸ πὸν εὐτυχῶς οἱ ἴδιοι δὲν εἶναι τόσο γελοιοὶ.

Καλῆ ἡ σάτιρα. 'Εκεῖνο ὅμως πὸν θὰ ἤθελα να πῶ, εἶναι ὅτι γὰ ὅλα τὰ κεφάλια, δὲν κάνει τὸ ἴδιο φέσι. Δηλ. «Οἱ Ἐμποροὶ τῆς Δόξας» εἶναι ἴσως τὸ μόνο ἔργο πὸν δὲ θὰ 'πρεπε ν' ἀνεβασθῆ ἀπὸ τὸν Ο.Θ.Α.Κ. σήμερα. Ὅστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, μπορεί.

Πολλοὶ, ἴσως να ποῦν πὸς εἶναι θαῦμα ἐπικαιρότητας. Θὰ γελᾶσουν μάλιστα με τὴν καρδιά τους γὰ τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο γελοιοποιοῦνται πάνω στὴ σκηνῆ οἱ σημερινοὶ Μπασελέ. Οἱ ὑπεύθυνοι ὅμως τοῦ Ο.Θ.Α.Κ. δὲν θὰ 'πρεπε να γελᾶσουν, μὰ να σοβαρευτοῦν και ν' ἀναλοισθοῦν τις εὐθύνες τους. Για τοὺς Γάλλους τοῦ 1924 ἦταν ἕνα εὐπεπτό φαγητό. Γράφτηκε τὸ ἔργο γιατί ἦταν ἀνάγκη να γραφτῆ. Ἦσαν ἀρεκετὰ ὄμοιοι γὰ να τὸ δεχτοῦν και να τὸ χαροῦν αἰσθητικά. Ἐμεῖς ὅμως, ὄχι. Ἄς δοῦμε τὴν ὑπόθεσή του:

Σὲ μὴ μικρῆ πόλη τῆς Γαλλίας, ἕνας ὑπάλληλος τῆς Νομ. οἰκίας πὸν γὰ χρόνια εἶναι παραγκωνισμένος ἀπὸ τὸ διευθυντῆ του, ξαφνικά γίνεται ὁ ὑπάλληλος πὸν πρέπει να τὴν τῆς μεγαλύτερης προσοχῆς — να γίνῃ τμηματάρχης πρέπει. Ἐξω, ἡ κοινωνία τὸν τιμᾷ και τὸ σέβεται και τὸν κάνει και Πρόεδρο τοῦ Συλλόγου τῶν συγγενῶν τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου. Κι ὅλα τοῦτα, γιατί εἶχε ἕνα γιὸ πὸν σκοτώθηκε στὸν πόλεμο. Εἶναι πὰ ὁ πατέρας ἐνὸς ἥρωα. Εἶναι ἕνα σύμβολο. Ἐνα τέτοιο σύμβολο ὅμως εἶναι πὸν χρειάζονται ἐκεῖνοι πὸν δὲ θὰ λείψουν ποτὲ ἴσως ἀπὸ τὴν κοινωνία: Οἱ ἐπιτήδειοι καιροσκόποι και οἱ πολιτικά φθαρμένοι. Αὐτοὶ πὸν εἶναι δυνατοὶ και ὅλο θάρρος και ἀπορασιδικότητα γὰ να κάνουν τὸ κακό και να καταπατήσουν κάθε ἠθικῆ και δικαιο στὴν εἰρηνικῆ κοινωνία και ἀδύνατοι και δειλοὶ και ἀναποφάσιστοι στὸν πόλεμο ν' ἀγωνισθοῦν γὰ τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια και τις ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ μὴ τέτοια ὀμάδα παρασφρατα, στὴν ἀρχὴ ἀσύνειδα, ὁ Μπασελέ πὸν εἶναι ὁ πατέρας τοῦ ἥρωα, και κατεβαίνει στὴν πολιτικῆ. Ἐκθέτει ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ στὸ συνδυασμὸ πὸν φέρει τὸν τίτλο «Συνδυασμὸς τοῦ ἡρωικοῦ λοχία Μπουλασάν». Τρεῖς μέρες ὅμως πρὶν ἀπὸ τις ἐκλογές, φαίνεται πὸς ὁ συνδυασμὸς θὰ χάσει. Κι ὁ Μπασελέ ἔχει πάρει τὴ ψυχολογία τοῦ λαοσπῆρα. Μὰ περισσότερο μέσα του ἔχει ριζώσει τ' ὄνειρο τῆς δόξας. Κινδυνεύουν λοιπὸν ἡ ὀμάδα και τὴν τῆς τῆς κ' ὁ Μπασελέ τ' ὄνειρό του. Γιαυτό, ἀποφασίζουν να κάνουν μνημόσυνο πάνω ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ «ἡρωικοῦ λοχία Μπουλασάν». Ὁ κόσμος εἶναι και καρδιά. Θὰ συγνηθῆ ἀπὸ τὸν ἀνάλογο με τὴν περὶοταση και τὸ σκοπὸ ἀρχιτεκτονημένο λόγο τοῦ Μπασελέ. Ὅμως, τώρα,

ύστερα από έννια χρόνια θανάτου, παρουσιάζεται ολοζώντανος ο ήρωικός λοχίας αφού δραπέτευσε από ένα άσυλο φρενοπαθών όπου ήταν κλεισμένος γιατί είχε χάσει τη μνήμη του. Το σπίτι του τὸ βρίσκει ἀλιώτικο. Ἡ γυναίκα του ἔχει παντρευτῆ, ὁ πατέρας του τὸν προτιμᾷ νεκρὸ γιατί ἔτσι ζωντανὸς θὰ τοῦ χαλάσει τὰ σχέδια καὶ θὰ προκαλέσει τὴν πολιτικὴ του ἥττα. Καὶ μονάχα ἡ ξαδέρφη του Ὑθὼν τὸν υποδέχεται μ' ἐνθουσιασμὸ καὶ ἡ χαρὰ της εἶναι ἀληθινή γιατί τὸν ἀγαπᾷ. Ἐ, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα εἶναι πὸ τὸ ἔργο καταντᾶ ἀνυπόφορο καὶ ἀνανταπόκριτο πρὸς τὸ ψυχικὸ καὶ πρὸς τὸν πρῶτο μὲν ὁ Μπασελέ θγαίνει ἐπιτέλους βουλευτῆς καὶ ὕστερα γίνεται ὑπουργός. Ὅσο ὅμως προχωρεῖ στὰ ἀξιώματα, τόσο ἡ δόξα τὸν κυριεύει. Γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸ ὑπουργικὸν, θέλει νὰ πείσει τὸ γιό του πὸς πρέπει ν' ἀλλάξει ὄνομα, νὰ τὸν παντρεύῃ θέλει μὲ τὴν Ὑθὼν καὶ νὰ τὸν διορίσῃ ἀνώτερο ὑπάλληλο σὲ ὑπουργεῖο γιὰ νὰ τὰ «οἰκονομήσῃ».

Καὶ βλέπουμε τὸν κ. Χρῆστο Ἐλευθεριάδη νὰ καθιδρώνῃ πάνω στῆ σκηνὴ γιὰ νὰ μᾶς πείσει γιὰ τὸ ρόλο του.

Μά, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τόσο πολὺ βρισκόμαστε ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα;

Εἶπαμε στὴν ἀρχὴ πὸς ἡ σάτιρα ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἐπικαιρότητα ποὺ εἶναι ἡ πραγματικότητα. Εἶναι ὅμως αὐτὴ ἡ πραγματικότητα στὸ νησί μας; Εἶδατε κανένα πατέρα κανενὸς ἡρώα μας νὰ θέλῃ νὰ ἐκμεταλλεῖται πολιτικὰ τὸ θάνατο τοῦ γιοῦ του; Ὅταν εἶδα στῆ σκηνὴ τὸν κ. Ἐλευθεριάδη νὰ φωνασκῆ, ἔφερα στῆ μνήμη μου τοὺς γονεῖς τῶν ἡρώων μας: λίγο κυρτωμένους ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ θανάτου τοῦ γιοῦ τους, θλιμμένους, ὅμως καρτερικοὺς καὶ ἐθνικὰ ἀξιόπρεπους· κι' ἔνωσα ἀηδία γιὰ τὸ ἔργο.

Τὸ ἔργο αὐτό, εἶναι μιά προσβολὴ καὶ ἀσέβεια πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν ἡρώων μας. Τόσο γρήγορα τοὺς ξεχάσαμε; Μὰ τὰ δάκρυά τους ἀκόμα δὲ στέγνωσαν καὶ τὸ χῶμα τῶν τάφων τῶν παιδιῶν τους εἶναι νοπὸ. Ἐχομε ἄραγε τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς σατιρῶσουμε; Κι ἂν τὸ ἔχομε εἶναι τέτοιοι ποὺ νὰ τοὺς ἀξίζει; Νομίζω πὸς οὔτε τὸ δικαίωμα ἔχομε καὶ οὔτε εἶναι τέτοιοι ποὺ τοὺς ἀξίζει νὰ τοὺς σατιρῶσουμε. Κι οὔτε θ' ἀνεχθοῦμε, ἐμεῖς τουλάχιστο π' ἀγωνιστήκαμε καὶ περάσαμε ἀπὸ ἕνα σορὸ κινδύνους καὶ βασανιστήρια, νὰ γελοιοποιῶνται μὲ τέτοιο τρόπο οἱ γονεῖς τῶν συναγωνιστῶν μας καὶ νὰ καταπατοῦνται καὶ θίγονται σύμβολα καὶ ἠθικὲς ἀξίες γιὰ τίς ὁποῖες μοχθήσαμε καὶ μοχθοῦμε. Τουλάχιστο, τώρα ποὺ εἶναι εἰρηνικὴ περίοδος, νὰ προσπαθήσουμε ὅλοι πρέπει γιὰ τὴν πολιτικὴν ἀνοδο τοῦ νησιοῦ μας ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του. Αὐτὸ εἶναι χρέος μας. Καὶ τὸ θέατρο εἶναι ἕνας τρόπος· ὁ καλύτερος. Ὅχι νὰ γίνεται στὰ χέρια μας ἀρνητικὸ. Γιατί, τὸ ἔργο αὐτό, γιὰ τὴν ὄρα εἶναι ἀπισθητικὸ. Οἱ δύο πρῶτες πράξεις, πὸς πὸς μποροῦν ψηλά-χαμηλά νὰ σταθοῦν. Ἡ τρίτη ὅμως δὲ θὰ ἔβρεπε νὰ στηθῆ σὲ Κυπριακὴ σκηνή. Δεῖ εἶμαι ἄνθρωπος μὲ κλειστοὺς ὀρίζοντες. Οἱ ἀντιλήψεις μου

εἶναι πολὺ πλατειεῖς καὶ εἶμαι πολὺ φιλελεύθερος καὶ σέβομαι τὴν ἐλευθερίαν σὰν ἐκδήλωσὴ ζωῆς καὶ πολιτισμοῦ ὅμως ἔτσι ἀνεβάζουμε τὸν πολιτισμὸ μας; Ὅποιοι τὸ νομίζει καὶ μπορεῖ νὰ πῆ ναί, σκέφτεται ἐρήμην τῆς πραγματικότητος. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἀνανταπόκριτο πρὸς τὴ ψυχολογία καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ.

Στὸ σύνολό του, εἶναι ἀποτυχημένο. Προπάντων ἡ σκηνοθεσία. Φαίνεται πὸς ὁ κ. Σακέττας μπορεῖ νὰ κἀνῃ τὴ δουλειὰ του μὲ πλάτος. Σ' ἐκεῖνα μὲ βάθος, εἶναι ἐκδηλῆ μιά ἀδυναμία του. Εἶναι πολὺ ἄσχημα δοξαγμένο. Μισοδιδασμένο θὰ ἄλεγα. Στὶς δυὸ πρῶτες πράξεις ποὺ ἡ σκηνὴ ἦταν στεναχωρη, οἱ ἠθοποιοὶ ἀντὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ κρατᾶνε τ' ἄκρα, μαζεύοντουσαν στῆ μέση καὶ ἔτσι εἶχαμε μπροστά μας ἕνα «μπουλούκι» καὶ ὄχι ἠθοποιούς. Κι ἦταν φορὸς πάλι ποὺ οἱ ἠθοποιοὶ στέκονταν ὁ ἕνας πλάι στὸν ἄλλο, σὲ μιά σειρά λὲς καὶ στεκόντουσαν μπροστά σ' ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα. Μὰ τελοσπίντων, αὐτοὶ εἶναι στοιχειώδεις κανόνες αἰσθητικῆς καὶ περισσότερο πρακτικῆς τῆς σκηνῆς. Ὅταν οἱ ἠθοποιοὶ εἶναι ὁ ἕνας πλάι στὸν ἄλλο, γιὰ νὰ γίνῃ ὁ διάλογος, πρέπει νὰ στοῖθουν τὰ κεφάλια τους. Ἐνῶ, πρέπει νὰ εἶναι σὲ μιά διάταξη τριγωνικὴ γιὰ νὰ εἶναι ὁ ἕνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο.

Γιὰ τοὺς ἠθοποιούς δὲ θὰ μιλήσω γιατί πάει πολὺ. Θὰ μοῦ δοθῆ εὐκαιρία σ' ἄλλο ἔργο. Πάντως, θὰ ἤθελα νὰ ξεχωρίσω τὴν Κυπροῦλα Εὐαγγελίδου σὰν Κα Μπασελέ, τὸ Χρῆστο Ἐλευθεριάδη στὸ ρόλο τοῦ Μπασελέ, τὸ Χάρι Παναγιώτου καὶ τὸ Χρῆστο Παπαδόπουλο.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΛΑΖΑΡΟΥ

Ἰ ρ β ι γ κ Σ ὄ σ ο υ : Ὅμορφος κόσμος, «Ἐλεύθερο Κυπριακὸ Θέατρο», σκην. Μόνικας Βασιλείου.

Τὰ δυνατὰ ἔργα χρειάζονται δυνατοὺς ἐρμηνευτῆς, ζυμωμένους στὸ θέατρο, μὲ μόρφωση καὶ ἐσωτερικότητα. Ἡ ἐρμηνευτικὴ δὲν εἶναι τίποτε τὸ ἐξωτερικὸ ποὺ τὸ μαθαίνει καὶ τὸ ἐφαρμοζεῖς μηχανικὰ σύμφωνα μὲ εἰδικούς τυφλοσύρτες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἕνα ἐπαγγελματικὸ θέατρο (ἔστω κι' ἂν δὲν ἔχη ἔμπροσθα θεατρῶν) δὲν μπορεῖ νὰ παραβλέψῃ τὸν κίνδυνο τῶν ἀποτυχιῶν. Τὸ ἐπιχορηγούμενο θέατρο ἢ τὸ πειραματικὸ ἀσφαλῶς θὰ σκεφτῆ τὴν ἀποτυχία, ἀλλὰ τὴν ἀποτυχία στὸν καλλιτεχνικὸ τομέα καὶ πολὺ λιγώτερο στὸν οικονομικὸ (ἀπὸ ἀρχὴ βασικὴ τοῦ ἐπιχορηγούμενου καὶ τοῦ πειραματικοῦ εἶναι ἡ οικονομικὴ ζημιὰ). Τὸ ἐπαγγελματικὸν ὅμως (καὶ συνήθως στὸν τόπο μας αὐτὸ ἔχει ὡς κεφάλαιο τό... μεροκάματο τῶν ἠθοποιῶν καὶ κάτι ἀόμμαντες πιστώσεις ἀπὸ κομποδέματα) ὀφείλει νὰ ὑπολογίξῃ στὸ πρῶτο ἐπίπεδο καὶ νὰ... τρέμῃ τὴν ἀποτυχία μὲ τίς οικονομικὲς ἐπιπτώσεις της. Συνεπῶς πρέπει στὸ διάλεγμα τοῦ ἔργου νὰ ἔχη ἴση ἂν ὄχι καὶ πὸς βαρεῖα σημασία καὶ ἡ ἐμπορικότητά του. Ἐπὶ πλέον, τὸ ἔργο πρέπει νάχη λιγώτερες

οικονομικές επιβαρύνσεις, να σκηνοθετητά εύκολότερα και να μαθαίνετα εύκολότερα, ιδίως σε λιγομειζ θιάσους, που δεν διαθέτουν εύκολιες γιά δεύτερο κλιμάκιο.

Με βάση τή ανωτέρω παρακολούθησα τή έργο τού «Έλευθέρου Κυπριακού Θεάτρου» «Όμορφος Κόσμος» τού Ίοβιγκ Σόου. Καί όμολογώ πώς ή έπιλογή τού άμερικανικού αυτού έργου μπορεί να μή ήταν έξαιρετική, αλλά ήταν πολύ καλή μέσα στις έρμηνευτικές δυνατότητες τού συγκροτήματος και τής προσληπτικότητα τού κυπριακού θεατροφιλου κοινού. Τό έργο αυτό έχει τόν άμερικανικό τύπου γκαγκστερικό πυρήνα, αλλά καλά μεταφερόμενο στη σκηνή με πολύ σκηνηκή οικονομία, έκτός από τή σκηνή τού δημόσιου λουτρού που (ίσως από σκηνοθετική άμέλεια), ήταν μά παραφάνια.

Η σκηνοθέτιδα Μόνικα Βασιλείου έδωσε ένα έργο που πραγματικά έτρεχε, χωρίς άκροβατισμούς (μήτε τού άμερικανικού τύπου), έκτός από τή σκηνή τού χαμάμ (όπως άνεφερα) κι' όπου δε δόθηκε κανένα... πνεύμα παρ' όλη τήν πολύ κακή πρόθεση να δείχτη (με μισότρελλο) τή κακή τού άμερικανικού καπιταλιστικού συστήματος. Οι ήθοποιοί Νικιάς και Κωστάντης ήταν πολύ καλοί στο ρόλο τους, μελετημένοι, λιτοί. Έπίσης καλός, κάτι άνάμεσα γιάγκαστερο και σημερινού τέντυ-μπόυ, ό Χρυσόχος. Σε δεύτερη μοίρα έρχονται οι άλλοι ήθοποιοί, με πλήρη άποτυχία όλων στην σκηνή τού χαμάμ. Θα λέγαμε πώς ή Έλλη Κυριακίδου έκαμε άξιεπαινες προσπάθειες' δεν ήταν όμως στο ρόλο που τής ταιρίαζε. Άρκετά καλή στο ρόλο της ή Κραναή είχε δημιουργήσει σαφώς τόν τύπο τής νευρικής και άνυπαθητικής γυναίκας.

Τό σκηνηκό τού Λώνια Εύθυβοόλου στο λιμάνι είχε μά πολύ άπλή γραμμή με ώραιους συνδυασμούς χρωμάτων. Τά σκηνηκά με ριντώ και δυό τρεις καρέκλες είναι κατώτερα από κάθε κρίση. Νοιώθουμε πώς τά έχουν επιβάλει οικονομικοί λόγοι παρά αισθητικοί.

Κ: ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ Κ. ΠΙΛΑΒΑΚΗ

Άξ. Κύριε,

Σχετικώς με τήν μελέτη τού άξ. κ. Κώστα Α. Πηλασάκη σχετικά με τήν πείνα στην Κύπρο (1870-74), ή όποια έδημοσιεύθη εις τήν περασμένο τεύχος τής «Πνευματικής Κύπρου» θα ήθελα να προσθέσω τή ακόλουθα κατόπιν διηγήσεως τής μητέρας μου και τού πάππου μου Χριστοδούλου Στυλιανού, 75 έτών, εκ Μεσάνων Πάφου:

Κατά τήν ως άνω περίοδο οι Τούρκοι τού γειτονικού χωριού Άγιοι Ίωάννης κατέβησαν στα Μέσανα και με τή ζόρι άρπαζαν από τούς χριστιανούς τή σιτάρι τους, τή ψωμιά τους, τή λάδι τους. Οι Χριστιανοί γιά τή προσφάξουν τή σιτάρι τους, τή τοποθετούσαν μέσα στα πιθάκια. Μέσα έβαλλαν

και κομμάτια λαφύρι γιά να κάνουν τούς Τούρκους να φηδιάζουν τή λερωμένο σιτάρι!

Υπήρξαν περιπτώσεις που Τούρκοι άφδιάζαν και δεν έπαιρναν τή πολύτιμο προϊόν. Τές περιπτώσεις φορές φορές πέτασαν μακριά τή λαφύρι και γέμιζαν τή σακκιά τους σιτάρι και έφευγαν.

Σε μά τέτοια έπιδρομή τών Τούρκων τού Άη-Γιαννιού έτυχε ή γαγιά τής μητέρας μου, Άνω, τή όνομά της, που ήτο πραγματική άνδρογυναίκα, και ξεφούρνιζε τή ψωμιά από τόν φούρνο.

Η μυρωδιά τών ροδοκόκκινων ψωμών είχε τραβήξει τήν προσοχήν μιας τέτοιας ομάδας από 4-5 Τούρκους και ήλθαν να τής άρπάξουν τή ψωμιά από τής «μονοθούπτες». Τότε ή άνδρογυναίκα αυτή πήρε τή κοντάρι τού φούρνου τόν χέρι και τούς έβαλε μπροστά. Τούς κτύπησε και τούς έριξε έξω τού έσπορτιού.

Η άνδρογυναίκα αυτή κατήγεται από κάποιο παλληκάρι επί Τουρκοκρατίας που έλέγετο Ματίμάρης. Τό Ματίμάρης ήτο τίτλος. Είχε τή δικαίωμα να εισπράττει τούς φόρους ώριμαμένων χωριών.

Ό έν λόγω Ματίμάρης άπέκτησε τόν τίτλο αυτό, γιαντί με τήν παλληκαρία του είχε σώσει κάποτε από θέβαιον πνιγμό κάποιο Τούρκο Μπέη που θα έπνίγεται καθάλα στην μούλα του ένψ περνούσε τόν ποταμό «κατεβασμένο».

Παρακλάδι τής ως άνω οικογενείας τών Ματίμάρηδων είναι και οι Ματίμάρηδες τής Κυθρέας.

Έπίσης σχετικά με τήν πείνα τήν έποχήν εκείνη είναι και ή λεγόμενη «ψευτόσουπας» που έκαναν οι μητέρες. Τηγάνιζαν στην χύτρα λίγο λάδι με κομμένο κρεμμύδι και γέμιζαν μετά τήν χύτρα με νερό και ίχνη λουθάνας ή φακής. Όταν έβραζε τή νερό ή «σουππά» ήτο έτοιμη! Τά παιδιά έπαιρναν από ένα κουτάλι και ώρμούσαν με λαιμαργία να κορέσουν τήν πείνα τους στην μεγάλην «τσιάρτα» (γαβάθα) τής ψευτόσουπας.

Διατελώ μετά τιμής,

ΓΛΑΥΚΟΣ Π. ΒΙΟΛΑΡΗΣ

Χούλου-Πάφου 10.12.1962.

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΕΣ

Άγαπητή σύνταξι,

Σάς παρακαλώ να μου παραχωρήσετε λίγο χώρο στο περιοδικό σας, τήν περιοδικό που από καιρό άγωνίζεται άνυστερόβουλα γιά τήν άνοδο και προκοπή τού τόπου μας, γιά να εκθέσω τής πιο κάτω άπόψεις κι' εισηγήσεις μου γιά ένα φλέγον και ζωτικό θέμα.

Από τής έπισκέψεις μου στις δυό τελευταίες εκθέσεις ζωγραφικής που έγιναν στο ΛΗΔΡΑ ΠΑΛΑΣΣΑ κι' από κουβέντες που έκανα τόσο με τούς καλλιτέχνες, όσο και με πολλούς φίλοτεχνους έπισκέπτες, διεπίστωσα με άφορη λύπη ένα μεγάλο κενό που υπάρχει, τήν έλλειψη δηλ. μιας μόνιμης κοινοτικής Πινακοθήκης.

Οι επανειλημμένες εισηγήσεις κι' έκκλήσεις τών καλλιτεχνών στις άρμόδιες Άρχές δυστυχώς ως τώρα δεν είχαν καμιά άνταπόκρισι, κι' αυτό είναι τή πικρό παράπονό τους.

Είναι σ' όλους γνωστό πώς ή όργανωση μιας έκθεσης προϋποθέτει έξοδα και ταλαιπωρίες. Άν κρίνουμε δε από τήν άνταπόκρισι τών λιγοστών φιλοτεχνών που αγοράζουν ζωγραφικούς πίνακες, θα δούμε πώς στο τέλος οι ζωγράφοι μας, πουναι συνήθως φτωχοί βιοπαλαιστές, βγαίνουν ζημιωμένοι οικονομικά κι' ήθικά. Άποτέλεσμα, ή άπογοήτευσι κι' ή πίκρα να φαλιάζουν στις εαίσθητες ψυχές τών καλλιτεχνών μας κι' ή καλλιτεχνική και πολιτιστική άνάπτυξη τού τόπου μας να πωσοδρομή άνεπανόρθωτα.

Γιὰ ν' αποφύγουμε δια αὐτὰ πρέπει νὰ δώσω, με ἔγκαυμα μὰ νέα ὤθησι στὴν ἐκπολιτιστικὴ ἀνοδο ποὺ παρατηρεῖται τώρα τελευταία στὸν τόπο μας, κ' αὐτὸ θὰ τὸ πετύχουμε, σὰν πρῶτο βήμα, μὲ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς Κοινοτικῆς Πινακοθήκης στὴ Λευκωσία.

Μήπως δὲν εἶναι ὑποτιμητικὸ νὰ ὑστερεῖ ἡ Πρωτεύουσα ἀπὸ τὴν Λεμεσό κ' Ἀμμόχωστο ποὺ ἔχουν ἀπὸ καιρὸ ἰδρύσει τέτοιαι;

Θεωρῶ τελείως ἄσκοπο ν' ἀπαριθμῶ σ' αὐτὸ τὸ σημείωμα τὰ ὄφελι ποὺ θὰ προκύβουν ἀπὸ τὴν ἴδρυσιν μιᾶς τέτοιας Πινακοθήκης. Ἡ διαπίστωσι ἀπλῶς πὼς ὑπάρχει αὐτὸ τὸ κενὸ πρέπει νὰ ἐμβάλῃ σὲ σκέψεις τοὺς ἀρμοδίους, γι' αὐτὸ, ἐκ μέρους πολλῶν καλλιτεχνῶν, ὑποβάλλω θερμὴν παράκλησιν στὸ Γραφεῖο Πνευματικῆς καὶ Ἐκπολιτιστικῆς Ἀνάπτυξης, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι τὸ πῶ ἀρόδιο Τιμῆμα τῆς Κυβέρνησης, κ' ἐπαίειαιμια στὸ φιλοπρόδοιο πνεῦμα τοῦ προὔσταμένου τοῦ Γραφείου, κ' ἐλπίζω πὼς ἡ παροῦσα μου ἐκκλησίαι θὰ εἰσακουσθῇ κ' ἔτσι νὰ προστεθῇ ἀκόμη ἓνας κρῖκος στὴ μακρὰ ἄλυσιν τῶν πολλῶν ἐκπολιτιστικῶν ἔργων ποὺ μέχρι σήμερα ἐπέτελεσε.

Φτάνει νὰ ὑπάρξῃ κατανόησι καὶ θέλησι.

ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Λευκωσία, 11.12.62.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΤΡΙΑΚΟΣΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ PASCAL

Τὸ ὄνομα τοῦ Blaise Pascal κατέχει μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὸν τομέα τῶν πνευματικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἐπιτεύξεων τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ. Ὁ Pascal ὑπῆρξε ἓνα πολυσύνθετο ἀκτινοβόλο πνεῦμα ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν γεωμετρία, τὴν φυσικὴ καὶ τὴν φιλοσοφία καὶ ὑπῆρξε συνάμα ὁ ἐφευρέτης τῆς πρῶτης ἀθροιστικῆς μηχανῆς καὶ ὁ συγγραφεὴς ποὺ ἔθεσε τὴν προσωπικὴ του σφραγίδα πάνω σὲ μιὰ δολοκλήρη ἐποχὴ τῆς Γαλλικῆς λογοτεχνίας, τὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ XIV.

Ἡ καταπληκτικὴ σὲ δυναμισμό εὐγλωττία του ποὺ ἔφτανε τὰ ὄρια μιᾶς καρτερῆς εἰρωφίας στὶς Lettres Provinciales καὶ ἐκδηλωνόταν σ' ὅλη τῆς τὴν μεγαλοπρέπεια στὸ ἔργο του Les Pensées, καὶ ποὺ χτυποῦσε ἀδυσώπητα ὅταν καταπιανόταν μὲ τὴν μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ ἐπανεύρῃ τὴν τρυφερότητά τῆς στὸ Le Mystère de Jésus, συχνὰ εὗρισκε τὴν ἐκφρασὴ τῆς σὲ τέτοιαι ἀποφθεγματικῆς ἀλήθειες σὰν τίς πὺ κάτω: «Ἄν ἡ μῦθ τῆς Κλεοπάτρας ἦταν πῶ μικρὴ ἢ ὄνη τοῦ κόσμου θάταν διαφοροετικῆ». «Ἡ σιγὴ τοῦ ἀπειροῦ μου προκαλεῖ φόβικ». Θὰ μπορούσε νὰ λεχθῇ πὼς ἡ ζεῦνα τοῦ διαστήματος πάει νὰ δώσῃ μιὰ ἀπροσδόκητη ἐρμηνεία στὴν δευτέρη ἀπὸ τίς πῶ πάνω ἀλήθειες.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΘΑΪΜΑ

Στὴν πραγματικότητα, οἱ ἀντιπρόσωποι ποὺ συγκεντρώθηκαν ἀπὸ δεκατέσσερις χῶρες τελευταία στὴν γενέτειρά του Clermont-Ferrand, δὲν συναντήθηκαν γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν Pascal,

τὸν συγγραφεὴ τοῦ Les Pensées ποὺ τελικὰ ἀποτραβήχθηκε στὸ Port-Royal, ἀλλὰ γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν Pascal, τὸν ἐπιστήμονα, καὶ γι' αὐτὸ χρειάστηκε νὰ συγληθοῦν τέσσερα τοῦλάχιστον ξεχωριστὰ συνέδρια γιὰ νὰ περιλάβουν τοὺς εἰδικούς ὄλων τῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης μὲ τοὺς ὁποίους ἀσχολήθηκε ὁ Pascal.

Ὁ Blaise Pascal ἔρχισε σὰν παιδί θαῦμα, ὅπως ὁ Mozart καὶ ὁ James Watt. Ἡ ἀδελφὴ του, Gilberte, διηγεῖται τὴν περιφημὴ ἱστορίαν τῶν «γύρων» καὶ «ράβδων». Ὁ πατέρας του, Etienne Pascal, ἀντιλήφθηκε τὸ ἐνδιαφέροιο τοῦ μικροῦ Blaise στὰ μαθηματικὰ κ' ἔκρυψε ὅλα τὰ βιβλία ποὺ ἀναφέρονταν σ' αὐτὸ τὸ θέμα γιὰ νὰ μὴ ἀποσπαστῇ ἡ προσοχή του μικροῦ ἀπὸ τὰ Λατινικά. Ὁ μικρὸς Blaise ἄρχισε νὰ κἀνή ὄνειρα, καὶ παίρνοντας ἓνα κομμάτι κάρβουνο ἄρχισε νὰ ἰχνογραφεῖ σχέδια στὰ τζάμια τοῦ παραθύρου προσπαθώντας νὰ πετύχῃ ἓνα τέλειο κύκλι κ' ἓνα ἰσοπλευρο τρίγωνο. Ἐπειδὴ δὲν ἔξερε τὰ γεωμετρικὰ ὀνόματα αὐτῶν τῶν σχημάτων, ὠνόμαζε τὸν κύκλι «γύρο» καὶ τὴν γραμμὴ «ράβδος». Μονάχος του ἔβαζε ἀξιώματα σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ ἀνατοξεῖ στὴν ἐξέλιξη τῆς γεωμετρίας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Μιὰ μέρα, ὅταν ὁ Blaise ἦταν δώδεκα χρονῶν, ὁ πατέρας του μπῆκε κρυφὰ στὸ δωμάτιό του καὶ βρῆκε τὸν γιό του ν' ἀποδεικνύει τὸ θεώρημα τοῦ Εὐκλείδου ποὺ λέει ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν παντὸς τριγώνου ἰσοῦται μὲ δύο ὀρθές γωνίες. «Ἐἶναι δύσκολο νὰ πῇ κανένας ποῖος ἔνωσε τὴν πῶ μεγάλη ἔκπληξη», ἔγραψε ἡ Gilberte, «ὁ γιὸς ποὺ ἀνακαλύφτηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του νὰ καταγίνεται μὲ κάτι ποὺ τοῦ τὸ εἶχε ἀπαγορέψη, ἢ ὁ πατέρας ποὺ βρῆκε τὸν γιό του νὰ καταγίνεται μὲ τέτοια πράγματα». Στὶς ἐρωτήσεις τοῦ πατέρα του ὁ μικρὸς Blaise ἔδωκε ἐξηγήσεις γιὰ ὅτι εἶχε κάνει, ἀποδεικνύοντας τὰ θεωρήματα καὶ δικαιολογώντας τὴν πορεία του στὶς πῶ μικρὲς λεπτομέρειες.

Κ' ἡ Gilberte συνεχίζει: «Ὁ πατέρας μου ζεῖνε καταπληκτος μπροστὰ στὴν μεγαλοφυΐα τοῦ γιοῦ του καὶ χωρὶς νὰ πῇ λέξη βγήκε ἀπ' τὸ δωμάτιο κ' ἔτρεξε στὸν Le Pailleur, ἓνα φίλο του καὶ μεγάλο ἐπιστήμονα. Μόλις τὸν ἀντίκρισε ζεῖνε ἀκίνητος σὰν καρφωμένος. Ὁ Le Pailleur τὸν εἶδε νὰ μὴν δάκρυα καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὰ αἴτια τῆς δυστυχίας του.

«Δὲν κλαῖω ἀπὸ δυστυχία, ἀπάντησε ὁ πατέρας τοῦ Blaise, «κοίταξε τί ἔχει ἀνακαλύψει ὁ γιός μου».

ΤΟ ΠΕΙΡΑΜΑ PUY-DE-DOME

Ἦταν φυσικὸ, ὅστερ' ἀπ' αὐτὸ, ν' ἀφεθῇ ἐλεύθερος ὁ Pascal ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰ μαθηματικὰ καὶ σὲ λίγο διάστημα ἔγραψε μιὰ μελέτη γιὰ τίς κοινῆς τομῆς (ἐλλειψη, παραβολή, ὑπεροβολή), ποὺ περιλάμβανε ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ ἐνδιαφέροντα παραδείγματα. Σὲ ἡλικία 16 χρονῶν (μερικοὶ λένε 19) ἐφεῦρε τὴν περιφημὴ ἀριθμητικὴ μηχανὴ ποὺ ἦταν ὁ πρόδρομος

των σημερινών αθροιστικών μηχανών.

Ἡ ἀριθμητικὴ μηχανὴ τοῦ Pascal κατασκευάστηκε μὲ τὴν βοήθεια ἑνὸς ὄρολογιοῦ καὶ ἦταν ἐφοδιασμένη μ' ὄλα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαραίτητα γιὰ μηχανικοὺς ὑπολογισμοὺς: ὀδοντωτοὺς τροχοὺς, αὐτόματο σύστημα μεταφορᾶς ὑπολοίπων, σύστημα ἀναγνώσεως τῶν ἀριθμῶν διὰ μέσου θυρίδων καὶ ἐπαναφορᾶς τοῦ μηχανοῦ εἰς τὸ μηδέν. Ἡ μηχανὴ τοῦ Pascal δὲν κατασκευάστηκε μὲ βάση τὸ δεκαδικὸ σύστημα γι' αὐτὸ οἱ τροχοὶ δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ ἔχουν δέκα δόντια.

«Ἡ ΔΙΑΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΝΟ»

Στὰ 1646 ἄρχισε ἡ μεγάλη «διαμάχη γιὰ τὸ κενό». Ἀρκετὰ χρόνια πρῖν, οἱ κατασκευαστὲς τῶν Πιδάκων τῆς Φλωρεντίας εἶχαν παρατηρήσει πὼς οἱ ἀπορροφητικὲς ἀντλίες δὲν μποροῦσαν νὰ στελεῖουν τὸ νερὸ πάνω ἀπὸ ἕνα ὕψος ἐννέα μέτρων. Ὁ Εὐανδελίστα Torricelli, ἕνας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ Γαλιλαίου, ἀποφάσισε νὰ πειραματισθῆ μὲ ὑδράργυρο πού εἶναι πρὸ βαρῆς ἀπὸ τὸ νερὸ. Πῆρε ἕνα σωλήνα, τὸν γέμισε μὲ ὑδράργυρο καὶ τὸν ἀναποδογύρισε σ' ἕνα δοχεῖο πού ἦταν κ' αὐτὸ γεμάτο ὑδράργυρο. Ἡ στήλη τοῦ ὑδραργύρου κατέβηκε σὲ ὕψος 76 ἐ. μ. Αὐτὸ ἦταν τὸ σημερινὸ βαρόμετρο.

Οἱ διάσημοι ἐπιστήμονες τῆς ἐποχῆς ἀγωνίζονταν ν' ἀνακαλύψουν τί ἀπόμεινε στὸ ἄνω μέρος τοῦ σωλήνα. «Ἡ φύση ἀπεχθάνεται τὸ κενό», ἔγραψε ὁ Ἀριστοτέλης, κ' αὐτὸ ὠδήγησε τοὺς ἐπιστήμονες νὰ πιστέψουν πὼς δὲν ὑπῆρχε πραγματικὸ κενὸ στὸν σωλήνα τοῦ Torricelli. Πίστευαν πὼς εἰσχωροῦσε ἀέρας μέσ' ἀπ' τὰ τοιχώματα τοῦ δοχείου, ἢ πὼς ὁ ὑδράργυρος ἐξέπεμπε κάποια οὐσία. Σ' αὐτὴ τὴν διαμάχη ὁ Pascal πέτυχε νὰ φέρῃ μὲ τὸ μέρος τοῦ Descartes κ' ἄλλους ἐπιστήμονες πού πίστευαν πὼς ἡ στήλη τοῦ ὑδραργύρου κρατιόταν ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ αἰέρος. Μετὰ προχώρησε, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ γαμβροῦ του, Florin Périer, στὴν ἐκτέλεση τοῦ πειράματος, πού στὴν πραγματικότητά τοῦ εἰσηγήθηκε προηγουμένως ὁ Father Merseenne. Γιὰ τὸν σκοπὸ χρησιμοποιοῦντο ἕνα βαρόμετρο γιὰ ν' ἀποδειχθῆ ἂν τὸ ὕψος τῆς στήλης τοῦ ὑδραργύρου στὸ βουνὸ εἶναι πρὸ μικρὸ παρὰ στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας ὅπου ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεση εἶναι χαμηλότερη.

Αὐτὸ ἦταν τὸ περίφημο πείραμα Puy-de-Dome, πού πῆρε τ' ὄνομά του ἀπὸ τὸ βουνὸ πού ἔγινε καὶ τελικὰ ὠδήγησε στὴ λύση τῆς «διαμάχης γιὰ τὸ κενό». Ὅπως εἶναι γνωστὸ, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ πάνω στὴν ὁποία βασίζονται τὰ ὑψόμετρα.

Ο PASCAL ΚΑΙ Ο ΝΟΜΟΣ ΤΩΝ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΩΝ

Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ πὼς ὁ Pascal δὲν ἦταν παρὼν στὴν ἐκτέλεση τοῦ πειράματος. Νόμιζε πὼς δὲν ἄξιζε τὸν κόπο νὰ παρακολουθήσῃ ἕνα φαινόμενο πού οἱ ὑπολογισμοὶ του ἦταν ἱκανοὶ

νὰ τ' ἀποδείξουν. Κ' εἶναι σ' αὐτὸν τὸ τομέα ὁ Pascal, χωρὶς ἀμφιβολία, ὁ πρόδρομος τῶν σημερινῶν «ἐπιστημῶν τοῦ πίνακα», πού ἐπιτυγχάνουν ἀνακαλύψεις χωρὶς τὴν χρῆση τοῦ ἐργαστηρίου.

Ὁ André Lichnerowitz, καθηγητὴς τοῦ Collège de France καὶ Πρόεδρος τῆς τετάρτης ὁμάδας ἐργασίας στὸ συνέδριο τοῦ Clermont - Ferrand, εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ παρουσιάσῃ ἀκόμη μὰ ἄλλη τυχὴ τῶν ἐρευνητῶν μὲ τίς ὁποῖες ἀσχολήθηκε ὁ Pascal. Ὁ «λογισμὸς τῶν πιθανοτήτων», τοῦ ὁποῦ ἔξασκῆς ἀρχῆς ἔθεσε ὁ Pascal, εἶναι σήμερα ἡ βάση πολλῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων πού ἐκτείνονται ἀπὸ τοὺς ἀτομικοὺς συσσωρευτὲς καὶ τὴν κινητικὴν τῶν ἀερίων ὡς τὴν οἰκονομολογία καὶ τὴν σοσιολογία. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονός ὅτι ἡ ὅλη θεωρία «περὶ πιθανοτήτων» εἶχε τὴν ἀρχὴ της σ' ἕνα γρίφο τοῦ Chevalier de Méré.

Τέτοιο ὑπῆρξε τὸ πολυσύνθετο καὶ ζωογόνον πνεῦμα τοῦ Pascal.

PIERRE DEVAUX

(μετ. Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ)

ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΛΒΟ

Εὐχριστῶ τὸν κ. Κ. Χατζηστεφάνου, καθηγητὴ στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, γιὰ τὸ χέρι πού μοῦ ἔστειλε μὲ τὴν ἀπάντησή του στὴν «Πνευματικὴ Κύπρο», τεύχ. 26, σελ. 74.

Ἦλπιζα ὅτι στὸ σημειώμά μου σχετικά μὲ μιὰ περιπέτειά μου μὲ τὸν Κάλβο («Πνευματικὴ Κύπρο», τεύχ. 24, σ. 448) εἶχα διατυπώσει τόσο καθαρὰ τὴν ἀφορμὴ καὶ τὸ τί ζητοῦσα πού νὰ μὴ ἦταν δυνατὸ νὰ ἐμφιλοχωρήσουν παρερμηνεῖες ἢ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ παρεκβάσεις καὶ «ἔτερα ἐκάτερα». Κι' ὅμως νὰ πού γίνανε καὶ τὰ δυό! Γι' αὐτὸ ἀνάγκη πρῶτα νὰ προσπαθῶ νὰ ἀποκαταστήσω τὴν «ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας».

1. (α) Ἰσχυρίζεται ὁ κ. Χατζηστεφάνου ὅτι «ἡ περὶ τὰς ἀπόψεις τὸν ἀλήθειαν» παρέχεται στὸ σημειώμά μου «οὐσιωδῶς ἠλλοιωμένη» καὶ ἀποκαθίστα ὡς ἐξῆς:

«(Ἄ) Πι θ α ν ὀ ν ἡ σιγὴ τοῦ Κάλβου... νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ Λύρα του δὲν ἔτυχε τῆς ἀναμενομένης ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐγκαρδίου, ἴσως, ὑποδοχῆς μεταξὺ τῶν μαχομένων Ἑλλήνων καὶ τῶν ὁμοεθνῶν του γενικώτερον, πράγμα τὸ ὁποῖον φυσικὸν εἶναι νὰ τὸν ἀπεγοήτευσε.... Ὅταν ὁ Σικελανὸς λέγῃ διὰ τὸν Κάλβον

ἀλλὰ ἰσχυρὸν ἦταν τὸ νάμα, ἦταν ὁ τόπος ψηλὸς πολὺ

καὶ λίγοι, ἄ λίγοι τῆς πηγῆς Σου

τὸν ἅγιο κέλαθο ἐνωτίστηκαν

περιέχει μιὰν πιθανὴν ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου αὐτοῦ καὶ ἐξηγεῖ διατὶ ὁ Κάλβος ἀπεσύρθη «αὐτὸ ἐξόριστος» εἰς τὴν «σφαῖρα» τῆς «καρτερίας» του καὶ τῆς «σιγῆς» του.

(β) Ἰ σ ω ς ἀκόμη αἱ δυσμενεῖς συνθήκαι τῆς ζωῆς του καὶ αἱ περιπέτειαι τοῦ βίου του νὰ τὸν εἶχον γεμίσει μὲ τόσας πικρίας καὶ δυσχερείας, ὥστε νὰ τοῦ ἦτο δύσκολον νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον του».

Καὶ ἐγὼ τὶ ἔθεσα εἰς τὸ στόμα του; Ὅτι ἡ ἀπάντησή του στὸ ἐράτημα (κάποιου συνάδελφου) «Γιατὶ ἡ λύρα τοῦ Κάλβου σιγήσῃ μὲ τὴν ἔκδοσιν

τῶν Ὠδῶν;» ἦταν (πρῶτο) πῶς «ἡ ζωὴ τοῦ Κάλβου τοῦ εἶχε γίνει τόσο πικρὴ πού τοῦ ἔκοψε κάθε ὄρεξη νὰ συνεχίσῃ» καὶ (δεύτερο) πῶς «ἡ διακοπὴ ἦταν σκόπιμη».

Συγκρίνω τώρα τὰ δυὸ κείμενα κ' εἰλικρινὰ καὶ μ' ἀνακούφιση καμμιά ἀλλοίωση δὲν θρῖσκα στὴν οὐσίαν. Ἡ μόνη διαφορά πού βλέπω εἶναι στὸν ἀριθμὸ τῶν λέξεων καὶ στὴν ἀναστροφή τῆς σειρᾶς μὲ τὴν ὁποία ἀναφέρονται οἱ ἀπαντήσεις. Διότι ἡ ἀπάντησις (α) τοῦ κ. Χατζηστεφάνου, σὲ περιληπτικὴ διατύπωση σημαίνει ἢ ὄχι πῶς ἡ διακοπὴ ἦταν σκόπιμη; Ὁ Κάλβος ἀδὲν ἔτυχε τῆς ἀναμενόμενης ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐγκαρδίου, ἴσως, ὑποδοχῆς... καὶ «ἀπεσῶρθε αὐτοεξόριστος». Διὰ τὴν αὐτοεξορία ἐπεβλήθη διότι προηγῆθη μία αἰτία. Εἶναι τότε ἡ πράξις σκόπιμη, ἢ ὄχι; Καὶ ἡ ἀπάντησις (β) τοῦ κ. Χατζηστεφάνου διαφέρει οὐσιωδῶς ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἀποδίδω μὲ τὸ «ἡ ζωὴ τοῦ Κάλβου τοῦ εἶχε γίνει τόσο πικρὴ πού τοῦ ἔκοψε κάθε ὄρεξη νὰ συνεχίσῃ»; Ἀλλὰ παρέλειψα νὰ χρησιμοποιοῦμαι τὸ «πιθανόν» καὶ «ἴσως»; Πιστεύω τὸν κ. Χατζηστεφάνου ὅτι ἐχρησιμοποίησε τίς δυὸ αὐτὲς λέξεις στὴν ἀρχὴ τῶν ἀπαντήσεών του. Ἡ ἀναστάσις διὰ τὴν μὴ ἀναφορὰν τους (καὶ πιστεύω στὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ὅταν λέει ὅτι δὲν ἰσχυρίζεται πῶς ἡ «παραποίησις» εἶναι σκόπιμος ἀπὸ μέρους μου) μὲ κάμνει νὰ ρωτήσω: Μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ «πιθανόν» καὶ «ἴσως» θέλει νὰ πῇ ὅτι ὁ ἴδιος προσωπικὰ δὲν συμφωνεῖ ὅτι αὐτὸς ἦταν, οἱ δυὸ τοῦλάχιστο, λόγοι πού ἔκαναν τὸν Κάλβου νὰ σιγήσῃ; Ἐγὼ λόγῳ νὰ πιστεύω ὅτι εἶναι καὶ δικὴ του ἀποψη ὁπότε δὲν ἀντιλαμβάνομαι τὸν ἰσχυρισμὸ του γιὰ «ουσιώδη ἀλλοίωσις» οὕτε καὶ τὴν θαρύτητα πού θέλει νὰ δώσῃ στὰ «πιθανόν» καὶ «ἴσως».

Συμπέρασμα: Καμμιά οὐσιώδη ἀλλοίωσις τῶν ἀπομένων του δὲν παρῆεν τὸ σημειωμά μου ἔστω καὶ μὲ παράλειψιν τοῦ «πιθανόν» καὶ «ἴσως». Τὸ μόνον φανερό εἶναι ὅτι, δυστυχῶς, δὲν μπόρεσα στὸ πρῶτό μου σημείωμα νὰ ἐμποδίσω τὸν κ. Χατζηστεφάνου νὰ παρερμηνεύσῃ τὴν ἀφορμὴ μου καὶ τὸ τί ζητοῦσα, νόμισε ὅτι ἔκανα κριτικὴ τῆς διάλεξίς του (πού, ἐλπίζω, νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ πῶ, ἔστω καὶ τώρα, πόσο τὴν χάρηκα, ὅπως καὶ μὴ προηγούμενῃ του γιὰ τὸν Ἐριπίδην, τῆς μόνης πού εἶχα τὴν τύχην ν' ἀκούσω ὡς τώρα) εἶδε φανταστικὰ ἀπὸ μέρους μου προθέσεις καὶ, μοιραῖα, ὀδηγήθηκε σὲ παρεκβάσεις καὶ σύγχυσις καὶ ἀντιφάσεις.

2. Τὰ ὅσα ἐκεῖνος τώρα μοῦ κατηγορεῖ θὰ τὰ ἀντιπαρέλω παρόλο, ὁμολογῶ, τὸν πειρασμὸ πού νοιώθω. Ἄν ἐπιχειροῦσα νὰ ἀνασκευάσω τοὺς ἰσχυρισμοὺς καὶ συμπεράσματα καὶ ὑπαντιγμούς του γιὰ κανένα «τὸν ὁποῖον νὰ ἐξέτισεν ἢ νὰ ἀγγίξω» κάπως... ἢ σχετικῶς ἐνθουσιώδως, καίτοι δικαίως, ἐξύμνησις τοῦ φλογεροῦ τούτου ποιητοῦ, γιὰ τὸ συμπέρασμά τ' οὐ ἀπὸ τίς ἀπόψεις μου ὅτι τάχα ὁ Κάλβος «εἶναι ποιητὴς ἀνάξιος τοῦ προσγενομένου εἰς αὐτὸν ἕμμου καί... ἀμφισβήτησιμον ἀξίας διὰ τὸ ἔθνος του» καὶ ὅτι ἡ ἀβρία μου στὴν ἀπνευματικὴ Κύπρου δὲν εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν διατυπωθεῖσαν στὴν διάλεξιν, ἂν τὰ ἔκανα, λέω, ὅσα αὐτά, θὰ πάθαινα ὅ,τι πολλὰς φορὰς συμβαίνει: νὰ χάσω ἀπὸ τὰ μάτια μου τὸ ἀντικείμενον πρὸς τὸ ὁποῖο εἶναι στραμμένη ἡ προσοχὴ μου. Θέλω νὰ πιστεύω ὅτι ὁ κ. Χατζηστεφάνου δὲν θὰ ξαναθελήσῃ νὰ μὲ παρασύρῃ σὲ ἕτερα ἐκάτερα. Ἀρνήθηκα νὰ ἀπαντήσω στὸ ἐρώτημα τοῦ κ. Χατζηστεφάνου πῶς ἐγὼ ἀξιολογῶ τὸν Κάλβου ΠΡΩΤΟ, διότι ἤδη εἶχα καλέσει ὅλους τοὺς συνάδελφους πού παρακολούθησαν τὴν διάλεξιν, νὰ βροῦμε ἀπάντησιν στὴν ἐρώτησιν (ἐνὸς συναδέλφου) «Γιατί ἡ Λύρα τοῦ Κάλβου σίγησε μὲ τὴν

ἐκδοσὴ τῶν Ὠδῶν;» μὲ τὴν ἐπισημῶς νὰ ἐξετασθῇ αὐτὸ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς, κατὰ τὴν ἀποψή μου, παρουσιαζομένης τυποποίησης τοῦ «καλουπιάσματος». Ἄρα ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Χατζηστεφάνου νὰ δώσῃ ἄλλη τρωπὴ στὸ τὲν θέμα, ἂν δὲν ἐδειχνεν ὑπεκφυγὴ, ἦταν σκόπιμη, ὅπως ἄλλωστε κ' ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ. ΔΕΥΤΕΡΟ, διότι ἔχω ἤδη δώσει τὴν ἀπάντησίν μου ἀπὸ χρόνια καί, τελευταῖα, τυπωμένη σ' ἕνα βιβλίον, στὴν «Εἰσαγωγὴν» τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας καὶ Λογοτεχνίας (σελ. 50). Γράφω λοιπὸν ἐκεῖ: «Πότε θὰ ἐπιτήσουμε τὴν ποίησιν τοῦ Κάλβου; Ἄν προσεγγίσουμε τὸ ἔργο του μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ παραβλέψουμε τὴν ἰδιορρυθμὴν του γλώσσαν, τὰ ἀσυνήθιστα μέτρα, τὴν χρῆσιν τῶν ἀσυναίρετων ὅπων, τὸν ἀθάνατον τοῦ νισμὸ γιὰ χάριν τοῦ μέτρου, τὴν παράθεσιν πλοκῆς λέξεων, δηλ. τὰ ἐξωτερικὰ ψευδία,

καὶ

Ἄν ζητήσουμε τὴν εἰκόνα, τὴν παρομοίωσιν, τὸ ὕψος, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν συγκίνησιν δηλ. τὴν οὐσίαν τῆς Τέχνης».

Αὐτὰ γιὰ νὰ ἄρω τὴ θλίψιν του διότι «ἐπιμελῶς» ἀπέφυγα νὰ ἐκφέρω οἰανδήποτε ἀπομιν ἐπὶ τῆς θετικῆς ἀξίας τῶν Ὠδῶν. Κι' ἀλήθεια εἶναι λιγάκι περίεργον: ἀφοῦ «ἐπιμελῶς» ἀπέφυγα νὰ ἐκφέρω «οἰανδήποτε ἀπομιν ἐπὶ τῆς θετικῆς ἀξίας τῶν Ὠδῶν» στὴν διάλεξιν, καὶ ἀφοῦ δήλωσα κατηγορηματικὰ πῶς «θέμα ἀξιολόγησις δὲν ὑπῆρχε» πού στήριξε τὰ τόσα περὶ προθέσεώς μου μειώσεως τῆς ἀξίας τῶν Ὠδῶν; Δικαιούμαι, λοιπὸν, νὰ ἰσχυρίζομαι ὅτι ὁ κ. Χατζηστεφάνου εἶδε φανταστικὰ ἀπὸ μέρους μου προθέσεις καὶ, μοιραῖα, ὀδηγήθηκε σὲ παρεκβάσεις καὶ σύγχυσις καὶ ἀντιφάσεις;

Συμπεραίνει ὁ κ. Χατζηστεφάνου ὅτι ἀφοῦ λέω πῶς «θέμα ἀξιολόγησις δὲν ὑπάρχει» ὁ Κάλβος «εἶναι ἀξίος λόγου ποιητῆς». Μπορῶ νὰ συγχαρῶ τὸν κ. Χατζηστεφάνου γιὰ τὸ σωστὸ του, ἂν καὶ τὸ μόνον σ' ὅλο τὸ σημείωμα, συμπεράσμα. Κρίμα ὅμως πού στὴν ἴδια πρότασιν ἀγγίξω τὴν οὐσίαν τῶν ἐρωτημάτων μου ἀλλὰ ξέφυγε καὶ τράπηκε πάλιν σὲ παρεκβάσεις.

Γράφει ὁ κ. Χατζηστεφάνου: «εἶναι ἀξίος λόγου ποιητῆς ὁ Κάλβος, ἔστι καὶ ἂν ἐἴναι καλοῦσιμασμένον» (Σημ. ἀραῖωση δικῆ μας) — μὲ τὰ κριτήρια τοῦ κ. Κουρρά — ἐφ' ὅσον μάλιστα τὸ καλοῦσιμασμά αὐτὸ ἤρχισεν νὰ ἐνοχλῇ τὸν θαυμαστήν του μόλις «τελευταῖα». Εἶναι γι' αὐτὴν του τὴν ὁμολογίαν πού τὸν εὐχαρίστησα στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ μου τοῦ σημειώματος κ' ἄς εἶναι συγκεκριμένη ὅσο ἦταν γιὰ χιλιάδες χρόνια μερικὸι θαμμένοι θησαυροὶ μὰ πού ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου ἔχει φέρεν στὸ φῶς εἴτε αὐτοὶ (οἱ θησαυροὶ) τὸ «θελαν εἶτε ὄχι. Γιατὶ ὅμως προστέθηκε ἐκεῖνο τὸ κριτήριον τοῦ κ. Κουρρά; Ἐγὼ τὸ τόνισα: τὰ δικά μου κριτήρια μὲ ρίξανε σὲ περιπέτειαν (κ' ἄς θάξῃ ὁ κ. Χατζηστεφάνου εἰσαγωγικὰ ὅσα θέλει, ἐγὼ τὸ ἐνοῶ) ἄρα δὲν μὲ φελλάνε, ἄλλων τὰ κριτήρια ζήτησα, ἀπὸ ὅποιον νομίζω πῶς μπορεῖ νὰ μοῦ δώσῃ τὴν δικὴν του ἀποψιν πᾶνω στὰ ἐρωτήματα πού μὲ παιδεύουν. Λοιπὸν, μὲ τὰ κριτήρια τοῦ κ. Χατζηστεφάνου, εἶναι «καλοῦσιμασμένον» καὶ στὴ μορφή καὶ στὸ περιεχόμενον, ἢ ὄχι; Ἄν δέχεται ἀσυγκάλυπτα ὁ κ. Χατζηστεφάνου τὴν εἰσηγησὴν μου γιὰ τυποποίησιν τὸν εὐχαριστῶ, ἂν καὶ κάποια δυσωφέματα γιὰ τί, πρὸς θλίψιν μου, ἐπιθεωροῦνται τὸ παῖδεμα τῆς περιπέτειας ἐνῶ — κ' ἄς φαίνεται παράετοι — θὰ εὐχαριστιόμην πιδὸν πολὺ ἂν μὲ ἔπειθε γιὰ τὸ ἀβάσιμόν της.

Ὅσο γιὰ τὸ συλλογισμὸν τὸ «Κάλβος εἶναι ἀξίος λόγου ποιητῆς διότι τὸ «καλοῦσιμασμά» μόλις τελευταῖα ἤρχισεν νὰ ἐνοχλῇ τὸν θαυμαστήν του»

θά μου επιτρέψει να μη τὸν χειροκροτήσω. Κατὰ τὸν ἴδιον ἄκρωσ ἐπικίνδυνον συλλογισμό, ὅτι μάλιστα τελευταία ἀρχίζει νὰ μᾶς ἐνοχλεῖ πρέπει νὰ ἀπορρίπτεται. Δηλαδή ὁ κ. Χατζηστεφάνου θὰ ἔλεγε τοῦ Γαλλοῦ: «Εὐλογημένε κ' ἐσύ, ποῦ εἶχες τὸ νοῦ σου τόσο καιρὸ νὰ ἀμφισβητήσης τὸ ἀκίνητο τῆς γῆς; Τί σοῦ ἦρθε τώρα νὰ ἐγειρῆς τέτοιο ζήτημα; Σὲ τί περιπέτειες πᾶς νὰ μᾶς μπλέξης;» Θέλω νὰ πιστεύω ὅτι δὲν εἶχε τέτοια πρόθεση ὅταν τὰ ἔγραφε αὐτά. Ἄς ἀφήσῃ σὲ ἄλλους δὲν ἔχει τι νὰ φοβηθῇ, ἀν ὅμως τοῦ λείπει τόσο τὸ χειρότερον καὶ γιὰ τὸν ἴδιο καὶ γιὰ ὅλους μας. Ἐγὼ ἔνα ξέρω: τί ποτε, μὰ τίποτε δὲ σώθηκε ὅταν ἡ ὄλη του ὑπαρξὴ ὑπηρετοῦσε μιά στενὴ σκοπιμότητα.

Ὅμως, ἄς εἶναι. Μιὰ καὶ δεχθῆ ὁ κ. Χατζηστεφάνου τὴν πρώτη εἰσήγηση θὰ θελήσῃ νὰ μοῦ δώσῃ ἀκόμη ἕνα χέρι ἐξετάζοντας τὴ δεύτερη: Ἡ τυποποίηση ἐξάντησε τὸν ποιητὴ κατὰ τὸν ἀνάγκασε νὰ σιγήσῃ;

Ξέρω πᾶν αὐτὸ εἶναι δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ πρῶτο γιὰ τὴν τοῦλάχιστο γιὰ τὸ πρῶτο ἔχουμε τὰ κείμενα γιὰ βάση, ἐνῶ γιὰ τὸ δεύτερο; Ποῦ νὰ στηριχτοῦμε; Βέβαια, δύσκολο τὸ ἐρώτημα, μὰ γι' αὐτὸ ζήτησα βοήθεια ἀπὸ τοὺς «πλέον τι εἰδέναι δυναμεινοῦς».

4. «Θλιβερόν καὶ περιέργον πῶς τὸ ἐρώτημα ἐτέθη κατὰ τρόπον τῶσον τραγικόν διὰ τὸν κ. Κουρράν» γράφει ὁ κ. Χατζηστεφάνου. Τὸ «Θλιβερόν» δὲν τὸ ἐνοῶ καὶ γι' αὐτὸ ζητῶ διασάφισιν. Ὅσο γιὰ τὸ «περιέργον» τί νὰ γίνῃ; Δυστυχῶς μερικὰ ἐρωτήματα, ὅταν ἔρθῃ τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου, θὰ μᾶς θεοῦν ὀπωδῆποτε, εἴτε «ἀγγίξω» εἴτε ὄχι. Μὰ ἀργὰ μοῦ ἐτέθη; Δὲν ξέρω κριτήρια γιὰ τὸ ἀργὰ στὸ πνεῦμα. Μὰ κ' ἄλλοι δ'αὐτόπωσαν τὴν ἀποψη τοῦ ἑαρινικοῦ μετέβαλε σὲ δοκιμασίαν; Δηλαδή, ἀπαγορεύεται νὰ μπλεχθῆ ἕνας σὲ μιὰ περιπέτεια, μὲ ἕνα πρόβλημα πὺν πρὶν ἀπασχόλησε ἄλλους κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο;

5. Σχετικὰ μὲ τὴ γλώσσα τοῦ δὲν ξέρω, εἶ, τὸ ΕΝΑ μόνο μέτρο, τοὺς ΔΥΟ μόνο στίχους, τὴ ΜΙΑ μόνο τροφίη, τὴ ΜΙΑ μόνο μορφὴ ποιήματος, γράφει ὁ κ. Χατζηστεφάνου ὅτι εἶναι ἀφορισμοί, δὲν τὸν εὐρίσκουν σύμφωνον ἀλλὰ «δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ὑπεραμυνθῶ διὰ τεκμηρίων τοῦ ποιητοῦ τῶν Ὁδῶν, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ καὶ τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ παρόντος σημειώματος».

Καὶ δὲν δικαιοῦμαι, λοιπὸν νὰ ἰσχυρίζομαι ὅτι ὁ κ. Χατζηστεφάνου ὀδηγήθηκε σὲ παρεκβάσεις καὶ ἕτερα ἐκάτερα; Μὰ ἀκριβῶς τὸ κατὸ θέμα ἦταν νὰ ἐξετασθῆ ἡ εἰσήγηση: «Μαρτυροῦν τὰ κείμενα τυποποίηση;» Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι τοῦ παρόντος, καὶ ποῖος τότε ἦταν ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ σημειώματός του; Ἡ ἀπακατάστασις τῆς ἀληθείας; Μὰ ἀλλοίωσις τῆς, ὅπως ἐδειξάμε, οὐδέποτε ἔγινε, οὔτε στὴ φαντασία μας, οὔτε στὴν πράξιν. Κρίμα λοιπὸν. Γιατὶ ὁ κ. Χατζηστεφάνου εἶχε, φαίνεται, λαμπρὰ εὐκαίρια νὰ μὲ πείσῃ ὅτι παρόλα τὰ ΕΝΑ, ΔΥΟ, ΜΙΑ, ΜΙΑ, δὲν ὑπάρχει τυποποίηση, ἀλλὰ δὲν τῆς ἐπωφελήθη.

6. Στὸ δεύτερο μέρος τῆς ἀπάντησής του ὁ κ. Χατζηστεφάνου γράφει: «Τὰ κείμενα (τῶν Ὁδῶν) δὲν μαρτυροῦν, κατ' ἐμὲ, τυποποίησιν, ὅφ' ἦν ἔννοια φαίνεται νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρον ὁ κ. Κουρράς». Μήπως γίνεται ἐδῶ εἰσήγηση ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ δεχθῆ τὴν τυποποίησιν ὑπὸ ἄλλῃν ἔννοιαν τοῦ ὄρου; Πολλὸ θὰ μὲ ἐνδιέφερε νὰ τὴν ἀκούσω. Ὅμως δυσκολεύομαι νὰ ἀντιληφθῶ κατὰ πόσο τὰ μάλιστα ἀναφερθέντα συνάδουν μὲ τὴν συγκεκριμένη μὲν παραχώρηση πὺν ἔκομε στὸ πρῶτο μέρος τῆς

ἀπάντησής του γράφοντας «ἔστω κ' ἂν εἶναι καλοῦσιμασμένος — μὲ τὰ κριτήρια τοῦ κ. Κουρράς». Καὶ στίς δυὸ περιπτώσεις γίνεται ἀναφορὰ στὰ κριτήριά μου ἀλλὰ ἐνῶ στὴν πρώτη παραχωρεῖται τὸ καλοῦσιμασ, στὴν δεύτερη, περιέργως, ἀπορρίπτεται. Ἐδῶ, τοῦλάχιστο, δὲ μπορεί ὁ κ. Χατζηστεφάνου νὰ ἰσχυρισθῆ πῶς ἄλλα ἀντ' ἄλλων τοῦ ἔαξω στὸ στόμα.

Ἀκόμα πολὺ θὰ μὲ ἐνδιέφερε νὰ μάθω ὑπὸ ποῖαν ἔννοιαν φαίνομαι νὰ χρησιμοποιοῦ τὸν ὄρον, κατὰ τὴν ἀποψή του. Ἐγὼ νομίζω πῶς τὸ ΕΝΑ, ΔΥΟ, ΜΙΑ, ΜΙΑ σὲ ὀλάκερο ἔργο εἶναι τυποποίηση.

7. Πόσο «ξέρει» τὴ γλώσσα στὴν ὁποία γράφει ὁ Κάλθος τίς Ὁδῆς του, ἔχει δεῖξει ὁ καθηγητῆς Ν. Π. Ἀνδριώτης στὸ Ἀφιερωματικὸ τεῦχος τῆς Νέας Ἔστιας ἀρ. 467 (Χριστοῦγεννα, 1946) μὲ τὴ μὲ λήτη του «Ἡ γλώσσα τοῦ Κάλθου».

Γράφει ὁ κ. Ἀνδριώτης: «Ὁ Κάλθος... δὲ φαίνεται οὔτε κἀν νὰ προβληματίστηκε μπροστὰ στὴ γλωσσικὴ ἀθλιότητα τῆς ἐποχῆς του... Τὸ ἀσθημα αὐτὸ (δηλ. τὸ γλωσσικὸ) δὲν τὸ εἶχε ὁ Κάλθος... καὶ ἡ ἀπουσία του εἶναι κυρίως πὺν διέπει καὶ προσδιορίζει τὸ γλωσσικὸ συνονθύλευμα τοῦ Κάλθου... στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία τῆς Κέρκυρας ἐδίδα σκε τοὺς Ἕλληνας σπουδαστῆς στὴν Ἰταλική... Ἡ κοραϊκὴ γλώσσα... συμβαδίζονταν καλύτερα καὶ μὲ τὴ λειψὴ καὶ ἀνευθύνῃ κατάρτισή του στὰ ἑλληνικά. Ἐγινε λοιπὸν ἡ γλώσσα του... Ὁ μακαρονισμὸς δὲν ἐνοχλεῖ καθόλου τὸ γλωσσικὸ ἀσθημα τοῦ Κάλθου... κ' ἔτσι γράφει ἡχομυελᾶεις... σιγάουσι... ἐπὶ τὸ ξύλον... ἐπὶ τοὺς θράχους... ὅτε πλησιάσῃ... εἰς τὸν χειμῶνα... ὄλα σόλοικα... ἂ ν α λ λ ο ἰ ὠ τ η. (Σημ. τὰ ἀραιὰ δικά μας) καὶ ἀκανόνιστη τὴ χρακατηρίζῃ ὁ Παλαμάς... (Κ' ὄλοι ξέρουμε τὴ στάθηκε ὁ Παλαμάς γιὰ τὸν Κάλθο) Ὁδῆγησε τὴ (γλωσσικὴ) ἀναρχία στὸ κορυφώμα τῆς...»

8. Τὸ ὑπόλοιπο τοῦ δευτέρου μέρους δυστυχῶς δὲν μᾶς προῆγε οὐδ' ἐλάχιστο πρὸς τὸ ζητούμενο διότι σκοπεῖ στὴν ἀξιολόγησιν τῶν Ὁδῶν, θέμα πὺν δὲν ἔβρα. Ὅπου ἀποτολομάτα μιὰ γνώμη ὀχυρώνεται κ' αὐτὴ πίσω ἀπὸ τὸ «πιθανόν», «νομίζω», «ἐνδέχεται», «εἶναι καὶ τοῦτο ἀλλὰ κ' ἐκεῖνο» κλπ.

Κατὰ τὴν ἀξιολόγησιν ἕνός ποιήματος, γράφει, «δὲν παραγωγίζω τὴν σημασία πὺν ἔχει ἡ πολυμορφία τῆς ποιήσεως» τοῦ δημιουργοῦ του. Δηλ. βαθμολογεῖ ψηλὰ ἐκεῖ πὺν ἔρισκε πολυμορφία καὶ χαμηλὰ ἐκεῖ πὺν δὲν ἔρισκε; Καὶ ἔρισκε πολυμορφία στὸν Κάλθο ἢ δὲν ἔρισκε; Διότ' ὅταν γράφῃ ὅτι ὁ Κάλθος σκόπιμα, ἴσως, δὲν ἀφήκε τὸν ἔρωτα, τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ, τὴ γαλήνη ἢ τὴν ἀγριάδα ἐνὸς τοπείου νὰ εἰσχωρήσῃ στὸ «καλοῦπι», καὶ ὕστερα γράφῃ ὅτι «τὴν ἔρωτικὴν χορδήν... κρούει ὁ Κάλθος καὶ μάλιστα μὲ πολὺ πάθος» καὶ πὺν ἔρωτα γράφει «εὐρίσκω ὅτι πολλάκις ἔχωρεσαν (ὁ ἔρωτας κλπ.) εἰς τὸ «καλοῦπι» του... ἀλλὰ ὡς μέσον διὰ νὰ ὑπογραμμίσῃ... τὰς ἰδέας... πὺν ὅ σ ι κ ὠ ς τὸν ἀπασχολοῦν» (Σημ. ἡ φράσιον δὲ κή μας) καὶ, τέλος, γράφει «ἔρπονται περὶ ἕνός ποιητοῦ... πὺν σ κ ο π ἰ μ ω ς ἀπέκλεισε τῆς ποιήσεως του θέματα ἂ λ λ ὠ τ ρ ἰ α (Σημ. ἂ ραιὰ δικά μας) ὅταν, λέω, τὰ γράφῃ ὄλα αὐτὰ φάσκει καὶ ἀντιφάσκει, καὶ φαίνεται νὰ μὲ ξέρῃ σὲ πῶση σύγχυσις περιπέτες. Καὶ πρῶτο: ἀφοῦ ὁ ἔρωτας, ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ, ἡ γαλήνη ἢ ἡ ἀγριάδα ἐνὸς τοπείου εἶναι θέματα ἂ λ λ ὠ τ ρ ἰ α τῶν σκοπῶν τῆς ποιήσεως του καὶ σκοπιμὰς ἀ π ε κ λ ε ἰ σ θ η σ α ν δὲν ἀντ'λαμβάνομαι πῶς ὁ κ. Χατζηστεφάνου πολλὰς φορὰς ἔριχε πῶς αὐτὰ χῶρεσαν στὸ «καλοῦπι» του. Δηλ. μπορεί ἕνας νὰ

είναι μέσα στον ίδιο τον χώρο από τον οποίο απέκλεισθη;

«Αλλά σ κ ο π ί μ ω ς τὰ ἀπέκλεισε; Μὰ ἐδῶ πρέπει νὰ ὑπάρχει ἡ σύγχυσις ἢ σκόπιμη παραπλάνηση. Τὸ κατὰ πόσο ἡ τυποποίηση εἶναι σκόπιμη ἢ ὄχι, δὲν ὑπάρχει στὰ ἐρωτήματά μου. Ἀπλῶς ρωτοῦν: «Μαρτυροῦν τὰ κείμενα τυποποίηση»; Γιατί, λοιπόν, εἰσάγονται ἕτερα ἐκότερα;

9. Ἡ παράθεση ἀπὸ τὸν κ. Χατζηστεφάνου ἀποσπάσματος Γάλλου κριτικοῦ ἐνισχύει, δυστυχῶς, τὴν εἰσήγησή μου γιὰ τυποποίηση περιεχομένου. «...Ὁ Κάλθος δὲν ἐγκαταλείπει τὴν λύρα·ν παρὰ διὰ νὰ ὀπλισθῆ μετὰ τὸ ξίφος ἢ μετὰ τὸ ὄπλον ἢ πατρίς, ἢ ἐλευθερία, ἢ δόξα, ἢ ἐκδίκησης, ὅλα αὐτὰ ποῦ ἔχει εἰς τὴν ψυχὴν του συνασθμάτα εὐγενῆ καὶ σθεναρὰ τὸν ἐμπνέουν ἐκ περιτροπῆς». Πολλὰς λέξεις γιὰ τὸ ἴδιο πράμα: τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν, μετὰ τοὺς ἀξονες καὶ τὰ ἐφόδιά της. «Καλοῦπι», λοιπόν, εἰσηγείται κ' ὁ Γάλλος κριτικὸς κ' ἄς μὴ τὸ ὀνομάζει.

10. Συμπεράσματα: (α) Δὲν ὑπῆρξε καμμιὰ οὐσιώδης ἀλλοίωση τῶν ἀπόψεων τοῦ κ. Χατζηστεφάνου ἔχτος, στὴ φαντασία του κ' αὐτὸν ἔφερε σὲ ἀναστάτωση ποῦ σὲ συνέχεια ὀδήγησε σὲ παρεκβάσεις καὶ σύγχυσις κ' ἀνακρίβειες κ' ἀντιφάσεις.

(β) Κατάφερε νὰ πῆ ὅτι ὁ Κάλθος εἶναι τυποποιημένος μὰ καὶ πάλι δὲν εἶναι.

(γ) Κατάφερε νὰ δηλώσῃ ὅτι οἱ ἀφορισμοὶ (;) μου δὲν τὸν θρῖσκουν σύμφωνα ἀλλὰ «δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ὑπεραμυνθῶ διὰ τεκμηρίων τοῦ ποιητοῦ τῶν Ὡδῶν» καὶ ἔτσι νὰ ἀφήσῃ καὶ μὲνα καὶ τοὺς ἀναγνώστες του νὰ ἀναρωτιώμαστε γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ σημειώματός του.

11. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω φαίνεται πῶς πρέπει νὰ ἐπαναλάβω πῶς: 1) Σ σκοπὸς τοῦ πρώτου μου σημειώματος ἦταν νὰ εἰσηγηθῶ ποσοία ἀναζήτησης ἀπάντησης σὸ ρῶμα ἐνὸς συναδέλφου «Γιατί ἡ λύρα τοῦ Κάλθου σίγησε μετὰ τὴν ἐκδοσὴ τῶν Ὡδῶν;» Κανένας σκοπὸς ἢ νύξι στὰ γραφόμενά μου γιὰ τὴ διάλεξι τοῦ κ. Χατζηστεφάνου.

2) Εἰσήγησή μου ἦταν νὰ ἀναζητηθῆ ἢ πιθανὴ ἀπάντησις μετὰ τὰ ἐρωτήματα:

(α) «Μαρτυροῦν τὰ κείμενα (τῶν Ὡδῶν) τυποποίηση;» καὶ

(β) «Ἡ τυποποίησις ἐξάντησε τὸν ποιητὴ καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ σιγήσῃ;»

3) Μὲ σκοπὸ νὰ δώσω τὴν ἐκκίνηση γιὰ τὴν ἀναζήτησι ἀνάφερα, σὰν εἰσήγησι, τοὺς κατ' ἐμὲ μάρτυρες τῆς τυποποίησης τῶσθ στὴ μορφή (ΕΝΑ μέτρο, ΔΥΟ μόνον στίχους κ' αὐτοὺς ἀσθαιρέτα κατασκευάσματα, ΜΙΑ μόνον στροφή, ΜΙΑ μόνον μορφή ποιήματος, ΜΙΑ μόνον γλωσσικὴ μορφή κ' αὐτὴ ἀσθαιρετὴ ἀπὸ λαϊκὴ γνώσι) ὅσο καὶ σὸ περιεχόμενον (ΜΙΑ μόνον ἰαχὴ κυριαρχεῖ: ἡ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς).

Αὐτὰ εἶναι ποῦ με ρῖξανε σὲ περσιπέτειά καὶ πᾶνω σ' αὐτὰ εἶναι ποῦ ζήτησα βοήθεια γιὰ τερματισμὸ τῆς κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο.

N. XATZH'I'ΩANNOY KOYBPAC

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ

Ὁ Στέφανος Χρυσὸς γράφει στὴν ἡμερησία ἐφημερίδα τῆς Θεσσαλονίκης «Ἑλληνικὸς Βαρράς» (3 Ὀκτ. 1962) τὰ ἑξῆς γιὰ τὴ «Φιλολογικὴ Κύπρου» 1962:

«Ἐνας ὀγκώδης τόμος εἶναι ἡ ἐκδοσὴ τοῦ «Ἐλευθερῶν» (Κύπρου) 30 Ὀκτ. 1962 γράφει γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δημήτρη Γιάκου τὰ ἑξῆς:

Ἡ φιλολογοῦσα «Ὀμίλου Κύπρου» μετὰ τίτλου «Φιλολογικὴ Κύπρος 1962» ποῦ κυκλοφόρησε στὴ Λευκωσία. Τὰ πρῶτα φύλλα εἶναι ἀφιερωμένα στὴ μνήμη καὶ τὴν προσφορὰ τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἐπὶ πολλὰ χρόνια γραμματικῶ τῶ «Ἑλληνικοῦ Ὀμίλου Κύπρου» Μίκη Κυτρομηλίδη, τοῦ ὁποῖου καὶ δημοσιεύεται ἕνα θαυτὸ καὶ γεμάτο στοχαστικὰς κορυφώσεις κείμενον τοῦ τιμωμένου Κυτρομηλίδη, ἀφιερωμένο στὴν ἐπέτειο τῆς 25ης Μαρτίου. Ἐπίσης ὁ τόμος ἔχει ἐκλεκτὰς συνεργασίας τῶν πλεόν ἀντιπροσωπευτικῶν ἐκπροσώπων τῆς Κυπριακῆς διανοήσεως; οἱ ὁποῖοι χειρίζονται μετὰ πληρότητα τὰ ἐνδιαφέροντα θέματα τοὺς, εἴτε εἰδικὰ, εἴτε γενικὰ εἶναι αὐτὰ, ὅπως καὶ οἱ συνεργασίες τῶν ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν ποῦ σὸ ἕθθος εἶναι ὁ δείκτης τῆς πνευματικῆς ἀνάδοσις τῆς νήσου; εἶναι ὅλα ἀξιόλογα.

Θεωροῦμε πνευματικὸν χρέος νὰ συγχαροῦμε τὸν Ε.Π.Ο.Κ. γιὰ τὴν ἐκδοσὴ αὐτῆ καὶ εἰδικὰ τὸν ἐπιμελητὴ τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐκδόσεως ποιητὴν κ. Κύπρον Χρυσάνθην γιὰ τὴν ἀγάπῃ καὶ τὴν στοργὴν ποῦ δείχνει πάντα σ' ὅτι ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀνάδοσις τῆς Κύπρου».

* * *

Τὸ «Φῶς» τοῦ Καίρου τῆς 25ης Ὀκτ. 1962 γράφει γιὰ τὴν Παγκόσμια Μέρα τῆς Ποίησης:

«Τὴν ἐπενόησεν ἡ Ἀμερικανὴ ποιήτρια Μαίρη Ὁ' Κόννορ καὶ ἐορτάζεται κατ' ἔτος εἰς ἄλλας χώρας. Ὅπως ἔχουν καθιερωθῆ ἡ «Ἡμέρα τῆς Μητέρας», ἡ «Ἡμέρα τοῦ Παιδιοῦ» καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι ἐορταὶ πολιτιστικοῦ περιεχομένου, οὕτω καθιερώθη καὶ ἡ «Παγκόσμια Μέρα τῆς Ποίησης», κατὰ τὴν ὁποῖαν τιμᾶται ὁ Ἐμμετρος Λόγος καὶ ἐξαιρέται τὸ ἔργον τῶν ζηλωτῶν του διὰ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ Ἀνθρώπου.

Ἡ ἔμπνευσις τῆς ποιητρίας Μαίρης Ὁ' Κόννορ εἶρε σύμφωνα τῶν πνευματικῶν κόσμων, ὄχι μόνον τῆς χώρας τῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλων χωρῶν, ὅπου καὶ ἤρχισε νὰ ἐορτάζεται ἡ ἐπέτειος αὐτῆ, μετὰ πανηγυρικὰ ἀφιερώματα, ὀμιλίας καὶ ἄλλας ἐκδηλώσεις. Μεταξὺ τῶν τελευταίων αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ Κύπρος, τῆς ὁποῖας ἡ ἱστορία εἶναι συνασφασμένη μετὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ τῆς ὁποῖας οἱ πόθοι, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν, ἡ λατρεία τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Ὁραίου διηρημηνεύθησαν, διὰ μέσον τῶν αἰῶνων, ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς καὶ τὰ δημοτικὰ τῆς τραγουδία.

Ἐφέτος, μετὰ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν, τὸ περιοδικὸν «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀφιέρωσε τὸ τεῦχος του τοῦ Ὀκτωβρίου 1962 εἰς τὸν ποιητὴν Γλασκῶν Ἀλιθέρην, τοῦ ὁποῖου δημοσιεύει τρία ἀνεκδοτὰ ποιήματα, καθὼς καὶ φωτογραφίαν. Ὁ τόσος γνωστὸς εἰς τὴν Αἴγυπτον ὅπου ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διαμένει, στοχαστικὸς ποιητῆς, διηγηματογράφος καὶ τεχνολογικὸς κριτικὸς εἶναι ἀξίος τῆς τιμῆς. Καὶ ἀξίζει καὶ τὰ συγχαρητήριά μας τὸν περιοδικὸν «Πνευματικὴ Κύπρος» διὰ τὴν ἐπιλογὴν του.

Ἡ «Παγκόσμια Μέρα τῆς Ποίησης» θὰ ἐπῆρπε νὰ εἶχε καθιερωθῆ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πῶς δὲν ἔγινε αὐτὸ ἕως τῶρα;»

* * *

Ὁ κ. Σπύρος Παπαγεωργίου στὴν «Ἐλευθερῶν» (Κύπρου) 30 Ὀκτ. 1962 γράφει γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δημήτρη Γιάκου τὰ ἑξῆς:

«Κυκλοφόρησε στίς ἐκδόσεις τῆς «Λυρικῆς Κύπρου» τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δημήτρη Γιάκου «Ἀσκήσεις Λόγου». Στὸ βιβλίον περιλαμβάνονται ἑξῆς διαλέξεις τοῦ κ. Γιάκου γιὰ τὸ ἔργον τῶν Παπαδία μάντη, Δημ. Χατζόπουλου, Σπύρου Μελά, Κύπρου Χρυσάνθην, Μελέη Νικολαΐδη καὶ Αἰμίλιου Χουρμούζιου. Οἱ «Ἀσκήσεις Λόγου» διακρίνονται γιὰ τὴν θαθεῖα διεξοδὴ σὸ ἔργο τῶν ἑξῆ συγγραφέων».

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Γ. Κ. Σκουλαρίκου: Μυστικές Ἀρμονίες, Ἀθήνα 1962, στή σελ. 7 ποίημα γιά τόν Γρ. Αὐξεντίου μέ τίτλο «Τό Κυπρίοπουλο» καί στή σελ. 8 ποίημα γιά τόν Ε. Παλληκαρίδη.

«Κ»

Joseph Braddock: The Bridal Bed (The love impulse of mankind in all its strangeness and variety), Macfadden-Bartell Corp., N.Y., 1962. Σύντομες πληροφορίες στίς σελ. 66, 76—7, γιά Κυπριακά ἔθιμα τοῦ γάμου. Ὁ συγγραφεὺς παίρνει κυρίως τίς πληροφορίες του ἀπό τὸ βιβλίο τοῦ Patrick Balfour: *The Orphaned Realm; Journeys in Cyprus*, Ἔκδ. Percival Marshal, London, 1954).

«ΣΤ»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Π. Τριανταφύλλου: Παλιὸ καὶ νέοι σκοποὶ, Ἀθήνα, 1961.

Γ. Σκουλαρίκου: Μυστικές Ἀρμονίες, Ἀθήνα, 1962.

Γ. Ἀναστασοπούλου: Νέα Ὑόρκη, Ἀθήνα, 1962.

Ἀλ. Κοτζίᾶ: Ἐνοικιάζεται δωμάτιον μετ' ἐπίπλων, Θεσσαλονίκη, 1962.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

P. Pattichis: Euripides' Helen and the Romance-Edition, New York, 1961.

Μαρίας Παττίχη: Τὸ παιδί καὶ ἐμεῖς, Ἀθήνα, 1962.

Μαρίας Παττίχη: Λυρικά ξεσπάσματα, Ἀθήνα, 1962.

Ν. Φ. Μικελίδη: Τὰ κυριώτερα στάδια στὴν εξέλιξη τοῦ κινηματογράφου (μέρος πρῶτο), Λευκωσία, 1962.

Κ. Κλεάνθους: Προσφορά, Λευκωσία, 1962.

Κ. Χρυσάνθη: Κυπριακὰ Σπουδαί, τόμ. Α'—ΚΕ' (ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία), Λευκωσία, 1962.

* «Κυπριακὰ Σπουδαί» τόμ. ΚΣΤ', Λευκωσία, 1962.

Κ. Σωκράτους: Σάρκα, αἷμα, πηλός, Ἀθήνα, 1962.

A. Lymbourides: Cyprus, The Island of Aphrodite, Nicosia, 1962.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Διάλογος (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 2 — Θρακικά Χρονικά (Ξάνθη) ἀρ. 8 — Ἱατρικὸν Περιοδικὸν Κύπρου (Λευκωσία) ἀρ. 6 — Νέα Ἐποχὴ (Λευκωσία) ἀρ. 46 — Διαγώνιος (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 10 — Φωτεινοὶ Ὁρίζοντες (Λευκωσία) ἀρ. 2 — Θέατρο (Ἀθήνα) ἀρ. 5 — Ἐνδοχώρα (Γιάννινα) ἀρ. 17/18 — Θερμοπύλες (Ἀθήνα) ἀρ. 4 — Παιδικὴ Χαρὰ (Λευκωσία) ἀρ. 4.

ΦΩΤΟΥ ΓΙΟΦΥΛΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Τόμ. Α'

Πωλεῖται σὲ κεντρικὰ βιβλιοπωλεῖα
τῆς Ἀθήνας καὶ στὸ γραφεῖο τοῦ
συγγραφέα

Σπύρου Μουσούρη
(Φ. Γιοφύλλη)

(Σπετσῶν 47, Ἀθήνα) (812)

ΤΙΜΗ: 100 δραχμές.

ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΕΝΑ.

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητές μας
δταν ἀλλάζουν διεύθυνση νὰ μᾶς
εἰδοποιοῦν ἐγκαιρῶς.

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμηνιαίες αὐτοτελείς ἐκδόσεις

Ίδρυτής — διευθυντής: Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Λήδρας 114 ἢ περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Ἔχουν κυκλοφορήσει οἱ ἑξῆς ἐκδόσεις:

1953

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Λ. Μαλένη)
5. ΣΤΙΓΜΕΣ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ (τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ (τοῦ κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Ι. Κυθρεώτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ (τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ (τοῦ κ. Ἐλ. Οικονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ (τοῦ κ. Ἄ. Περνάρη)
20. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ (τοῦ κ. Ἄν. Κρέσπο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ
ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1962

25. ΟΙ ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ ΜΙΑΣ ΗΡΩΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
26. ΟΚΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ (τοῦ κ. Φρ. Βράχα)
27. ΜΝΗΜΕΣ ΣΤΗ ΝΥΚΤΑ (τῆς δος Εἰρ. Παναγῆ)
28. ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΥ (τοῦ κ. Δημ. Γιάκου)
29. ΕΛΕΝΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
30. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ ΣΤΗ ΛΑΠΗΘΟ — ΑΝΑΣΤΑΣΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία :

Άκίνητα Τραπεζίης Κύπρου,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεύθυνσις διὰ Κεντρικόν
καί ὅλα τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ

Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

★ ΖΩΗΣ

★ ΠΥΡΟΣ

★ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

★ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ

★ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ

★ ΚΛΟΠΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΕΔΡΑ :

ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὑποκαταστήματα:

ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΛΕΜΕΣΩ,
ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

καί κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον ἐν ΠΡΟΔΡΟΜΩ καί ΠΛΑΤΡΕΣ

— Πλήρες δίκτυον ἀνταποκριτῶν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Ἀνταποκριτὴς ἐν Κύπρῳ τῶν μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

**ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ**

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΝ) ΛΤΔ.

23/24, Margaret Street, LONDON W. 1.

Tel. No. COVent Garden 1142.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΜΙΑ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΟΜΙΝΙΟΝ

Ἐπιτελεσθεὶς κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεία ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.